

«АНМЕТ БАЙТУРСЫНУЛЫ IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№01 (2023 ж. Мамыр) шығарылымы.

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы,
Нұрсұлтан Назарбаев даңғылы 19.
Журнал “KEMENGER” ЖК бастаханасында басылды.
Таралымы 1000 дана.

«АНМЕТ БАЙТУРСЫНУЛЫ IZBASARLARY»

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан
қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және
Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы
02 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық
агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі
№ KZ22VPY00060452 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында

«АНМЕТ БАЙТУРСЫНУЛЫ IZBASARLARY» журналы
айына 3 рет жарық көреді.

Меншік иесі: “KEMENGER” ЖК

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Өнуарбекұлы
Тел: + 7 771 125 23 03

Редактор алқасы: Баянды Ерлан
Тел: + 7 700 970 00 98
+ 7 771 181 23 03

Редактор алқасы: Есбергенов Айдын Ардақұлы
Тел: + 7 705 214 23 03

Корректор: Бердиярова Асель Жуманкуловна
Жауапты хатшы: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz

“KEMENGER” баспасы

МАЗМҰНЫ

Сейтхазиева А.Р. Мектепке дейінгі ұйымдардағы эксперименттік-инновациялық даму үдерісі	3
Берикболова К.М. Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыта оқыту тәжірибесіне білім беру технологияларын интеграциялау	5
Нургалиева А.М. Мектепке дейінгі ұйымдарда қолданылатын денсаулық сақтау технологиялары....	7
Абдыбаева К.А. Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың мектепте оқуға интеллектуалды дайындығын қалыптастыру құралдары	9
Кожяхметова Э.К. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде денсаулық сақтау технологияларын қолдану.....	11
Тәліпбайқызы Б. Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі тәрбиешілердің инновациялық қызметі	13
Шакерхан А. Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері	15
Мызлыкова А.П. Балаларды жан-жақты тәрбиелеу мен оқытуда дидактикалық ойындардың маңызы	16
Әмірбек А.А. Мектепте дене шынықтыру сабақтарын өткізудің заманауи формалары.	19
Қожахметова Ш.Қ. Шығармашылық ойындар арқылы тәрбиеленушілердің қызығушылығын арттыру.....	21
Абайылдаева А.О. Ағылшын тілін оқытуда белсенді ойын әдістерін қолдану арқылы оқушыларды дамыту	23
Камитжанова А.К. Информатиканы оқыту үдерісінде оқушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру	25
Кожантаев О.Н. Дене шынықтыру пәніндегі тоғызқұмалақ ойынының ерекшеліктері	27
Кусманова Н.З. Жылыту құрылғысы	29
Архабаев Ж.Ж. XIX ғасырдағы мәдениеттің дамуы	32
Абдихаева М.М. «Ойнай отырып оқимыз».....	33
Турежанова С.Р. Ерекше білімді қажет ететін балаларға психологиялық қолдау.....	35
Исағали А.А., Атаева Г.М. Биология пәнінде қолданылатын жалпы әдістемелік құралдар	39
Шакирбекова К.Т. Бастауыш сынып мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту білім сапасын арттыру факторы ретінде	41
Хохлова Н.Т., Сагинаева Ш.Т., Рахимжанова Ж.С. Lesson Study - исследование урока с целью повышения качества преподавания и обучения математике	44
Айтбаева Г.С. Қазақтың ұлттық тағамдары.....	47
Бейсенбаева Р.Ж. Математика пәнінен оқушылардың сауаттылығын арттыру жолдары.....	49
Бекина Г.К. Қазақ батырлық жырларының тәрбиелік мәні	50
Алдабергенова Э.Б. Оқушылардың сөздік қорын дамытудың тиімді жолдары.....	53
Толтебаева А.К. Білім беруде геокешинг инновациялық технология ретінде	53
Махмұтов Ж.Н., Айджанова З.Ж. Тұлғаның дамуына отбасындағы қарым-қатынастың әсері.....	56

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДАҒЫ ЭКСПЕРИМЕНТТІК-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ҮДЕРІСІ

Мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттары педагогтерді балалардың дамуына қолайлы жағдайлар іздеуге, оқыту мен тәрбиелеудің тиімді әдістері мен құралдарын таңдауға бағыттайды. Мектепке дейінгі білім берудің мазмұны жаңа іс жүргізу дағдыларымен, қабілеттерін дамытумен, ақпаратпен жұмыс жасаумен, ғылым мен қоғамдық практика мәселелерін шығармашылық шешумен, педагогтарды инновациялық қызметке, шығармашылық ізденіске, зерттеу жұмысында кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруға итермелейтін білім беру бағдарламаларын дараландыруға байытылған.

Ғалымдардың зерттеулері көрсеткендей, балабақшадағы заманауи білім беру процесі білім беру қызметінің инновациялық модельдеріне көшуді қажет етеді. Бұл мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің педагогикалық жүйелеріне көптеген келісілген және үйлестірілген инновациялар енгізілуі керек дегенді білдіреді, соның арқасында мектеп жасына дейінгі балаларға арналған білім беру мекемелері балаларды тәрбиелеу мен дамытуда бұрынғыдан да жоғары нәтижелерге қол жеткізе алады.

Н. В. Микляеваның көзқарасы бойынша мектепке дейінгі білім беру мекемесінің инновациялық дамуының перспективалық бағыттары ретінде мыналарды анықтауға болады:

- мектепке дейінгі білім беру мекемесінде білім беру сапасын жақсартуға ықпал ететін дамытушы пәндік-кеңістіктік ортаны белсенді құру;
- жеке тұлғаға бағдарланған тәсілді қамтамасыз ету мақсатында балалардың балабақшада болуының барлық кезеңінде тәрбиеленушілерді зерделеу;
- мектепке дейінгі білім беру мекемесінің басқа әлеуметтік институттармен ынтымақтастығын кеңейту;
- ата-аналармен өзара іс-қимылды нығайту;
- мектепке дейінгі білім беру мекемесінің материалдық-техникалық базасын жетілдіру.

Заманауи білім берудің айрықша белгісінің бірі динамизм саналады. Білім беруді жаңғырту жағдайында белсендірілген мектепке дейінгі мекемелердің инновациялық қызметі оны ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуде жаңа көзқарастарды талап етеді.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы эксперименттік-инновациялық даму үдерісін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің маңыздылығының артуы өзіндік артықшылықтарына ие:

- неғұрлым дараланған және икемді;
- өзіндік неғұрлым нәзік құрылымдары бар;
- педагог-тәрбиешілердің басқа білім беру субъектілерімен тұрақты өзара әрекеттесуін қамтамасыз етуді көздейді; салааралық әлеуметтік әріптестік;
- берілген траекторияны тұрақты бақылауды жүзеге асыру, бақылау және түзету процедураларын қолдану;
- педагог-тәрбиешінің кәсіби өсу динамикасын және оның даму жағдайларына икемді әрекетін ескеру қажеттілігі.

Көрсетілген артықшылықтар айқын және білім беру үдерісін, оның құндылықтары мен тенденцияларын өзгертудің қазіргі жағдайында мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының

эксперименталды және инновациялық даму процесін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету шынымен қажет деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің құндылығы оның атқаратын қызметтерінің сапа критерийлері мен көрсеткіштері бойынша алуан түрлілігінде. Ол:

- мектепке дейінгі тәрбиені баланың дамуын арттыруға бағытталған дербес, құнды, дамып келе жатқан жүйе ретінде қарастыруға;
- диалог арқылы балалар мен ересектер арасындағы тең дәрежелі қарым-қатынас пен ынтымақтастықты жүзеге асыруға;
- инновация саласындағы практиктер мен теоретиктердің арасындағы байланысты дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі мекемеде эксперименттік-инновациялық қызметтің сәтті өтуінің шарттарының бірі ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің болуы болып табылады, оны инновацияны қолдаудың мотивациялық және ресурстық механизмі ретінде қарастыру керек.

Ғалымдардың көпшілігі ғылыми-әдістемелік ресурс құруды басшылар мен педагог-тәрбиешілердің біліктілігін арттыруға, оларды жаңа мәселелерді шешуге дайындауға, сайып келгенде, білім сапасын арттыруға бағытталған әдістемелік жұмыстарды ұйымдастырумен байланыстырады. Сонымен бірге, ғалымдар бұл құбылыстардың ғылыми құрамдас бөлігіне көбірек көңіл бөлуде, бұл тәрбиешілердің тек түйсік, тәжірибе, тұжырымдар негізінде емес, ғылыми жетістіктерге негізделген кәсіби мәселелерді шешуге дайын болуының маңыздылығын көрсетеді.

Балабақшамыздағы педагогикалық үдерісті жаңарту жолдарын таңдай отырып, біз мектепке дейінгі ұйым жұмысын жоғары деңгейде ұстауға, сонымен қатар ата-аналардың жоғары рейтингі мен сеніміне ие болуға тырысамыз.

Біздің жұмыс тәжірибемізге сүйене отырып, эксперименттік-инновациялық процестің орталық тұлғасы баланың қажеттіліктері мен қабілетіне сәйкес өз қызметін өзгертуге және қайта құруға қабілетті педагог-тәрбиеші деп қорытынды жасауға болады. Мотивациялық (қалаймын), теориялық (қолымнан келеді), технологиялық (істеймін) және результативті дайындықтардың үйлесімі мектепке дейінгі білім беру ұйымы педагогының инновациялық құзыреттілік жүйесін құрайды.

Ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету үздіксіз өздігінен оқу жүйесі арқылы уақыт талабы деңгейінде дамытушылық қызмет көрсете алатын педагог-тәрбиешілердің кәсіби, әлеуметтік және тұлғалық қасиеттері түрінде көрінетін балабақша ресурсына негізделеді.

Табыстылық пен нәтиженің маңызды шарты – команданың біліктілікті арттыруға дайындығы, оған:

- тәрбиешілердің ғылыми-зерттеу қызметіне қатысуы.
- уақытша шығармашылық ұжымдардағы тәрбиешілердің бірлескен қызметі;
- кәсіби мәселелерді шешуге жеке тәжірибені тарту арқылы қол жеткіземіз.

Балабақшамыздың педагог-тәрбиешілері шығармашылық топтардың қызметі аясында немесе жекелей оқу-әдістемелік құралдар мен әдістемелік ұсыныстар түрінде зерттеу материалдарын әзірлейді.

Қазіргі заманғы маманның кәсіби шеберлігінің негізгі көрсеткіші оның кәсіпті меңгеру, шеберлігін арттыру, педагогикалық қызметтің өзіндік шығармашылық стилін ашу жан-жақты өзін-өзі дамыту жолында ғана мүмкін болатынын түсінуі керек. Қазіргі уақытта балабақшамыздың әдістемелік қызметі тәрбиешілерді қолдаудың ұйымдастырушылық-педагогикалық аспектілерін, тәрбиеші лауазымы бойынша әдістемелік нұсқауларды, тәрбиешілерді қолдаудың негізгі кезеңдерін қамтиды. Ал әр кезең тәрбиеші мен тәлімгердің (әдіскердің, сондай-ақ командалық репетитордың) іс-әрекетін дамытуға негізделеді.

Осылайша, педагог-тәрбиешінің басты міндеті – оның эксперименттік ұмтылысында барлық нәрсенің бастауы – баланың өзінің даралығымен, өлшеусіздігімен және қиялының шексіздігімен ерекшелетінін ұмытпауында. Жаңаның бәрі прогрессивті емес. Тек тиімдісі ғана қашан пайда болғанына қарамастан прогрессивті жүзеге асады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лазарев В. С. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия / В. С. Лазарев, М. С. Таранцева, О. Г. Чуйганова // Директор школы. — 2014. — № 4. — С. 12–15.
2. Микляева Н. В. Инновации в детском саду / Н. В. Микляева. — М.: «Айрис пресс», 2012. — 186 с.
3. Тарусова, Л. Г. Управление качеством дошкольного образования / Л. Г. Тарусова // Управление качеством образования // под ред. А. И. Жука, Н. Н. Кошель. — Минск : Зорны верасень, 2008. — С. 408 — 445.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ДАМУЫА ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІНЕ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының қазіргі жағдайлары, ғылыми білім жүйесінің жаңару қарқынының айтарлықтай артуы, ақпарат көлемінің ұлғаюы мектеп жасына дейінгі балаларды оқытуды ұйымдастыруға, балалардың бойындағы жаңа қасиеттер мен құндылықтарды дамытуға жаңа талаптар қойып, білім беру саласына басты назар аударуда. Бұл жағдайлар мектепке дейінгі білім беру мазмұнын жаңарту қажеттілігін туғызады.

Мектепке дейінгі білім берудің негізгі жалпы білім беру бағдарламасының құрылымына мемлекеттік білім беру стандартының енгізілуімен білім беру бағдарламасында жүзеге асырылатын мазмұн мен технологияларға сәйкес іс-шараларды байыпты талдау қажет болды. Осыған байланысты мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі оқу-тәрбие үрдісіне әрбір қатысушының алдында жұмыстың мазмұнын қайта қарау, баланы дамытудың жаңа жолдарын іздеу міндеті тұр.

Білім беру мазмұны күрделене түсуде, мектепке дейінгі мекеме тәрбиешілерінің назарын балалардың шығармашылық және интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға аудару керек. Білімнің жиынтығын беру ғана емес, баланы шығармашылық ойлауға, оның қызығушылығын сақтауға, ақыл-ой еңбегіне, қиындықтарды жеңуге деген сүйіспеншілігін ояту маңызды. Дәстүрлі әдістер баланың танымдық дамуын арттыруға бағытталған оқыту мен тәрбиелеудің белсенді әдістерімен алмастырылды. Осы өзгерген жағдайларда мектеп жасына дейінгі тәрбиеші балаларды дамытудың интегративті тәсілдерінің алуан түрлерін, заманауи технологиялардың кең ауқымында бағдарлай білуі қажет.

Бірақ балаларды оқыту мен дамытудың ең тиімді құралы – дамып келе жатқан технологияларды – жобалау технологиясын, өнертапқыштық есептерді шешу теориясын (ТРИЗ), ақпараттық-коммуникациялық технологияларды біріктіруге негізделген оқу процесін құру.

1. Жобалау технологиясы – әр баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың бір жолы. Ол баланың табиғатына деген сенімнің тұжырымдамалық идеясына, оның ізденушілік мінез-құлқына негізделген. Бүгінгі таңда мектепке дейінгі мекемелерде түсіндірмелі және иллюстративті оқыту әдістері мен мәселелік оқыту әдістері кеңінен қолданылады: логикалық ойлауды дамытатын сұрақтар; мәселелік жағдайларды модельдеу; эксперимент; эксперименттік зерттеу қызметі; сөзжұмбақтарды, басқатырғыштарды, ребустарды шешу. Дегенмен, бұл тәсіл шашыраңқы, эпизодтық сипатқа ие.

Заманауи мектепке дейінгі педагогикада кешенді оқыту әдістері қолданылады. Бағдарламаның бөлімдерін біріктіру, яғни олардың бір-біріне енуі ерекше орын алады, бұл балалардың шығармашылық қабілеттері мен олардың коммуникативті дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Интеграциялаудың бірнеше нұсқалары бар және олардың бірі белгілі бір мәселеге негізделген бір жоба үшін біріктіру нұсқасы болып табылады. Дәл осы интеграция жобалау әдісі немесе жобалау технологиясы болып табылады.

Жобалау технологиясы балалармен күнделікті іс-әрекетті шығармашылық әрекетіне айналдырып, ғажайыптар жасай алады. Балалардың атынан мұғалім Чарльз Бэббидж жақсы айтты: «Мен естідім және ұмыттым, көрдім, есіме түсті, мен жасадым және түсіндім».

Бұл технология баланың дербес, белсенді әрекет субъектісі ретінде әрекет ететін жағдайларды жасауға мүмкіндік береді. Ол оқиды, зерттейді, әрекет етеді. Жоба аясында мұғалім үнемі «тосын

құбылыс» болатын проблемалық жағдайларды шешу арқылы балаларды белсенді практикалық іс-әрекетке тартады.

Жоба барысында Л.С.Выготский мен оның әріптестерінің пікірінше, тұлғаны қалыптастырудағы маңызды жетістіктердің бірі ретінде «Мен-концепциясы» жүзеге асырылуда. Әрбір мектеп жасына дейінгі бала табысты жағдайда, өйткені олардың қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып, балаларға тұлғалық-бағдарлы көзқарас принципі жүзеге асырылуда.

2. Мектепке дейінгі білім берудегі заманауи инновациялардың ішінде мектепке дейінгі дидактикадағы ТРИЗ технологияларын ерекше атап өтуге болады. ТРИЗ технологиясын қолданушылардың негізгі кредосы: «Әрбір бала бастапқыда талантты, тіпті данышпан, бірақ ең аз шығынмен максималды әсерге жету үшін оны қазіргі әлемде шарлауды үйрету керек» (Г.С. Альтшуллер). Сондықтан жаңа білімді хабарлау емес, ізденіс әрекеті, ұжымдық пайымдау, ойындар мен тренингтер арқылы мүмкін болатын ақпаратты өз бетінше алуға үйрету - басты міндет. ТРИЗ технологиясы бойынша балалармен жұмыс жасауда ең бастысы - балалардың сабаққа деген қызығушылығын ояту, шығармашылық әрекетке деген мотивін ояту. ТРИЗ балаға мектепте де, ересек өмірде де өте пайдалы болатын туындайтын мәселелердің оң шешімдерін табуға үйретеді.

3. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялар ата-аналардың, мұғалімдердің және ерте білім беру саласындағы мамандардың мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді. Қазіргі заманғы компьютерді пайдалану мүмкіндіктері баланың қабілеттерін дамытуды барынша толық және табысты жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Кәдімгі техникалық оқу құралдарынан айырмашылығы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар баланы үлкен көлемде дайын, қатаң таңдалған, дұрыс ұйымдастырылған біліммен қанықтыруға ғана емес, сонымен қатар интеллектуалдық, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды.

Заманауи бала туғаннан бастап бай медиа ортасымен қоршалған. Электронды ойыншықтар, ойын пульттері, компьютерлер мектеп жасына дейінгі балалардың бос уақытында орын алып, олардың психофизикалық қасиеттерінің қалыптасуына және тұлғалық дамуына белгілі бір із қалдырады.

Теледидардың, бейнемагнитофонның, кітаптың, калькулятордың мүмкіндіктерін біріктіре отырып, компьютер балаға әмбебап қызықты ойыншық ретінде келеді, оны мұғалім оқу-тәрбие процесінің жан-жақтылығы мен дараландыруының, жоғары психикалық функцияларды (коммуникативті мотивация және коммуникативті дағдылар; зерделілік танымдық қызығушылықтар, шығармашылық қабілеттер) дамытудың бірегей мүмкіндігі ретінде пайдалана алады және пайдалануы керек.

Компьютердің ақпаратты мәтін, графика, дыбыс, сөйлеу, бейне түрінде бір уақытта жаңғырту, деректерді есте сақтау және үлкен жылдамдықпен өңдеу мүмкіндігі мамандарға балалар үшін барлық қолданыстағы ойындардан түбегейлі ерекшеленетін жаңа әрекет құралдарын жасауға мүмкіндік береді. Осының барлығы өмір бойы білім берудің бірінші буыны болып табылатын мектепке дейінгі тәрбиеге сапалы жаңа талаптар қояды, оның басты міндеттерінің бірі баланың жеке басының жан-жақты дамуы үшін әлеуетті қалыптастыру болып табылады.

Сондықтан мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесіне ақпараттық технологияларды енгізу қажет.

Тәжірибе көрсеткендей, сонымен бірге балалардың сабаққа деген қызығушылығы айтарлықтай артады, танымдық қабілеттердің деңгейі жоғарылайды. Сабақта қолданылатын балаларға арналған заманауи компьютерлік ойындар түсінікті болуы керек, бұл баланың өзіне деген сенімділігін сезінуге мүмкіндік береді, оны табысты жағдайға қояды, бұл толыққанды тұлғаны дамыту үшін ерекше маңызды. Компьютермен танысу баланың мектеп өміріне енуін жеңілдетіп қана қоймай, оқудың нәтижелі болуына ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі мультимедиялық, инновациялық құрал-жабдықтардың пайда болуы мұғалімнің математика сабағына, сыртқы әлеммен танысуына, көркем-өнімді іс-әрекетіне көрнекі құралдар жасауды жеңілдетеді. Балалармен жұмыс істеуде АКТ-ны қолдану компьютерге деген жағымды эмоционалдық қатынасты, оны әртүрлі іс-әрекеттерде көмекші ретінде қабылдауды, оның мақсатын түсінуді және қойылған мақсатқа жету үшін пайдалану мүмкіндігін қалыптастырады. Қазір интерактивті ойындар мен бағдарламалардың барлық даму мүмкіндіктері мектеп жасына дейінгі баланың қызметінде.

Осылайша, жобалау технологиясы, АКТ (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) және ТРИЗ үйлесімі білім беру кеңістігін кеңейтуге, оған жаңа формалар беруге, оқу процесін әр балаға қызықты,

мазмұнды және қолжетімді етіп ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл инновациялық тәсіл мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық ойлауын дамытуға, сұрақтарға жауап іздеуде белсенділік позициясын қалыптастыруға ықпал етеді, сонымен қатар мектепке дейінгі дайындық процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырады.

“Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі” мемлекеттік мекемесінің “№ 3 балабақшасы” мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

Тәрбиеші

Нургалиева Асель Манатовна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Мектепке дейінгі жас – маңызды және жауапты кезең. Осы кезеңде бала ағзасының әртүрлі жүйелерінің жұмысында қайта құрылымдау жүреді, сондықтан осы жастағы балаларда салауатты өмір салтын сақтау және нығайту, әдеттер мен қажеттіліктерді тәрбиелеуге жан-жақты ықпал ету өте қажет. Бұл ата-аналар мен ұстаздар алдында тұрған бірінші кезектегі міндеттердің бірі. Дәл осы уақытта мектеп жасына дейінгі балаларда салауатты өмір салтының негіздерін қалыптастыруды бастау қажет.

Денсаулық сақтау технологиялары – баланың білім алуы мен дамуының барлық кезеңдерінде оның салауатты өмір салтын сақтауға, білім алу үшін қажетті білім, дағды мен әдеттерді қалыптастыруға бағытталған білім беру ортасының барлық факторларының өзара байланысы мен өзара әрекетін қамтитын шаралар жүйесі. Олардың негізгі мақсаты – оқушылардың салауатты өмір салты туралы түсініктерін қалыптастыру, өзіне және құрдастарына алғашқы медициналық көмек көрсете білу, сондай-ақ өз денсаулығын сақтауға қажетті білім, білік және дағдыларды қалыптастыру және дамыту үшін жағдай жасау. Жұмыс түрлері: спорттық мерекелер, сабақ арасындағы дене шынықтыру минуттары, таңертеңгілік жаттығулар, көз жаттығулары, тыныс алу жаттығулары, саусақ және динамикалық гимнастика, релаксация, тек балабақшада ғана емес, сонымен қатар орман саябақтарында серуендеу, спорттық ойындар, шынықтыру процедуралары.

Үздіксіз білім берудің бірінші буыны ретінде мектепке дейінгі тәрбиеге қойылатын жаңа талаптар инновациялық технологияларды қолдану – соның бірі – асық терапиясы. Мұндағы мақсат - баланың логикасын, сонымен қатар қолының ұсақ моторикасын дамыту. Әзірлеуші мамандардың айтуынша, әдістеме әр балаға жеке көзқарасқа негізделген. Сүйектердің көмегімен балалар санауды, логикалық ойлауды, музыкалық аспаптарда ойнауды үйренеді.

Асық терапиясы барлық жағынан баланың дамуына жақсы әсер етеді. Білім болсын, денсаулық болсын. Балабақшамыздағы барлық ұйымдастыру-басқару жұмыстары асықтар арқылы жүзеге асырылады: сөйлеуді дамыту, музыка, математика, бейнелеу өнері, тіпті дене шынықтыру. Олар бұл ойынды жылы мезгілде ауада ойнайды. Әдетте әр ойыншының өз асықтары болады, бірақ жеке ойналымдарда ортақ жиынтықты пайдалануға рұқсат етіледі. Қарапайым асықтар кейде әртүрлі түске боялады, олар көлемі мен салмағына қарай бағаланады және әртүрлі атауларға ие. Басты асық, «сақа» (әдетте үлкен асық) ең жоғары бағаға ие. «Сақа» әдетте қайнатылмаған буындардан алынады, өйткені пісіру процесінде сүйек өз массасын жоғалтады, бұл соққы күшіне кері әсер етеді. Үлкен тұрақтылық үшін «сақа» әдетте қорғасынмен толтырылады. Ал хан мен сұлтан балаларының ішінде «сақа» тіпті алтынға толған.

«Асық-терапия» технологиясын оқу үдерісіне енгізудің негіздемесі:

Біріншіден, қазіргі заманда бізге жат «еуропалық немесе американдық құндылықтардың» агрессивті түрде таңылуы, адамгершілік негіздерінің максатты түрде әлсіреуі орын алуда. Өскелең ұрпақты келеңсіз әсерден құтқару – балаларды өз халқының ғасырлар бойы ұстанып келе жатқан ұлттық салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарына тереңірек бойлауға мүмкіндігінше тарту;

Екіншіден, гиподинамия қазіргі әлемдегі ең өткір мәселелердің бірі болып табылады. Бұл терминнің мағынасын болжау қиын емес, «гиподинамия» «төмендеген белсенділікті» білдіреді. Қазіргі әлемдегі адамдарда гиподинамияның негізгі себебі айқын. Техникалық прогрестің жетістіктері адамның өмірін жайлы етеді, бірақ дене белсенділігінің төмендеуі денсаулыққа кері әсер етеді. Бұл мәселе, әсіресе мектеп жасындағы балаларды айналып өтпейді, олар сабақтан кейін бос уақытын көшеде емес, үйде компьютерде өткізуді қалайды. Сондықтан дүние жүзіндегі дәрігерлер жыл сайын тұрғындар арасында физикалық белсенділікке көбірек көңіл бөледі.

Осыдан келіп үшінші себеп шығады, қазірде тікелей қарым-қатынасты әлеуметтік желілердегі байланыс алмастырды. Шынайы өмірдегі виртуалды «лайктардың» кесірінен тағдырлар бұзылып, тіпті түрлі келеңсіз жағдайларға әкеліп соқтыруда. «Онда» балалар әдемірек, табысты болып көрінеді, бірақ шын мәнінде кешендер мен тірі адамдармен тіл табыса алмау қалыптасады.

Қазақтың бірқатар салт-дәстүрлерінде ұлттық ойындар ерекше орын алады, олардың ішінде салт-дәстүрдің қазынасы балаларға арналған ойындармен бейнеленген.

Асықтың ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан терең тарихи тамыры бар. Мәдениеттанушы, «Алматы ақшамы» газетінің бас редакторы Қали Сәрсенбай бұл ойынның Мысыр перғауындары заманынан бері белгілі екенін, оған Каир мұражайында қойылған сүйектер дәлел екенін айтады. Қазақтар арасында асықтар қола дәуірінде кеңінен қолданылған.

Ұлттық ойын әр халықтың өмір сүру заңдылықтарының нәтижесінде дүниеге келеді. Қазақтың ұлттық ойындары мал шаруашылығымен, көшпелі тұрмыспен тығыз байланысты. Асық ойнауға ұсақ малдың – қой мен ешкінің сүйектері пайдаланылған. Әрбір асық ойынының өзіндік кезеңдері бар: басы, шарықтау, жеңіс, аяқталу.

Ережелер мен заңдар, жазалар мен жүлделер де бар. Әркім өз асықтарын жеңімпазға беруі де мүмкін. Асық ойынына кез келген адам қатыса алады, ешқандай шектеулер жоқ және оның әлеуметтік мәні терең. Асықты бүкіл қазақ халқының ортақ ұлттық мұрасы деп батыл айтуға болады. 2017 жылдың желтоқсан айында қазақтың асық ойыны ЮНЕСКО-ның Адамзаттың материалдық емес мәдени мұрасының репрезентативті тізіміне енді. Қазақстан Республикасында Республикалық асық федерациясы ұйымдастырылады, жыл сайын республикалық турнирлер өткізіледі. Асық ойыны бірнеше түрге бөлінеді, әр ойын келесісін толықтырады, дамытады, бірақ бірін-бірі қайталамайды. Ойында қолдың епті болуы жеткіліксіз, мұнда ойынға қатысушының физикалық күші де маңызды. Асықты бар күшімен ұру үшін бір мезгілде аяқты артқа лақтыру – бұл қозғалыс ептілік пен күшті қажет етеді. Асық ойнаудың қай түрі болмасын, бала болсын, жасөспірім болсын, ойыннан жеңімпаз болып шығуға құштарлығын оятады, өзін-өзі құрметтеуге баулиды. Сонымен қатар асық ойыны ойыншының үнемі қозғалыста болуын талап ететіндіктен, бала күш-қуатының асқынғанын сезінеді, тамырдағы қан тезірек жүгіреді, кішкентай адам өсіп, дамиды.

Үнемі қозғалыс, жүгіру, бұрылу, еңкею – мұның бәрі денені дамытады, қол-аяқты қозғалғыш етеді. Асық ойындарының барлығы да тәрбиелік жүкті көтереді, дәлдік пен ұқыптылыққа үйретеді. Сонымен бірге асық ойнаған баланың логикалық ойлауы да дамиды, өйткені асықты қалай соғу керектігін мұқият сынап немесе біркелкі және түзу түскен асықты қалай соғу керек, нокаут үшін қандай күшпен соғу керек екені алдын ала ескеріледі. Осы сұрақтардың барлығын санасынан өткізіп, сосын асықты көздеп, дәл соғуы керек. Әрине, асық ойыны көпшілдікті дамытатынын айта кеткен жөн, өйткені оны кемінде екі-үш адам ойнауы керек. Ойын баланы шыңдауға, оның сана-сезімі мен дене күшін нығайтуға көмектеседі, дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі. Жалпы, асық - ойыны ойын ғана емес, тәрбиені ерекше дамытатын өнер.

Қорыта келгенде, асық өнерін дамыту – денсаулықты сақтау, балалардың психофизикалық және әлеуметтік денсаулығын сақтау саласындағы ретро-енгізуші оқу тәжірибесі. Асықпен жұмыс көп қырлы, балалар үшін қызықты, көптеген сезімтал сәттерде қолданылады. Идея білім беру салаларындағы асықтармен жаттығулар мен тапсырмалар жүйесін қамтиды.

ЕРЕСЕК МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ МЕКТЕПТЕ ОҚУҒА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛДАРЫ

Қазіргі уақытта ересек мектеп жасына дейінгі балалардың зияткерлік дайындығы мәселесінің өзектілігінің негізгі себептерінің бірі-балаларды білім мен дағдылар негізгі ресурсқа айналатын ақпараттық қоғамда өмір сүруге дайындау қажеттілігі. Осыған байланысты баланы оқыту мен дамытудың заманауи әдістері компьютерлік технологиялар мен интерактивті білім беру бағдарламаларын қолдану сияқты цифрлық дәуірдің талаптарын ескеруі керек.

Сонымен қатар, қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-мәдени өзгерістер балалардың интеллектуалды даму процестеріне де әсер етеді. Мысалы, көбірек ата-аналар толық уақытты жұмыс істейді, бұл олардың балаларына жұмсайтын уақытының азаюына әкеледі. Мұндай жағдайда балалардың балабақшадағы сабақтарда қажетті білім мен дағдыларды алуы өте маңызды.

Осыған байланысты, ересек мектеп жасына дейінгі балаларды интеллектуалды даярлаудың заманауи әдістері осы өзгерістерді ескеріп, балаларға қазіргі қоғамның талаптарына сәйкес дамуға мүмкіндік беруі керек. Бұл ойын әдістері, дамытушы бағдарламалар, оқытуда технологияны қолдану, сондай-ақ ата-аналарды балаларды оқыту мен дамыту процесіне белсенді тарту болуы мүмкін. Сонымен қатар, ересек мектеп жасына дейінгі балаларды интеллектуалды оқытудың заманауи әдістері әр баланың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескеруі керек. Бұл дегеніміз, оқу және даму процесінде баланың даму деңгейін, оның қызығушылықтары мен қабілеттерін ескеретін сараланған тәсілді қолдану қажет.

Жоғары мектепке дейінгі топтардың тәрбиешілері мен педагогтарының оқытуда заманауи әдістер мен технологияларды қолдануға дайын болуы, сондай-ақ психология мен педагогика саласында жеткілікті білімі мен дағдылары болуы маңызды. Сондай-ақ, қолданылатын әдістемелердің тиімділігін бағалауға және оқу процесіне түзетулер енгізуге мүмкіндік беру үшін оқыту нәтижелерін бақылау және бағалау жүйесін ұйымдастыру қажет.

Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалды дайындығы олардың оқуы мен дамуындағы маңызды кезең болып табылады, бұл мектеп өміріндегі және жалпы ересек өмірдегі одан әрі табысты анықтайды. Сондықтан интеллектуалды дайындықтың заманауи әдістері қазіргі қоғамдағы өзгерістерді ескеріп, әр баланың қажеттіліктері мен ерекшеліктеріне бейімделуі керек.

Мектепке дейінгі мекемелерде қолдануға болатын балалардың интеллектуалды дамуының көптеген әдістері бар. Олардың кейбіреулері мыналарды қамтиды:

1. Білім беру ойындары: зейін, есте сақтау, логика және кеңістіктік ойлау сияқты әртүрлі дағдыларды дамытуға бағытталған ойындар.
2. Дамыту бағдарламалары: баланың әртүрлі салалардағы қабілеттерін дамытуға көмектесетін бағдарламалар, мысалы, математика, оқу, жазу және т. б.
3. Интеллектуалды жарыстар: балаларды басқатырғыштарды шешу, sudoku және т. б. сияқты интеллектуалды қабілеттерін дамытуға ынталандыратын жарыстар.
4. Компьютерлер мен планшеттердегі ойын бағдарламалары: мұндай бағдарламалар есептерді шешу, логикалық ойлау және аналитикалық ойлау дағдыларын дамытуға пайдалы болуы мүмкін.
5. Шығармашылық сабақтар: баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектесетін сабақтар, мысалы, сурет салу, саздан мүсіндеу, әртүрлі материалдардан қолөнер жасау және т. б.

6. Білім беру бағдарламалары: тарих, ғылым, өнер және т. б. сияқты әртүрлі салаларда баланың білімін дамытуға көмектесетін бағдарламалар.

Мектепке дейінгі мекемелердегі ересек мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалды даму әдістері балалардың жасына және қажеттіліктеріне бейімделуі маңызды. Сонымен қатар, олар педагогика ғылымының принциптеріне негізделіп, білім берудің заманауи талаптарына сай болуы керек. Мұның бәрі балаларға өз қабілеттерін дамытуға және мектепте және кейінгі өмірде табысты оқуға дайындалуға көмектеседі.

Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың мектепте оқуға интеллектуалды дайындығын қамтамасыз ететін құрал ретінде танымдық мәдени тәжірибелерді анықтауға болады. Балалардың танымдық тәжірибесін белсендіруді қамтамасыз ететін танымдық мәдени тәжірибелер мектеп жасына дейінгі балалардың қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес келетін және тәуелсіздік пен танымдық белсенділікті көрсетуге итермелейтін зерттеу мәселелерін шешуге көмектеседі.

Танымдық мәдени тәжірибелер ретінде біз А. А. Муратованың зерттеуіне сүйене отырып, мыналарды бөліп қарастыруға болады:

- «Жеті рет өлшеніз» өлшемдерінің мәдени тәжірибелері (баланың әртүрлі ұзындық өлшемдерімен және олардың пайда болу тарихымен танысуына ықпал етеді; танымдық әрекет-әртүрлі өлшемдердің көмегімен заттардың өлшемдері мен арақашықтықтарын өлшеу), «Термометр және оның достары» (баланы әртүрлі өлшеу құралдарымен таныстыруға ықпал етеді; танымдық әрекет - қол жетімді өлшеу құралдарының көмегімен бақылау);

- модельдеудің мәдени практикасы (көрнекі схемаланған түрде – модельде объектілер мен қоршаған шындық құбылыстарын бейнелеу қабілетінің дамуына ықпал етеді; танымдық әрекет-қоршаған шындық объектілерінің маңызды қасиеттерін оқшаулау және жобалау (жазықтық және кеңістіктік); модельдеу практикасының ерекше жағдайы-құрылыстың мәдени практикасы;

- «Қоқысты сұрыптау» экологиялық өмір салтының мәдени тәжірибелері (қоқысты сұрыптау және оларды күнделікті өмірде қолдану принциптерін игеруге ықпал етеді; танымдық іс – әрекет-өндіріс материалына негізделген талдау және синтез), «Экологиялық жолмен жүру» (балабақшаның экологиялық соқпағымен ересектер мен балаларға экскурсия жүргізу үшін ақпаратты игеруге және ұсынуға ықпал етеді; танымдық іс-әрекет әрекет-бар білімді әңгімеге аудару);

- санаудың мәдени практикасы (пәндердің саны туралы бастапқы идеяларды игеруге ықпал етеді; танымдық әрекет-қойылған міндетті шешу үшін санмен жұмыс жасау);

- кеңістіктік бағдарлаудың мәдени тәжірибесі (кеңістікте бағдарлау, объектінің кеңістіктегі орнын анықтау дағдыларын дамытуға ықпал етеді – танымдық әрекет-өзіне қатысты, басқасына қатысты орынды анықтау);

- жіктеудің мәдени практикасы (ұғымдар арасында түрлік қатынастарды орнату қабілетін дамытуға ықпал етеді; танымдық әрекет – түрлік жұмыстар тобына жалпы ұғымды таңдау, рулық ұғымдарды таңдау).

Осылайша, заманауи технологиялар мен танымдық мәдени тәжірибелер ересек мектеп жасына дейінгі балалардың мектепте оқуға интеллектуалды дайындығын қалыптастыру құралы болып табылады, өйткені олар танымдық іс-әрекеттер мен танымдық дағдылардың дамуын қамтамасыз етеді.

“Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі” мемлекеттік мекемесінің “№ 3 балабақшасы” мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

Тәрбиеші

Кожаметова Элеенора Кырыкбаевна

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Халықаралық қауымдастық бағалаған елдің генофонддың сауықтырудың ұлттық моделінің мақсаты - салауатты және саналы ұрпақты қалыптастыру. Бұл қоғамда қажетті және күнделікті өмірде белсенді қолданылатын қасиеттерді дамытуды қамтиды. Мұндай қасиеттерді тәрбиелеу ерте балалық шақтан басталып, өмір бойы жалғасады.

Әрбір азаматтың денсаулығы, сондай-ақ қоғамдық денсаулық мемлекеттің стратегиялық мақсаттары және ұлттық қауіпсіздіктің шарты болып табылады. Сондықтан баланың өмірінің алғашқы кезеңдерінде оның бүкіл организміне, сондай-ақ оның балабақшадағы үлгерімі мен құрдастарымен қарым-қатынасына оң әсер етуі үшін оның физикалық және психикалық денсаулық жүйесін қалыптастыруға ерекше назар аудару керек.

Балалардың денсаулығына әсер ететін барлық белгілі технологиялардың ішінде денсаулық сақтайтын білім беру технологиялары ең маңызды болып табылады. Олар балалардың денсаулығына байланысты мәселелерді шешу үшін психологиялық-педагогикалық әдістерді, әдістемелер мен тәсілдерді қолдануға негізделген.

Денсаулық сақтайтын білім беру технологияларының басты белгісі-бұл балалардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған. Ол үшін салауатты өмір салтын қалыптастыруға ықпал ететін әдістер, сондай-ақ олардың тиімділігінің ғылыми негіздемесі қолданылады. Осылайша, денсаулықты сақтайтын білім беру технологиялары дені сау ұрпақты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, оларды қолдану балаларға денсаулыққа байланысты көптеген мәселелерді шешуге және көптеген аурулардың пайда болуына жол бермейді.

Денсаулық сақтау технологияларының үш негізгі түрі бар, олардың әрқайсысы салауатты ұрпақты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады:

Бірінші топ-бұл білім беру процесінің құрылымын анықтайтын және шамадан тыс жұмыс, гиподинамия және басқа да бейімделмеген күйлердің алдын алуға ықпал ететін ұйымдастырушылық-педагогикалық технологиялар. Олар балалардың оқу және сабақтан тыс іс-әрекеттерін ұйымдастырудың әртүрлі әдістерін, сондай-ақ балабақшада денсаулық сақтау іс-шараларын ұйымдастыруды қамтиды.

Екінші топ-тәрбиешінің балалармен тікелей жұмысымен байланысты психологиялық-педагогикалық технологиялар. Бұл технологиялар білім беру процесінің барлық элементтерін психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтиды және балаларда өзін-өзі реттеу дағдыларын, стрессті жеңе білуді қалыптастыруға, сондай-ақ тұлғаның толыққанды дамуына жағдай жасауға бағытталған.

Үшінші топ-өз денсаулығына қамқорлық жасауға және балалардың денсаулық мәдениетін қалыптастыруға үйрету бағдарламаларын қамтитын оқу-тәрбие технологиялары. Олар балалардың салауатты өмір салты, дұрыс тамақтану, гигиеналық дағдылар және денсаулыққа әсер ететін басқа аспектілер туралы білімдерін арттыруға бағытталған әртүрлі әдістер мен технологияларды қамтиды.

Мектепке дейінгі мекемелерде күн сайын барлық жас топтарында балалардың денсаулығын нығайтуға ықпал ететін және балалардың қажетті қозғалыс белсенділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін дене тәрбиесінің бірнеше нысандары қарастырылған. Күнделікті өмірдегі ең тиімді іс-шаралардың бірі-серуендеу.

Серуендеу нәтиже беруі үшін тәрбиешілер алдыңғы сабақтың сипатына және ауа-райына байланысты балалардың іс-әрекетінің реттілігін өзгертеді. Жаяу серуендеу-бұл балалар өздерінің моторлық қажеттіліктерін жеткілікті түрде жүзеге асыра алатын маңызды режимдердің бірі. Бұл үшін оңтайлы форма ашық ойындар мен көшедегі жаттығулар.

Мектепке дейінгі мекемелерде серуендеуден басқа, үйлестіруді, икемділікті, күш пен төзімділікті дамытуға арналған жаттығуларды қамтитын арнайы дене шынықтыру сабақтары өткізіледі. Сондай-ақ, әлеуметтік дағдыларды дамытуға және қозғалыстарды үйлестіруге бағытталған физикалық белсенділіктің ойын формаларын қолдануға болады. Дене тәрбиесінің барлық түрлері барлық балаларға қол жетімді болуы, олардың жеке ерекшеліктері мен жас ерекшеліктерін ескеруі және білікті тәрбиешілердің басшылығымен жүргізілуі маңызды.

Қозғалмалы ойын-мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудың ең тиімді құралдарының бірі. Бұл физикалық қабілеттердің дамуына ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар интеллектуалды және эмоционалды дағдыларды дамытуға көмектеседі. Аталған ойындардан басқа, қол ептілігі ойындары, доп ойындары, кедергілер ойындары және т.б. сияқты басқа ойындарды да қолдануға болады. Ол үшін тәрбиеші тарапынан бақылаудың қажетті деңгейін қамтамасыз ету және тиісті жабдықтарды қамтамасыз ету қажет.

Балалар денесін нығайту мен сауықтырудың, сондай-ақ балалардың эмоционалды және бұлшықет тонусын көтеруге бағытталған баланың моторикасын ұйымдастырудың маңызды компоненттерінің бірі-таңертеңгі гимнастика. Ересек адамның басшылығымен күнделікті физикалық жаттығуларды орындау белгілі бір ерікті күш-жігердің көрінуіне ықпал етеді, балаларда күнді таңертеңгі гимнастикадан бастаудың пайдалы әдетін қалыптастырады. Таңертеңгі гимнастика баланың бүкіл денесін біртіндеп белсенді күйге тартады, тыныс алуды күшейтеді, қан айналымын жақсартады, метаболизмді жақсартады, оттегіге деген қажеттілікті тудырады және дұрыс қалыптың дамуына көмектеседі.

Денсаулық сақтайтын педагогикалық технологияларды таңдау тәрбиешілер жұмыс істейтін бағдарламаға, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің нақты жағдайларына, тәрбиешілердің кәсіби құзыреттілігіне, сондай-ақ балалардың аурушандығының көрсеткіштеріне байланысты. Осылайша, қарастырылған технологиялардың әрқайсысының сауықтыру бағыты болуы өте маңызды, ал кешенде қолданылатын денсаулық сақтау қызметі баланың салауатты өмір салтына, толыққанды және асқынбаған дамуына тұрақты мотивация қалыптастырады.

Мектепке дейінгі мекеменің жұмысында денсаулықты сақтайтын педагогикалық технологияларды қолдану білім беру процесінің тиімділігін арттырып, тәрбиешілер мен ата-аналардың балалардың денсаулығын сақтау мен нығайтуға байланысты құндылықтарын қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін. Алайда, осы мақсатқа жету үшін мектепке дейінгі білім беру мекемесінің нақты жағдайлары мен қажеттіліктеріне байланысты технологияларды түзету үшін жағдай жасау, балалардың денсаулығына статистикалық мониторинг жүргізу және әр баланың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, педагогикалық әсердің қарқындылығына қажетті түзетулер енгізу қажет. Сондай-ақ, тәрбиешілер мен ата-аналардың денсаулықты сақтаудың маңыздылығын толық түсінуі және оны жүзеге асыруға белсенді қатысуы үшін оң мотивацияларды қалыптастыру маңызды.

Қорытындылай келе, балалардың денсаулығы олардың физикалық жағдайының ерекшеліктеріне ғана емес, сонымен қатар отбасындағы өмір сүру жағдайларына, адамдардың санитарлық-гигиеналық мәдениетіне, денсаулық сақтау мен білім берудің даму деңгейіне, елдегі әлеуметтік-экономикалық және экологиялық жағдайға байланысты екенін атап өткен жөн. Кез-келген қоғамдағы және кез-келген әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайдағы балалардың денсаулығы мәселесі өзекті, уақтылы және өте күрделі, өйткені ол елдің болашағын, ұлттың генофондын, қоғамның ғылыми және экономикалық әлеуетін анықтайды.

“Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі” мемлекеттік мекемесінің “№ 3 балабақшасы” мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

Тәрбиеші
Тәліпбайқызы Бағлан

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ ТӘРБИЕШІЛЕРДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Қазіргі заманғы білім беру талаптары мен әлеуметтік тапсырыс мектепке дейінгі мекемелерді дамыту қажеттілігін тудырады, олар тек жұмыс істеп қана қоймай, белсенді түрде дамуы керек. Білім беру саласында сапалы оң өзгерістерге қол жеткізу үшін инновациялық тәсілдер мен әдістерді енгізу қажет.

Мектепке дейінгі мекемелердегі инновациялық қызметтің мақсаты білім беру процесінің сапасын арттыру және жоғары нәтижелерге қол жеткізу болып табылады. Бұл балалар мен олардың отбасыларының қажеттіліктері мен сұраныстарын ескеретін басқарылатын жүйелерде жүйелік инновациялық өзгерістерді құру арқылы мүмкін болады. Осыған сәйкес білім беру жүйесі тәрбиешілерден үнемі дамуды және оқытудың жаңа жағдайларына, технологиялары мен әдістеріне бейімделуді талап етеді.

Тәрбиешінің қоғамдағы инновациялық қызметі үлкен маңызға ие, өйткені балаларды тәрбиелеу және оқыту үнемі жетілдіру мен дамуды қажет ететін маңызды және жауапты міндет болып табылады.

Тәрбиеші өз қызметіне инновациялар енгізе отырып, білім беру процесінің тиімділігі мен сапасын едәуір арттыра алады, бұл балалардың табысты дамуына әкеледі. Ол оқытудың заманауи технологиялары мен әдістерін қолдана алады, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескереді және оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасай алады.

Сонымен қатар, тәрбиешінің инновациялық қызметі ата-аналар мен тәрбиешілер арасындағы, сондай-ақ балалар мен ересектер арасындағы өзара әрекеттесуді жақсартуға әкелуі мүмкін, бұл салауатты қоғамның қалыптасуына ықпал етеді. Тәрбиеші азаматтықты, әлеуметтік жауапкершілікті және басқа адамдар мен мәдениеттерді құрметтеуге тәрбиелеуге бағытталған білім беру бағдарламаларын құра және дамыта алады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі тәрбиешінің инновациялық қызметі тәрбиеші жұмыс істейтін балабақшаның нақты қажеттіліктері мен ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі формалар мен бағыттарда көрінуі мүмкін. Мысалы, тәрбиеші заманауи педагогикалық технологияларға негізделген оқыту мен тәрбиелеудің жаңа әдістерін әзірлеп, енгізе алады. Сондай-ақ, тәрбиеші білім беру процесін ұйымдастыру және ата-аналармен қарым-қатынас жасау үшін ақпараттық технологияларды белсенді қолдана алады.

Сонымен қатар, тәрбиеші әртүрлі семинарларға, тренингтерге және конференцияларға қатысу арқылы өзінің кәсіби дағдылары мен құзыреттерін жетілдіру бойынша жұмыс істей алады. Балалардың дамуы үшін ең қолайлы жағдай жасау үшін олардың жеке қажеттіліктері мен мүдделерін ескеру маңызды.

Білім берудегі инновацияларды пайдалану балалардың рухани, психоэмоционалды, физикалық және әлеуметтік әл-ауқатын қоса алғанда, жеке тұлға ретінде толыққанды дамуы үшін жағдай жасауға бағытталған. Жаңашыл тәрбиешінің мақсаты-мектеп жасына дейінгі балалардың өзіндік, шығармашылық және нәтижелі ойлай алатын, жаңа нәрселерді білуге бастамашылық пен қызығушылық таныта алатын әлеуметтік-жеке қасиеттерін дамыту.

Заманауи инновациялық педагогикалық технологиялар балаларға қазіргі әлемде тиімді қарым-қатынас жасауға және әлеуметтенуге көмектеседі. Олар сондай-ақ интеллектуалды ойлау мен

шығармашылық қиял деңгейін арттыруға, алған білімдері мен дағдыларын күнделікті өмірде пайдалануға көмектеседі.

Тұлғаға бағытталған білім беру ортасын құру үшін білім беру процесінің барлық қатысушыларын - балаларды, ата - аналарды, тәрбиешілер мен мамандарды-ынтымақтастық пен бірлескен жұмысқа тарту қажет. Бұл тұлғааралық және топтық қарым-қатынас үшін жағдай жасауға көмектеседі және балаларды оқыту мен тәрбиелеуде өзара түсіністік пен өзара әрекеттесуді қолдайды.

Қазіргі уақытта білім беру процесінде әртүрлі инновациялық педагогикалық технологияларды қамтитын оқытудың жаңа түрлеріне көбірек көңіл бөлінуде. Олар педагогикалық процесті тиімді ұйымдастырудың құралы болып табылады және тәрбиешілерге қажетті нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Педагогикалық технологиялар жүйелі, тұжырымдамалық, басқарылатын, тиімді және қайталанатын болуы керек. Бүгінгі таңда мектепке дейінгі мекемелерде қолдануға болатын көптеген түрлі білім беру технологиялары бар. Олардың ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ), денсаулық сақтау технологияларын, жобалау және іздеу-зерттеу қызметінің технологияларын, тұлғаға бағытталған технологияларды, дамытушы технологияларды, түзету технологияларын және басқаларын бөліп көрсетуге болады. Бұл технологиялардың әрқайсысының өзіндік артықшылықтары бар және оларды белгілі бір білім беру мақсаттарына жету үшін пайдалануға болады.

Инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың жетістігіне және болашақта мектепке тиімді дайындыққа кепілдік береді. Сонымен қатар, педагогикалық ұжым қолданатын басқа да жаңа педагогикалық әдістер бар, мысалы:

- Өзекті мәселелерді шешуге ықпал ететін «Миға шабуыл» әдісі зейін мен ақыл-ой күшін материалды шығармашылық игеруге және өндеуге шоғырландыру қабілетін қалыптастырады, сонымен қатар ұжымда талдау жүргізеді.
- Кәсіби дағдыларды, ұжымда жұмыс істеу дағдыларын, жедел және сапалы шешім қабылдауды қалыптастыруға көмектесетін дамытушы іскерлік ойын.
- Дәстүрлі емес түрде өткізілетін семинар-практикумдар мен педагогикалық кеңестер.
- Өзекті мәселелерді талдау және зерделеу, оларды жаңғырту немесе трансформациялау, сондай-ақ шығармашылық әлеуетті ынталандыру процесінде жүргізілетін пікірталастар.
- Тәрбиешілерге өздерінің педагогикалық жүйесінің тұжырымдамалық және практикалық аспектілерін іс жүзінде жеткізуге мүмкіндік беретін шеберлік сыныптары.

Бұл жаңа әдістер тәрбиешілерге сабақтарды интерактивті және әртүрлі етуге, сондай-ақ қазіргі қоғамдағы балаларға қажет дағдылар мен қасиеттерді дамыта отырып, оқу тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Тәрбиешілердің инновациялық процеске қатысуы білім беру жүйесін жаңғыртудың және шығармашылық әлеуетті дамытудың маңызды элементі болып табылады. Алайда, жаңа және сәтті нәтижелерді құру күнделікті жұмыс пен кәсіби қызметтен ләззат алуды қажет ететінін есте ұстаған жөн. Тәрбиешінің инновациялық қызметі аясында жаңа педагогикалық технологияларды енгізуге, экологиялық білім беруді ұйымдастыруға және мектеп жасына дейінгі балалардың қауіпсіз өмірін қалыптастыруға болады. Отбасымен өзара іс-қимылды оңтайландыру және басқа мамандармен ынтымақтастықты ұйымдастыру да маңызды.

Жоғарыда айтылғандардың бәріне сүйене отырып, тәрбиешілердің инновациялық қызметі деп білім беру сапасын арттыру мақсатында мектепке дейінгі білім беру мекемесінде инновацияларды енгізуге және оларды тиімді пайдалануға бағытталған кейбір бірлескен әрекеттерді түсінеміз.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі тәрбиеші қызметінің мақсаттары мен мазмұнын, формалары мен әдістерін жетілдіру тәрбиешінің санасы мен өзін-өзі тануын дамытуға ықпал етеді, одан әрі өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігін қалыптастырады және ғылыми ізденіс сипатына ие болады. Осының арқасында педагогикалық қызметті ұйымдастыруға инновациялық көзқараспен барлық күш-жігер оңтайлы педагогикалық шешімдерді іздеуге және таңдауға бағытталған. Сондықтан инновациялар тек мектепке дейінгі білім беру мекемесі үшін ғана емес, жалпы білім беру жүйесі үшін де үлкен теориялық және практикалық мәнге ие болады.

Тәрбиеші
Шакерхан Алия

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА МАТЕМАТИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚИТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім берудің негізгі міндеті математикалық даму деп сенімді түрде айтуға болады. Ол арифметикалық есептерді есептеуге, өлшеуге және шешуге дайындалуға ғана емес, сонымен қатар қасиеттерді, байланыстарды, тәуелділікті көруге, ашуға, оларды таныс белгілер арқылы бере білуге мүмкіндік қалыптастыруды көздейді. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру- бұл бағдарламалық талапта қарастырылған білімді, интеллектуалды іс-әрекеттің әдістері мен тәсілдерін беру, игеру және игерудің мақсатты процесі. Оның басты мақсаты-мектепте математиканы сәтті игеруге дайындық қана емес, сонымен қатар балалардың жан-жақты дамуы. Бала кезінен бастап бала пішіні, саны және түсі бойынша ерекшеленетін заттармен бетпе-бет келеді. Дәл сол кезде бала математика туралы алғашқы идеяны қалыптастырады және қалыптастырады. Геометриялық фигуралармен танысу алғашқы ойыншықтардан басталады: текшелер, пирамидалар, конструктор. Ата-аналар балаларды пішіні мен түстерін атауға үйретеді. Математикалық көріністер-бұл сан, санау, қарапайым есептеу, жиын, геометриялық фигуралар және олардың пішіні, өлшемдері мен шамалары туралы түсінік.

Е.И. Щербаков, қарапайым математикалық білімді қалыптастыру міндеттерінің негізгілерін анықтайды:

- математиканы дамытудың негізі ретінде жиын, сан, шама, пішін, кеңістік және уақыт туралы білім алу;
- қоршаған шындықтың сандық, кеңістіктік және уақыттық қатынастарына кең бастапқы бағдар қалыптастыру;
- санау, есептеу, өлшеу, модельдеу, жалпы білім беру іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру;
- математика терминологиясын меңгеру;
- танымдық қызығушылықтар мен қабілеттерді, логикалық ойлауды, баланың жалпы интеллектуалды дамуын дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері. Баланың жеке басының қалыптасуы және оның ақыл -ойының өсуі әртүрлі әрекеттер процесінде жүзеге асады. Әр түрлі өнімсіз және өнімді әрекеттер процесінде сәби жастағы балаларда өздерін қоршаған әлем жөнінде: заттар әлемінің әр түрлі белгілері мен қасиеттері - түсі, формасы, шамасы, заттардың кеңістіктегі орналасуы, олардың саны туралы, сондай-ақ адамдардың қарым-қатынастары жөнінде (баланың өзіне, бір -біріне, айналасындағы заттарға және т.б.) түсініктер қалыптаса бастайды. Элементтар математикалық түсініктер мен алғашқы ұғымдардың қалыптасуына негіз болатын сенсорлық тәжірибе біртіндеп жинала береді.

Бала ерте жастан бастап-ақ нәрселердің жиынтығын, дыбыстардың, қозғалыстардың жиынын әр түрлі анализаторлар арқылы (көру, есту және т.б.) қабылдай отырып, олармен танысады, бұл жиынтықтарды салыстырады, оларды бір-бірінен саны жағынан айырады. Оқу процесінде бала жиындардың теңдігі мен теңсіздігін көрсету әдістерін меңгереді, санды сандық сөзбен атауды үйренеді. Алдымен элементтердің белгісіз мөлшері туралы, ал сонан соң бүтін бір бірлік түріндегі жиын туралы түсінік қалыптасады. Осы негізде жиындарды салыстыруға және ондағы элементтердің санын барынша дәл анықтауға деген талпыныс өседі; бірте-бірте бала есептеуге дағдыланады және сан ұғымын меңгереді. Мұның бәрі ересектердің басшылығымен және өзіндік оқу ойындық сипаты бар практикалық әрекеттер үстінде іске асады. Бала, сондай-ақ нәрселерді мөлшеріне, түсіне, формасына, кеңістікте орналасуына

және басқа белгілеріне қарай ерте-ақ ажырата бастайды. Ол үлкендерге еліктеп, дөрекі түрде нәрселерді өлшеуге әрекеттенеді, алдымен біреуін екіншісіне беттестіріп, сонан соң көз мөлшермен және шартты түрде қабылданған өлшеуіштің көмегімен өлшейді.

Сонымен, балалар сезімге әсер ету арқылы қабылдауға сүйене отырып, әр түрлі шамаларды ғана танып -біліп қоймайды, сондай-ақ өз ұғымдары мен түсініктерін соған сәйкес атаулармен, мысалы, көп-аз (саны жағынан), кеңтар, биік-аласа, қалың жұқа және т.б. осы сияқты сызықтық ауытқушылықты жалпы көлем ауытқушылығынан (артық-кем, үлкен-кіші) айыра отырып, сөзбен дұрыс бере білуге алғы шарттар жасалуда. Мұндай дифференциялау, Р.Л. Березина, В.К. Котырло, Т.В. Лаврентьева, З.Е. Лебедева, Е.В.Проскур және басқалардың зерттеулері көрсеткеніндей, ересектердің тиісті басшылығы жағдайында мектеп жасына дейінгі балалар үшін толық жеткілікті. Бала өз бетімен жүре бастасымен-ақ кеңістікпен және заттар арасындағы кеңістіктік қатынастармен әсерлі түрде танысады: ол өзін қызықтырған затқа не жақындай түседі (еңбексіз емес), не одан аулақтай бастайды. Бір нәрсе баланың дәл алдында тұрса, басқалары оның артында немесе оң жағында не сол жағында тұрады. Оқыту баланың жақын- алыс және басқа сол сияқты сөздердің мағыналарын ерте меңгеріп алуына мүмкіндік жасайды. Бала практикада нәрселердің кеңістікте орналасуын өзі де бағдарлай алады, ал ересектердің басшылығында алдымен нәрселерді өзіне қатысты, кейін оның басқа нәрселерге қатысты орналасқан жерін сөзбен анықтап беруге үйренеді (куыршақтың оң жағындағы -қонжық, ал сол жағында -қоян). Балалар мен ересектер өмірінің бүкіл тәртібі балада уақытқа тән сезімдерді қалыптастыруға және соған сәйкес кеш, ерте, қазір, кейін деген сөздерді пайдалана білуге алғы шарттар болып табылады. Уақытты білдіретін бұл сөздік сәби жастан мектеп жасына дейінгі аралықта баланың адамдармен қарым-қатынасы мен әрекеті процесінде күшті қарқынмен өседі. Бала кеше, бүгін, ертең деген сөздердің мәніне қызыға бастайды, мұның өзі ересек адамның балаға уақыттың өтпелілігін, ұзақтығын, кезеңділігін таныстыруға, яғни «уақытты сезіне білуді» дамытуға мүмкіндік береді. Н.К. Крупская: «Математика - бұл ұғымдар тізбегі: оның бір үзбесі түсіп қалса, одан арғысы түсініксіз болады», - деген еді. Сондықтан балалардың математика саласынан мектепке дейін алатын білімдері қаншалықты аз болғанымен, оны балалардың дамуының нақ осы кезеңінде не беруге болатынын есепке ала отырып, біртіндеп күрделендіре беру керек. Сондықтан сабақтарда оқыту балалардың математикалық түсініктерін жетілдірудің негізі, жетекші формасы болып табылады. Реттелген түсінікте, дұрыс қалыптасқан алғашқы ұғымдар, дер кезінде жетілген ақыл-ой қабілеті сияқты, баланың мектепке онан әрі ойдағыдай оқып кетуінің кепілі ретінде қызмет етеді.

Мектепке дейінгі жаста болашақта балаға қажетті білімнің негізі қаланады. Математика күрделі ғылым болып табылады және мектепке дейінгі білім беруде көптеген қиындықтар туғызады. Сонымен қатар, әр баланың математикаға бейімділігі жоқ, сондықтан мектепке дайындалу үшін баланы санау негіздерімен таныстыру қажет. Балаларды қызықтыру маңызды, ол үшін сабақты ойын түрінде өткізу керек. Ойын зейінді шоғырландыруға, тіпті ең жиналмаған мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Бастапқыда олар тек ойынға, содан кейін белгілі бір ойында не үйретілетініне қызығушылық танытады. Балалар біртіндеп білім беру пәніне қызығушылық танытады. Сондықтан, ойын түрінде баланы математиканы білуге, есте сақтау, ойлау, шығармашылық дағдыларды қалыптастыруға тарту мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы дамуына ықпал етеді. Ойын барысында балалар күрделі математикалық ұғымдарды меңгереді, оқуды, жазуды және осы дағдыларды дамытуды үйренеді, ал жақын адамдар - ата-ана мен тәрбиеші оған көмектеседі.

Алматы облысы, Талғар ауданы, Рысқұлов ауылы
«Нұрболсын» бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Мызлыкова Акмарал Пирманшаевна

БАЛАЛАРДЫ ЖАН-ЖАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ОҚЫТУДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

"Ойынсыз ақыл-ойдың толық дамуы жоқ және мүмкін емес. Ойын - бұл үлкен жарық терезе, ол арқылы баланың рухани миына идеялар мен ұғымдардың өміршең ағымы құйылады. Ойын - бұл ізденімпаздық пен қызығушылықтың жарқылын тудыратын ұшқын"
В.А. Сухомлинский

Ойын әрқашан баланы тәрбиелеуде үлкен маңызға ие. Педагогикалық мәселелерді шешуде дидактикалық ойындар ерекше рөл атқарады. Дидактикалық ойындар-бұл балаларды оқыту және тәрбиелеу мақсатында педагогика арнайы құрған ережелері бар ойындардың бір түрі. Олар балаларды оқытудың нақты міндеттерін шешуге бағытталған, бірақ сонымен бірге олар ойын әрекетінің тәрбиелік және дамытушылық әсерін көрсетеді. Дидактикалық ойындардың өзіндік құрылымы бар, онда зерттеушілердің көпшілігі дидактикалық (ойын, оқыту) тапсырмасы, ойын ережелері, ойын әрекеттері, ойынның қорытындысы немесе аяқталуы сияқты құрылымдық элементтерді бөліп көрсетеді. Дидактикалық ойынның негізгі элементі-дидактикалық тапсырма. Ол сабақ бағдарламасымен тығыз байланысты. Барлық басқа элементтер осы тапсырмаға бағынады және оның орындалуын қамтамасыз етеді. Дидактикалық ойында үлкен рөл ережелерге жатады. Ережелер ойын мазмұнын іске асыруды қамтамасыз етеді. Олар әр баланың ойында не және қалай істеу керектігін анықтайды, мақсатқа жету жолын көрсетеді. Дидактикалық ойындардағы маңызды рөл ойын әрекетіне жатады. Ойын әрекеті-бұл балалардың ойын мақсатындағы белсенділігінің көрінісі: сипаттама бойынша заттарды табу, түрлі-түсті шарларды айналдыру, мұнараны бөлшектеу, текшелерді ауыстыру, үстелге қойылған заттармен қандай өзгеріс болғанын болжау, жарыста жеңіске жету және т. б.

Егер біз дидактикалық ойындарды балаларды не қызықтыратыны және қызықтыратыны тұрғысынан талдайтын болсақ, онда балаларды, ең алдымен, ойын әрекеті қызықтырады. Бұл балалардың белсенділігін ынталандырады, балалардың қанағат сезімін тудырады. Мазмұны бойынша дидактикалық ойындар келесі түрлерге бөлінеді: математикалық, сенсорлық, музыкалық, қоршаған әлеммен танысу.

Дидактикалық материалды қолдануға байланысты дидактикалық ойындар дәстүрлі түрде үш топқа бөлінеді:

- сюжеттік дидактикалық ойындар мен сахналау ойындарын қамтитын заттар мен ойыншықтар ойындары;
- бөлінген суреттер, жиналмалы текшелер, лото, домино түріне сәйкес ұйымдастырылған үстел үсті ойындары;
- ауызша.

Дидактикалық ойындардың заманауи жүйесін құруда Е.И. Тихееваның рөлін атап өту керек. Ол балалардың басқалармен танысу және сөйлеуді дамыту үшін бірқатар ойындар әзірледі. Қазіргі дидактикалық ойындарда тәрбиешілер АКТ технологиясын да қолданады. Компьютерлік бағдарламалар арқылы оқыту балаларды дамытушылық қызметке тартады, мәдени маңызды білім мен дағдыларды

калыптастырады. Мектепке дейінгі жастағы дидактикалық ойындарды ұйымдастырудың маңыздылығын атап өткен жөн. Бұл дидактикалық ойындар баланың жеке басын жан-жақты тәрбиелеудің әсіресе тиімді құралы болып табылады. Дидактикалық ойынның мазмұны балаларда қоғамдық өмір құбылыстарына, табиғатқа, қоршаған әлем объектілеріне дұрыс көзқарасты қалыптастырады, Отан мен әртүрлі ұлттардың адамдары туралы білімді белсендіреді және тереңдетеді. Дидактикалық ойындардың көмегімен мұғалім балаларды өз бетінше ойлауға, алған білімдерін әртүрлі жағдайларда қолдануға, қоршаған әлемнің объектілері мен құбылыстарында тән белгілерді табуға үйретеді: заттарды белгілі бір белгілер бойынша салыстыру, топтау, жіктеу, дұрыс қорытынды жасау, жалпылау. Дидактикалық ойындар балаларды оқыту мен тәрбиелеу, олардың тәуелсіз ойын әрекеттерін дамыту әдістерінің арасында тұрақты орын алуы кездейсоқ емес. Мұндай ойындар барысында балалар алдымен тәрбиешінің басшылығымен, содан кейін тәуелсіз ойында танымдық мәселелерді шешуге үйренеді.

Дидактикалық ойындардың тәрбиеленушілердің өміріндегі пайдасына тоқтала өтсек:

- Балаларды жан-жақты тәрбиелеу мен оқытуда дидактикалық ойындардың маңызы зор. Мектепке дейінгі мекемеде қолданылатын дидактикалық ойындар күрделі психикалық белсенділікті қажет етеді, сондықтан олар ақыл-ой тәрбиесінің мәселелерін шешуге ықпал етеді. Мысалы, сенсорлық тәрбиеге ықпал ететін ойындар, ана тілін дамыту және меңгеру ойындары, табиғат құбылыстарын бейнелейтін ойындар және т. б.

- Дидактикалық ойындарда баланың сезім мүшелері дамиды, оның зейіні, есте сақтау қабілеті және логикалық ойлауы күшейіп, дамиды. Дидактикалық ойындардың мазмұны мен ережелері дидактикалық немесе оқу-тәрбие мақсатымен жасалады. Бірақ дидактикалық ойын білімді бекітудің тиімді әдісі болғанымен, сабаққа айналмауы керек. Бұл ойын сәті болуы керек дегенді білдіреді.

- Дидактикалық ойынның көмегімен балаларды қоршаған заттарға, ойыншықтарға ересектердің еңбек өнімі ретінде, мінез-құлық нормалары, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас, тұлғаның жағымды және жағымсыз қасиеттері туралы мұқият болуға үйретуге болады.

- Дидактикалық ойында ақыл-ой мәселесін шеше отырып, мектеп жасына дейінгі бала ерікті түрде есте сақтау және көбейту, заттарды немесе құбылыстарды жалпы белгілері бойынша жіктеу, заттардың қасиеттері мен қасиеттерін бөліп көрсету, оларды жеке белгілері бойынша анықтау, ақыл-ой және практикалық мәселелерді шешудің әртүрлі үнемді және ұтымды әдістерін үйрене алады.

- Дидактикалық ойын әлеуметтік белсенділік қасиеттерінің дамуына ықпал етеді – бала өзінің мінез-құлқы мен іс-әрекетін қалыптастырады, ойын шарттарын орындау кезінде адалдық, берілгендік, өзінің және басқа біреудің жетістігінен ләззат алу қабілеті, тапқырлық, жағдайды бағдарлау қабілеті және ең бастысы-ұжымда жұмыс істеу.

- Бірқатар дидактикалық ойындар балаларда жұмыс істейтін адамға деген құрметті қалыптастырады, ересектердің жұмысына қызығушылық тудырады, өздері жұмыс істеуге деген ұмтылысты тудырады. Бұл оларға әлеуметтік әлемді жақсы меңгеруге көмектеседі.

- Дидактикалық ойындар көркемдік тәрбиеге де ықпал етеді-қол қимылдарын жақсарту, сөйлеу мәнерлілігі, шығармашылық қиялды дамыту, бейнені жарқын, жан-жақты жеткізу.

- Сондай-ақ, дидактикалық ойындар балалардың дене тәрбиесінде де маңызды. Ойын жағымды эмоционалды өрлеуді тудырады, әл-ауқат тудырады және сонымен бірге жүйке жүйесінің белгілі бір кернеуін қажет етеді. Дидактикалық ойыншықтармен ойындар әсіресе маңызды, онда қолдың ұсақ бұлшықеттері дамып, күшейеді және бұл ақыл-ой дамуына, қолды жазуға, бейнелеу іс-әрекетіне дайындауға әсер етеді.

Осылайша, дидактикалық ойын жеке тұлғаны жан-жақты тәрбиелеу құралы болып табылады. Ол бала ойнауды үйренген кезде өте жақсы табылған оқыту түрін ұсынады. Оқытудың негізгі әсері дидактикалық материалға, балалардың белсенділігін белгілі бір бағытқа бағыттап отырып, оқу процесін автоматты түрде жүргізетін ойын әрекеттеріне жатады. Дидактикалық ойында баланың танымдық белсенділігі қалыптасады, ойын әдістерінің негізінде интеллектуалды қабілеттер құрылады. Дидактикалық ойында бала өз бетінше ойлауға, алған білімін пайдалануға, салыстыруға, жіктеуге, қорытынды жасауға үйренеді. Интеллектуалды дайындықты қалыптастыруда дидактикалық ойын балалардың ақыл-ой дамуына және оларды тәрбиелеуге пайдалы жаттығулар беруі керек. Сонымен, балаларды толыққанды тәрбиелеу дидактикалық ойынсыз мүмкін емес.

"Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімін" мемлекеттік мекемесінің "Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №7 жалпы білім беретін лицей орта мектебі" КММ
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Әмірбек Ақсұлу Амангелдіқызы

МЕКТЕПТЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫН ӨТКІЗУДІҢ ЗАМАНАУИ ФОРМАЛАРЫ

Соңғы жылдары статистика халықтың әртүрлі топтары арасында әртүрлі аурулардың өршуін көрсетеді және бұл аурулар көбінесе жас ұрпақта кездеседі. Балалардың дене белсенділігі эмоционалдық, интеллектуалдық және басқа да салаларын дамытудың шарты және ынталандырушы факторы болғандықтан, мектеп жасындағы балалардың дене тәрбиесінің заманауи әдістерін әзірлеу қажет.

Орта есеппен мектеп оқушыларының 32%-да физикалық даму деңгейі төмен, ал 14 жасқа дейін физикалық дайындығы төмен жасөспірімдер саны 35-37%-ға дейін өседі. Бұл жағдай мектеп оқушыларының дене тәрбиесінің даму сатысында тұрған қазіргі заманғы әдістеріне қарамастан жыл өткен сайын шиеленісіп келеді.

Мектеп оқушыларының дене тәрбиесін дамытудағы басты мәселе спортпен, дене шынықтырумен айналысуға ынтасының жоқтығы болып табылады. Сондықтан оқушылардың спортпен шұғылдануға деген ынтасын арттыру мектеп оқушыларының физикалық дамуын жақсартудың басты міндеті болуы керек.

Сол себепті де, қазіргі мұғалім жаңа тенденцияларды ұстануы керек. Біріншіден, олар балалармен жұмыс әдістемесін қайта қарауы керек. Екіншіден, оны қызықты, практикалық және пайдалы ету қажет. Қазіргі уақытта оқушылардың өздерін өмірде жүзеге асыруға көмектесетін және оны жоғалтпауға көмектесетін білімді дамыту қажеттілігі туралы жиі естуге болады. Ол үшін оларды дене тәрбиесі мәселелерінде құзыретті болуға үйрету керек. Дене шынықтыру мұғалімінің алдында тұрған маңызды міндет — оқушылардың білімі мен дене шынықтыру туралы түсініктерін дамыту.

Жаттығу кешендерін жүргізу кезінде сыныпта музыкалық сүйемелдеуді қолдану қажет. Музыкалық сүйемелдеумен жасалатын қозғалыстар барлығына қол жетімді. Дене шынықтыру пәнінің мұғалімдері физикалық қасиеттерді жетілдірумен қатар, оқушылардың ырғағын, есту қабілетін, пластикасын дамытады. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін тәрбиелеу үшін балаларды жаңа, жеке қозғалыстар жасауға үйрету керек.

Дене тәрбиесінде импровизациядан, қиял мен шығармашылықты көрсетуден қорықпау керек және мұны балаларға үйрету керек. Баланың физикалық дамуы ғана емес, оның эстетикалық және адамгершілік қасиеттері де қалыптасады. Дәл осы дене шынықтыру мен музыканың қосындысы оқу-тәрбие үрдісін жетілдіруге ықпал етеді.

Сабақты өткізудің қандай прогрессивті әдісі болса да, мектеп оқушыларының дене шынықтыру сабағына максималды ынтасына қол жеткізу мүмкін емес. Ол үшін баланы күнделікті сабаққа ынталандыру керек, оны мектептегі қолданыстағы оқу бағдарламасы аясында жүзеге асыру мүмкін емес. Ал оқушылардың қозғалыс белсенділігін арттырудың, олардың дене шынықтыру мен спортпен жүйелі шұғылдануға деген қызығушылығы мен әдетін дамытудың тиімді нысандарының бірі-үйде жеке жаттығулар жасау. Мұндай сабақтарды ұйымдастыруда ата-аналар үлкен рөл атқарады. Жаттығу әдетін тәрбиелеудің ең жақсы әдісі-оқушының ата-анасының, оның отбасының басқа мүшелерінің жеке мысалы. Дене шынықтыру мұғалімінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі-ересектердің дене шынықтыру сабақтарына, "Дене шынықтыру" пәніне дұрыс бағдарлануы деп санаймыз. Ата-аналарды пәннің

маңыздылығы бойынша мектепте оқытылатын басқа жалпы білім беретін пәндерден кем түспейтініне сендіру маңызды.

Айта кету керек, тек тапсырмалар беріп қана қоймай, оқушыларды оларды жүйелі түрде орындау қажеттілігіне сендіру керек. Мұғалім ата-аналармен байланыста сабақтан тыс уақытта оқушылардың сабақтарына бақылау жасауы керек. Үйде берілген тапсырмалардың орындалуын бақылау Үй жұмысы мен сабақтағы жұмысты байланыстыратын, оларды жұмыста біртұтас оқу процесіне біріктіруге көмектесетін маңызды және тиімді арна болып табылады. Үй тапсырмасының орындалуын бақылау үшін әр оқушыда арнайы дәптер немесе карточка болғаны жөн. Бұл жерде тапсырмалар жазылады. Ата-аналар мен мұғалімдер үй тапсырмасының дәптерлерін үнемі тексеріп, белгілі бір кезеңдердегі жаттығулардың дамуын бағалап, болашақта үй тапсырмасының жүктемесіне сәйкес түзетулер енгізуі керек.

Спорттық жарыстар – дене бітімі жан-жақты дамыған, ерік-жігері мықты, шындалған жастарды тәрбиелеуге бағытталған педагогикалық процестің құрамдас бөлігі. Жарыстардың көмегімен шешілетін міндеттер сан алуан: мектеп оқушыларының денсаулығын нығайту, шынықтыру және жан-жақты дене дамуын нығайту; жоғары адамгершілік және ерікті қасиеттерді дамыту; тәртіп пен ұйымшылдықты арттыру, мектептерде спорттың жекелеген түрлерін кеңінен дамыту және оқушылардың спорттық-техникалық нәтижелерін жақсарту; спортты насихаттау, оқушыларды жүйелі дене жаттығуларына баулу.

Мұғалім әр оқушыға жеке көзқарасты қолдануы керек, өйткені дене шынықтыру сабақтарында спорттық дайындықтың әртүрлі деңгейі бар оқушылар қатысады. Осылайша, әр оқушымен жеке қарым-қатынас оның күшті және әлсіз жақтарын дамытуға көмектеседі, сонымен қатар оқушылар сабақтарды өз бетінше өткізуді, жүктемені және оның ағзаға әсерін дұрыс бөлуді үйренеді.

Мектеп бағдарламасының талаптарын орындауға арналған білім сайыстары және оқушылардың дене дайындығының деңгейін анықтауға арналған бақылау жарыстары дене шынықтыру сабағында да, сабақтан тыс уақытта да өткізіледі. Білім сайыстарын бірінші сыныптан бастап, үнемі күрделендіріп, мектеп оқушыларын тәртіпті мінез-құлыққа, жақсы нәтижеге жету үшін барлық күштерді жұмылдыра білуге, адал бәсекелестікке дағдыландыру керек. Дене шынықтырудың кешенді бағдарламасының тараулары бойынша оқу жылы ішінде жарыстар біркелкі жоспарлануы керек. Жоғары сынып оқушылары үшін мектепте сәйкес үйірмелер немесе секциялар болған жағдайда әскери қолданбалы және техникалық спорт түрлерінен жарыстар өткізілгені шарт. Жарыстар ұзақ болмауы керек және дайындық үшін көп уақытты қажет етеді. Жеңілдетілген ережелер бойынша бастаулар кеңінен қолданылады. Өткізілетін жарыстардың әсері ашық ауада өткізілсе, айтарлықтай артады.

Бүгінгі таңда мұғалімдер сабақтың стандартты әдістерінен бас тартуы керек. Сабақты ұсынудың жетілдірілген формаларын дұрыс қолданып, сонымен қатар ата-аналарды мүмкіндігінше жиі қатыстырған жөн. Оқушыларды бақылаудың үздіксіз процесін жүргізу білім беру ортасының жай-күйі мен тәрбиеленушілердің денсаулық жағдайын толық бағалауды жүзеге асыруға, оқушылардың жай-күйіне медициналық тексеру мен мониторинг жүргізуге, салауатты өмір салты стереотипін қалыптастыру жөніндегі бағдарлама жобасын орындауға көмектеседі. Сондай-ақ, сабақ барысында балалардың тәрбиесіне назар аудару керек: оларды мейірімділікке, төзімділікке, өз ісін сүйуге тәрбиелеуге баулу қажет.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Григорьев, Д. В. Совершенствование двигательных способностей школьников в условиях общеобразовательной школы / Д. В. Григорьев. – СПб. : Наука–Питер, 2015. – 75 с.;
2. Козлова С.Ю. Физическая культура – предмет школьного образования: актуальные проблемы и перспективы развития // Инновационные технологии в спорте и физическом воспитании подрастающего поколения: мат-лы VIII межрегион. науч.-практ. конф. с междунар. участием. – М., 2018. – С. 69-72.;
3. Лопухина А.С. Модульная технология в процессе физкультурного образования школьников // Современные исследования социальных проблем. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modulnaya-tehnologiya-v-protssesse-fizkulturnogo-obrazovaniyashkolnikov/viewer> (дата посещения: 12.03.2021).

Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Жамбыл ауданы білім бөлімінің
"Мұхтар Әуезов атындағы жалпы орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Мектепалды даярлық тобының тәрбиешісі
Қожахметова Шахарбану Қырықбайқызы

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Халқымыз ойындарды тек балаларды алдандыру, көңілін көтеру әдісі деп қарамай, жас ерекшеліктеріне сай олардың көзқарастарын, мінез - құлқын қалыптастыру құралы деп ерекше бағалаған. Ойын негізінен балаларға дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды құралы.

Баланың тілін дамытуда ауызекі сөйлеу, тілдің дыбысталу мәдениетіне тәрбиелеу, байланыстырып сөйлеу, сөздік қорын дамыту үшін ойналатын шығармашылық ойындардың маңызы зор.

Балалардың таным мүшелерін және де шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында танымдық-шығармашылық ойындар қолданудың маңызы зор. Оқыту-тәрбиелеу жұмысында балалардың тілін дамыту, сөздік қорларын молайту, ауызша сөйлеуге үйрете отырып, үйренген сөздерін күнделікті өмірде еркін қолдану, одан әрі күнделікті іс-әрекет кезіндегі тілдік қарым-қатынаста қолдана білуге жаттықтыру ісіне ерекше мән берілгені жөн. Айналадағы әлемді ойын, еңбек, серуен, ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде тәрбиешімен, ересектермен, құрдастарымен қарым-қатынас кезінде танып біледі. Осындай жетістіктерге жету үшін тәрбиеші алдында тұрған балаларды ертеңгі мектеп оқушысы деп қарап, баланың мінез-құлқын, сана-сезімінің жетілу дәрежесін таным үрдістерінің, яғни, түйсігінің, қабылдауы мен есте сақтау қабілетінің, ойлау, сөйлеу, зейін дамуын дұрыс бағытта қалыптастырып, дамуын қадағалап әрі дамытып отыру керек.

Ойын – жас ерекшелікті талғамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін, ойландыратын үрдіс екені белгілі. Ойын төзімділікті, алғырлықты, тапқырлықты, ұқыптылықты, шапшаңдықты, ой жүйріктілігін, ізденімпаздылықты, іскерлікті, дүниетаным өрісін басқа да қасиеттерді қалыптастыруға үлкен мүмкіндігі бар педагогикалық тұрғыда алғанда тиімді әдістердің бірі. Сондықтан ойынды сабақтан тыс уақытта пайдалану – үлкен нәтиже берері анық. Ойынға зер салып, ой жүгіртіп қарасақ, одан үлкен мәнді де, мағыналы істер туындап өрбитінін байқауға болады. Ойын-тек жас адамның дене қуатын молайтып, оны шапшаңдыққа ғана тәрбиелеп қоймаймыз, оның ақыл-ойының толысуына, жандүниенің қалыптасуына, есеюіне, келешекке деген көзқарасының қалыптасуына да пайдасын тигізеді. Ойын баланың шығармашылық қабілетін оятып, танымдық қасиеттерін дамытады. Таным – білім алу және дамыту үрдісі. Үнемі тереңдетіліп және кеңейтіліп отыратын, жаңа білім алынатын таным объектісі мен субъектісінің әрекеттесуі.

Мектеп жасына дейінгі балаларды қоршаған ортамен таныстыруда көбіне танымдық ойындар қолданылады. Танымдық ойындар баршамызға белгілі таным мүшелерін дамытуда, қоршаған ортаны, айналадағы дүниені таныстыруда мақсатты түрде пайдаланылады. **«Кімнің киіміне тән өрнек» ойынын сергіту сәтіне, үзіліс уақытына қолдануға болады.** Балалардың зейінін жетілдіру мақсатында орындалатын бұл ойында бала кез-келген ойыншының киімі жайлы әңгімелейді. өзгелері кімнің киімі туралы айтылғанын табады. Нәтижесінде сөздік қор дамиды, қызығушылықтары артады. Танымдық - шығармашылық ойындар балаларға қоршаған ортаның, табиғат құбылыстарының өзгерістерін, оның қалай пайда болатынын қызықты да естен шықпайтындай етіп қабылдайды.

Мектеп жасына дейінгі балаларға алғаш ойналған ойын керемет бір ғажап дүние сияқты болып көрінеді. Себебі бұл кезеңде балалар өздері алғаш көрген әр жаңа дүниені, затты, іс-әрекетті ешқашан ұмытпайды.

Мектепке дейінгі балалық кезеңге бейімделген ТРИЗ технологиясы баланы шығармашылық тапсырмаларды орындауды үйретеді, әрі оның бойында шығармашылық қажеттілікті дамыта отырып, оның қызығушылығын арттырып, шығармашылыққа жүйелі түрде жетелеуге мүмкіндік береді. ТРИЗ технологиясын қолдану шығармашылық іс-әрекетінің өзіндік ерекшелігі басым. Ұйымдастырылатын іс-әрекеттің мақсаты:

- тәрбиеші үшін: балаларға нәтижеге бағытталған іс-әрекет ұйымдастыру;
- бала үшін: шығармашылық «өнім» ойлап табу.

Ұйымдастырылған әдіс -әрекет түрлері:

- тәрбиеші үшін: балалардың шығармашылық іс - әрекетін ұйымдасдыру;
- бала үшін: жана нысанды зерттеу, құбылысты талдау. Ұйымдастырылатын әдіс-әрекетінің құрылымы жағдайға байланысты жоспардың өзгеруі де жолға қойылады.

Балабақшадағы ересек жастағы балалардың танымдық құзыреттілігін, шығармашылығын, ойлау қабілетін дамытуға ықпал ететін ойындардан мысал келтірсек, балаларды үй жануарлары мен таныстыруда төрт түлік, жабайы аңдар, үй құстарына байланысты мынадай танымдық шығармашылық ойындарды қолдана аламыз. «Ненің даусы?» ойынының мақсаты: баланың есту зейіні, тез ойлау қабілеттерін дамыту. Бұл ойында балаларға төрт түліктің даусы арнайы қажетті құралдан, теледидар, басқа да аудиокұрылғыдан естіледі. Балалар әр жануардың даусын естіп, оны ажырата бастайды. «Суреттерді дұрыс құрастыр» ойынында балалардың есте сақтау қабілетін дамыту жолға қойылады. Керекті құрал-жабдық ретінде құстардың қиылған суреттері ұсынылады. Балалардың алдына үй құстарының қиылған суреттері таратылады. Ол суретте құстың басы, денесі, қанаты, аяқтары тағы да басқа дене мүшелері бөлек-бөлек қиылған болады. Берілетін негізгі тапсырма болып берілген қиынды суреттерді дұрыс жинастыру саналады. Бұл ойында магниттік тақтаны қолдану да өте тиімді. Балаларды ойынның мазмұнымен таныстыру ойынды өткізу боп есептеледі.

Ойынды талдау – ойынның өз мақсатына жетуі. Балалардың белсенділігі мен олардың іс-әрекеттеріне мадақ айту бағалау болып еске алынады. Ойын элементін пайдаланудың тиімді тұстары төмендегі талаптардың орындалуын тудырады:

- баладағы қызығушылықтың өз бетімен тууы;
- өзінің шығармашылық қабілетін көрсету үшін балаға мүмкіндік беру;
- түрлі деңгейдегі сайыстарға, интеллектуалдық ойындарға баланы еліктіру;
- дағды мен икемін қалыптастыру және өздігінен білімді іздестіруге жағдай жасау;
- ойын арқылы жаңа білім қайнар көзінің, икем және дағдының бала үшін қол жетерлік болуы;
- жетістік үшін марапатталуы;

Балалардың шығармашылығын, танымдық қызығушылығын, сөздік қорларын дамытуда ойындарды, тапсырма - жаттығуларды қолдану үлкен нәтиже береді. Шығармашылық ойынға қатысу арқылы әр бала бойына түрлі адамгершілік қасиеттерді сіңіреді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. «Балапан» журналының циклі.
2. «Играем по системе ТРИЗ» №5 1998 г.
3. Қ.Исмагулов «Зерек бала» ойындар топтамасы.

Алматы облысы, Кеген ауданы, Жаланааш ауылы
Сарсенбай Бейсембетұлы атындағы орта мектебі
Ағылшын пәні мұғалімі
Абайылдаева Айгерім Оразханқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА БЕЛСЕНДІ ОЙЫН ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫ ДАМУ

Бүгінгі таңда адам өміріндегі ағылшын тілінің рөлі мен маңызы туралы дауласудың қажеті жоқ. Шет тілі оқу пәні ретінде жастардың мектепте білім алуында маңызды орын алады. Қазіргі уақытта қоғамды компьютерлендіру мен ақпараттандыру үлкен рөл атқарады, бұл да шет тілдерін білуді талап етеді. Шет тілі біздің көкжиегімізді тарих, география, әдебиет, өнер, музыка туралы мәліметтермен байытады, әртүрлі тіл елдерінің өмірімен таныстырады. Ағылшын тілі бизнес, саясат және ғылым тұрғысынан ең пайдалы тіл болып табылады. Әрбір білім саласы басқа тілдерге қарағанда ағылшын тілінде көбірек жазылған. Қазіргі уақытта ағылшын тілі халықаралық коммуникация құралы болып табылады. Әр түрлі қызмет салалары ағылшын тілін білуге негізделген халықаралық ынтымақтастыққа толы. Қазіргі стандарттарға сәйкес, мектепте ағылшын тілін оқыту төменгі сатыдан басталады.

Ағылшын тілі – жаңа жиырма бірінші ғасырдың тілі. Ағылшын тілі халықаралық қатынаста қолданылатын, дүние жүзіне кең тараған ортақ тіл. Ағылшын тілі біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениаралық қарым-қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Мемлекеттің халықаралық байланыстарының сапалық өзгерістері адамның практикалық және зияткерлік іс-әрекетінде ағылшын тілі сұранысқа ие болу қажеттілігін туғызып отыр.

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың тілін дамыту, білім-білік дағдыларын қалыптастыру, сөйлеуге деген қызығушылығын, белсенділігін арттыру мақсатында қолданылатын әдістерге төмендегілерді жатқызуға болады:

- Ауызша әдіс — теория және фактіге негізделген білімді қалыптастыруда, үй тапсырмасын және жаңа сабақты пысықтауда, ережелерді қайталауда пайдаланылады.
- Көрнекі әдіс — бақылау қабілетін дамыту, оқылатын мәселеге ықыласын көтеру және оқу материалының мазмұнын көрнекілік арқылы түсіндіруде қолданылады.
- Практикалық әдіс — практикалық іскерлік пен әдетті дамыту үшін және тақырып мазмұнына сәйкес практикалық жұмыстарды жүргізу үшін түсіндірілген материалды оқушылардың қаншалықты меңгергенін бақылау үшін пайдаланылады.
- Ойын әдісі — оқушының сабаққа деген қызығушылығын оятып, белсенділіктерін арттыра түседі, сонымен қатар оқушылардың сөйлеу-білік дағдыларын қалыптастырады.

Қазіргі мектепте жалпы әдістемелік әлеуетті кеңейтуге, атап айтқанда оқытудың белсенді түрлеріне шұғыл қажеттілік туындайды. Ағылшын тілін оқыту әдістемесінде жеткіліксіз қамтылған оқытудың мұндай белсенді түрлеріне ойын технологиялары жатады.

Ойын технологиялары оқушылардың шығармашылық және ізденіс деңгейіндегі жұмысын ғана емес, сонымен қатар ағылшын тілін үйренудегі күнделікті қадамдарын қызықты әрі қызықты етуге мүмкіндік беретін оқытудың бірегей нысандарының бірі болып табылады. Ойынның шартты әлемінің ойын-сауығы ақпаратты есте сақтау, қайталау, бекіту немесе игеру бойынша монотонды әрекетті жағымды эмоционалды түрде бояйды, ал ойын әрекетінің эмоционалдылығы баланың барлық психикалық процестері мен функцияларын белсендіреді. Ойынның тағы бір жағымды жағы-бұл білімді

жаңа жағдайда қолдануға ықпал етеді, яғни оқушылар игерген материал өзіндік тәжірибе арқылы өтеді, оқу процесіне әртүрлілік пен қызығушылық тудырады.

Ойын арқылы оқытуды қолдана отырып, шет тіліндегі лексиканы оқыту кезінде көрнекілікті оқытудың барлық кезеңдерінде қолданған жөн. Сонымен қатар, мұнда көрнекі көрнекілік маңызды, ол есту және моторикадан айырмашылығы, негізінен талқыланатын құбылыстар шеңберін шектеу және айтылымның логикалық дәйектілігін құруда визуалды тірек құру үшін қолданылады.

Оқушыларды шетел тілінде сөйлеуге қарым-қатынас жасауға шет тілін әрбір мұғалім өз сабақтарында жаттығудың бір түрі ретінде ойындарды қолданылып, сабақты қызықты өтуге, оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға білім деңгейін тексеру құралы ретінде пайдалануға болады. Мысалы:

- Стол үсті ойындары-оқушылардың зейінділігін дамытатын, ой-өрісін кеңейтетін құрал: ребус, кроссвордтар т.б оларды тақтада, ватман қағазында, қима қағаздарда немесе компьютерде орындауға болады. Бұл ойындарды қорытынды, білімді тиянақтайтын сабақтарда қолданған тиімді.

- Дидактикалық ойындар. Оқушылардың таным белсендігін жандандыратын, өздігінен ойлауын дамытатын тәсілдер бірі. Олар кез-келген оқу материалын қызықты да тартымды қылып, оқушылардың көңілді күйін көтеруге, өздерінің жұмыстарына қанағаттануға және білім үрдісін жеңіл меңгеруге көмектеседі Кеспе қағаздар, суреттер тірек-сызбалар т.б. Оқушылармен жеке және топтық жұмыстарда қолданылады

- Қозғалыс ойындары. Бұл ойындар оқушылардың іс-әрекеттерін бір түрінен басқа түріне тез ауысуға көмектеседі және ешқандай арнайы дайындықты талап етпейді. Бұларды жабық бөлмеде немесе ашық аланда да өткізе аламыз.

- Искерлік ойындар. Оқушылардың оқу мазмұнын терең меңгеруге және пысықтауға ықпал етеді. Олар саяхат сабақтарда белсене қатысуымен, ауызша мәлімдеуімен, күйзелуімен білімдерін жандырады. Искерлік ойындар оқушылардың қиялын дамытады, салыстыруға және дәлелдеуге үйретеді.

- Интеллектуалдық ойындар. Бұл ойындар оқушылардың зор белсендігін оятады. Бұл категорияға «ұғымталдыққа, жүйріктікке, зеректікке» бейімделген тапсырмалар – шарадалар, жұмбақтар, бас қатырғыштар жатады.

Шет тілі сабақтарында ойындардың келесі классификациясын ұсынуға болады: грамматикалық ойындар, лексикалық ойындар, фонетикалық ойындар.

Грамматикалық ойындар. What is there in the box? Бұл ойынның міндеті-оқушылардың жадында өткен лексика мен айналымды бекіту (There is...) Топ екі командаға бөлінеді. Мұғалім қорапқа атаулары мектеп оқушыларына белгілі заттарды салады. Осыдан кейін топ мүшелері кезек-кезек осы пәндерді ағылшын тілінде атайды.

P1: There is a book in the box.

P2: There is a pencil in the box.

P3: There is a pen in the box.

Сонымен қатар,... көп заттарды атаған команда жеңеді.

Эстафета ойыны-сынып екі командаға бөлінеді. Әр команданың ойыншылары тақтаның екі жағында қатарға қойылады. Әр жартысында мұғалім бағанға үйренген етістіктердің бірінші формасын жазады.

Мысалы:

- go
- swim
- know
- buy
- eat

Мұғалімнің бұйрығымен ойыншылар кезекпен тақтаға келіп, етістіктердің бірінші екіінші формасын жазады. Егер ойыншылардың біреуі емле қатесін жіберсе, онда команданың басқа ойыншысы бұл қатені түзетуге өз жолын жұмсай алады. Ойын командалардың бірінші ойыншылары соңғы етістікті енгізген кезде аяқталады.

Лексикалық ойындар. Лексикалық ойындар келесі мақсаттарды көздейді: оқушыларды табиғи жағдайға жақын жағдайларда лексиканы қолдануға үйрету, оқушылардың сөйлеу әрекетін белсендіру, оқушылардың сөйлеу реакциясын дамыту, оқушыларды сөздердің үйлесімділігімен таныстыру.

Кім көп жазады. Бірнеше тақырыптық суреттер таңдалады. Балаға оларда бейнеленген заттардың атауларына рифма табу ұсынылады. Баламаларды сөздерге сәйкес суреттерді көрсетпестен таңдауға болады.

Wall – ball, look – cook, rock – cock, bed – red, cool – pool, hall – wall, mouse- house, fall-wall-hall.

"Төңкерілген сөздер". Балаға әріптер араласқан сөздер жиынтығы ұсынылады. Сөздердің қалыпты тәртібін қалпына келтіру қажет.

Мысал: esuom-mouse, tsal-last, esroh-horse

Шет тілі сабақтарында ойынды пайдалану жаңа түсініктерге ие болу немесе дағдыларды қалыптастыру үшін маңызды. Ойын оқушының мотивациялық-қажеттілік саласын дамыту үшін үлкен маңызға ие. Ағылшын тілі сабақтарында ойын технологияларын қолдану бойынша білім алушылардың сауалнамасының нәтижелері: ойын технологияларын қолдана отырып сабаққа қатысуға қуанышты

Осылайша, кез-келген ойынның педагогикалық әлеуеті-оқушылардың қызығушылығын ояту, олардың жаңа лексикалық бірліктерді бекітуге бағытталған ақыл-ой және сөйлеу белсенділігін ынталандыру, белгілі бір жаттығуды орындау барысында бәсекелестік пен ынтымақтастық атмосферасын құру. Сабақта әртүрлі ойын әдістерін қолдану сыныпта достық ұжымның қалыптасуына ықпал етеді, өйткені ойындағы әрбір оқушы өзіне және жолдастарына сырттан қарауға мүмкіндік алады. Қорытындылай келе, оқу ойындары ұжымдық жұмыс, практикалық пайдалылық, бәсекелестік, әр оқушының максималды жұмыспен қамтылуы және шығармашылық қызметтің шексіз перспективасы қағидаттарына негізделгенін атап өткім келеді.

Шығыс Қазақстан облысы, Тарбағатай ауданы, Қамысты ауылы

"С. Торайғыров атындағы негізгі орта мектебі" КММ

Информатика пәні мұғалімі

Камитжанова Арай Каратаевна

ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Қазіргі мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру, олардың оқуға деген құштарлығын, шығармашылық дербестігін дамыту мәселесін бірінші орынға қояды. Жалпы білім беретін мектептің негізгі мақсаты – жеке тұлғаның психикалық, адамгершілік, эмоционалдық және физикалық дамуына ықпал ету, оның шығармашылық мүмкіндіктерін жан-жақты ашу, баланың бойында шығармашылық процестерін басқару қабілетін қалыптастыру: қиялдау, заңдылықтарды түсіну, күрделі проблемалық жағдаяттарды шешу, баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оның жеке ерекшеліктерінің гүлденуіне әртүрлі жағдайларды қамтамасыз ету.

Информатика сабағында білім алушылардың танымдық іс-әрекетін жандандыру үшін, ең алдымен, оқу материалын неғұрлым мультимедиялық және интерактивті түрде ұсыну қажет. Информатика сабақтарында оқушылардың практикалық іс-әрекеті басымдыққа ие болуы керек. Оқушыны оқу процесінің орталығына қою, оның басқа оқушылармен өзара әрекеттесуін ұйымдастыру қажеттілігі ынтымақтастықта оқыту, жоба әдісі сияқты оқыту технологияларына артықшылық береді.

Қазіргі әлемдегі жетістік көбінесе адамның өз өмірін жоба ретінде ұйымдастыра алу қабілетімен анықталады: алыс және жақын перспективаны анықтау, іс-қимыл жоспарын құру және оны жүзеге асыра отырып, қойылған мақсаттарға қол жеткізілгенін бағалау.

Қарқынды дамып келе жатқан ақпараттық қоғамда тек білім ғана емес, сонымен қатар оларды өндіру, өз бетінше алған білімдерін барлық жағдайларда қолдану мүмкіндігі қажет. Мен жобалар әдісін азаматтық-патриоттық тәрбиенің өзекті және сұранысқа ие педагогикалық технологиясы деп санаймын. Жобалық қызметті жүзеге асыру балаларды тәрбиелеу, олардың азаматтық ұстанымы және қоғамға бейімделуі, өзін-өзі растауы мақсатында жүзеге асырылады.

Қазіргі қоғам өз азаматтарының белсенді әрекет етуіне, өз бетінше шешім қабылдауына, өзгермелі өмір сүру жағдайларына бейімделуіне мүдделі. Бұл тек білім беру мазмұнының ғана емес, сонымен қатар жобалар әдісі қолданылатын қолданылатын оқыту технологияларының міндеті. Жоба-бұл өзіндік немесе ұжымдық шығармашылық аяқталған жұмыс.

Жоба әдісі әдетте мәселені шешуге негізделген, сабақта оқушылардың коммуникативті белсенділігін оңтайлы белсендіруді қамтамасыз етеді. Мәселені қою және оны шешу қажеттілігі оқушылардың ойлауын дамытуға қызмет етеді. Жобалық іс-шаралар жүзеге асырылатын білім беру міндеттеріне байланысты әр түрлі формада болуы мүмкін: бұл бүкіл оқу жылына немесе одан да көп уақытқа арналған үлкен жоба болуы мүмкін (ол өтпелі болуы мүмкін, яғни классикалық сабақтарды үзбеуі мүмкін, бірақ шағын жоба болуы мүмкін).

Жоба әдісін қолдану өте өзекті, өйткені ол оқушыға тәжірибе жасауға, алған білімін синтездеуге, танымдық, шығармашылық қабілеттерін және коммуникативті дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Жобалық әдіс информатика пәнін оқытуға табиғи түрде сәйкес келеді, өйткені ақпараттық технологияны оқыған кезде тақырыптық материалды беру қажет болады, оның негізінде белгілі бір бағдарламалардың мүмкіндіктерін көрсету қызықтырақ, пайдалырақ болады, мысалы графикалық редакторлар, мәтіндік редакторлар, презентациялар, электрондық кестелер, веб-сайттарды құру және т.б. Ақпараттық технологияны оқу кезінде жобаның тақырыбын белгілеген жөн, соның негізінде дайын өнім алынады. Жоба арқылы зерттелетін тақырыпқа қызығушылық туындайды, меңгеру сапасы артады, бағдарламаның жаңа мүмкіндіктерін табуға ұмтылыс, тұлғалық маңызды нәтиже пайда болады, тұлғалық, реттеуші, танымдық, коммуникативті әмбебап оқу әрекеті қалыптасады.

Мұндай жобаларда информатикада жобалық оқытуды пайдалану өзін-өзі шығармашылықпен жүзеге асыруға жағдай жасайды, оқуға деген ынтасын арттырады, интеллектуалдық қабілеттердің, дербестіктің, жауапкершіліктің, жоспарлау, шешім қабылдау, нәтижелерді бағалау қабілетінің дамуына ықпал етеді. Жоба әдістемесі метапәндік нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін қалыптастыру құралдарының бірі болып табылады, бұл қазіргі оқушы үшін маңызды нәрсе. Себебі ол өз білімін тәжірибеде қолдана білуді үйренеді.

Жобалық әдіс мынадай артықшылықтарды қамтиды: оқушылардың өз біліміне деген сенімі артады, оқу қабілеттері дамиды, ойлаудың жаңа түрі қалыптасады, жауапкершілік қалыптасады, жан-жақты дағдыларды дамыту мүмкіндігін жүзеге асырады.

Информатика сабақтарында жоба әдісі барлық дидактикалық мүмкіндіктерді қолдануға мүмкіндік береді. Ол оқушыларға, біріншіден, проблемалық оқыту, кеңейту, сондай-ақ білімді тереңдету тәсілдерінің бірі ретінде ашылады, екіншіден, тәуелсіз ойлауды, сондай-ақ белсенді шығармашылық қызметті оқыту тәсілі ретінде, үшіншіден, әдіс топтық өзара әрекеттесуді оқытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, информатика сабақтарында жобалық әдісті қолдану материалды сәтті игеруге әкеледі, оқушылар мұғалімнің міндеттерімен ынта-жігермен және қызығушылықпен жұмыс істейді. Жобалау әдістемесі тұтастай алғанда компьютерлік сауаттылық деңгейін, білім алушылардың ішкі уәждемесін, білім алушылардың дербестік, толеранттылық және жалпы зияткерлік даму деңгейін айтарлықтай арттыратын тиімді инновациялық технология болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бычков А.В. Метод проектов в современной школе / А.В. Бычков. – 2-е изд., доп. – Москва : АБВ-Издат, 2018. – 100 с.;
2. Волнухина О.И. Метод проектов как интерактивный метод современного обучения / О.И. Волнухина // Педагогическое призвание : сборник статей II международного научно-методического конкурса: в 3 ч. 2020. – Петрозаводск. – С. 248–255;
3. Асеецкая Н. Б. Метод проекта как средство развития универсальных учебных действий на уроках информатики // Образование и воспитание. — 2016. — №4. — С. 14 – 16.

Қызылорда облысы, Байқоңыр қаласы
Академик С.А.Джиенкулов атындағы Байқоңыр жоғары колледжі
Дене тәрбиесі пәні оқытушысы
Кожантаев Олжас Нурланович

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНДЕГІ ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ ОЙЫНЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Дені сау ұрпақ – бұл біздің ұлтымыздың болашағы. Мемлекеттің ертеңгі күнгі тұтқасын ұстайтын, ұлт мүдесін биікке самғататын, халық қамын ойлайтын жастарды тәрбиелеп қалыптастыру - әрбір ата-ананың, мектептегі мұғалімдердің мойнындағы міндеті деп білеміз. Бала - тәрбиенің үштен бірін үйдегі ата-анасынан алса, тағы бір бөлігін мектептен, қалған бөлігін қоршаған ортасынан, айналасындағы адамдардан, достарынан алады.

Егеменді ел болып, тәуелсіздігімізді қолға алғаннан бері оқу, білім, тәрбие саласында біршама жұмыстар атқарылып келеді. Халықтың болашағы - жастардың келешегіне байланыста болып келеді. Әрбір оқушының білімге деген ұмтылысы қызығушылығынан бастау алу керек. Жас ұрпақты біліммен бірге дені сау, мықты, жан-жақты дамыған салауатты азамат етіп тәрбиелеуде басты рөл атқарады. Бұл ретте дене шынықтыру пәнінің атқарар рөлі зор. Дене шынықтыру мен спортты дамытудағы мемлекеттік бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі-оқушылардың салауатты өмір салтына ден қоюына жағдай жасау.

Ұлттық ойындар туралы соның ішінде қазақ халқының ескі мұрасының бірі - тоғызқұмалақ ойыны туралы тоқталып кетсем деп едім.

Тоғызқұмалақ ойыны бүкіл Орта Азияда, әсіресе қазақ пен қырғыз халықтарының арасында көп кездесетін ойындардың бірі. Тарихшы және археолог ғалымдарың зерттеулеріне қарағанда, тоғызқұмалаққа ұқсас ойынның тақтас бұдан үш мың жылдай бұрын да қолданылған екен. Оған калах, манкала аталатын есеп ойындарының тақтасы дәлел болып келеді.

Ертеде еңбектеген баладан еңкейген кәріге дейін ойнаған қазақ халқының ақыл-ой спорты - тоғызқұмалақ аласапыран заманның әлегінен ұмыт бола жаздап, XX ғасырдың жетпісінші жылдары ғана қайта жанданып, жаңа даму жолына жаңғырып түсті.

Бұрын жерді қазып, тасты қашап, немесе ағашты жұмыртқа тәрізді ойып жасаған кішкентай шұңқырларда (отауларда) ойнаған. Мұндай жағдайды жабық ойын деп атады. Тек 1974 жылы тоғызқұмалақ ойынының жанашырларының бірі Тілеубаев Серікбай Қаратау қаласында тақтаның ашық (жарыс) түрін және цифрлы жазуын ойлап тауып, өмірге ендірген соң, ойынның алғаш рет сеанс (бір адамның бірнеше адаммен бір мезгілде ойнауы), блиц-турнир (10-15 минутта бітетін жылдам жарыс) өткізу мүмкін болды. Әрі тақта бетінде тастар саны, олардың тақ не жұп санды екені анық көрініп тұратындықтан, есептеуге анағұрлым қолайлы болып, ойын позициясын анықтауды көп жеңілдік көрсетілді.

Тоғызқұмалақ - шахмат, дойбы ойындары сияқты адамнан шыдамдылықты, салқын қандылықты, терең және логикалық ойлауды қажет ететін ақыл - ой спорты. Күрделілігі жағынан тоғызқұмалақ аталған ойындардан кем болмайды. Тоғызқұмалақтың басқа есеп ойындарынан бір ерекшелігі бұл - өте нәтижелі ойын: тең ойын сирек кездеседі, яғни бір құмалақ болса артық болса жеңіске жетті деген сөз. Соңғы деректерге қарағанда, оның шығу тарихы 4 мың жылдық кезеңді қамтиды. Ал кейбір мамандардың айтуынша, оның пайда болған кезі бұдан да көп уақыт болуы әбден мүмкін. Тоғызқұмалақ өткен ғасырларда қазақ даласындағы ең кең тараған ойын болатын.

Тоғызқұмалақ ойынының негізгі терминдері:

- Құмалақ;
- Қазан;
- Отау;
- Бастаушы;
- Қостаушы;
- Тұздық;
- Атсырау;

Тоғызқұмалқ ойыны арнайы тақтада екі адам арасында ойналады. Ойын тақтасы 2 қазан, 18 отау, 162 құмалақтан тұрады. Ойын басында әр ойыншыға бір қазан, тоғыз отауға тоғыз - тоғыздан салынған 81 құмалақ тиесілі. Алғашқы жүріс жасаған ойыншыны бастаушы, екінші жүріс жасаған ойыншыны қостаушы деп атайды. Кейде бастаушы үшін – ақ жағы, қостаушы үшін қара жағы деген тіркестерді де қолданамыз.

Тақтаның 9 отауының арнайы атаулары да бар. Олар:

- №9 отау маңдай;
- №8 отау көкмойын;
- №7 отау қандықақпан;
- №6 отау белбасар;
- №5 отау бел;
- №4 отау атсыратар;
- №3 отау атөпес;
- №2 отау тектұрмас;
- №1 отау арт;

Нақтылы «көк мойын» деп қазақ, көпке дейін ұстатпай ыза қылған, артынан ұсталғаннан кейін айлар бойы мойнынан бұғалығы түспей, мойны көгерген жылқыны айтады. Бұғалығы мойнындағы жылқыны оп-оңай ұстап алуға болады; міне осыған қарап, ойында № 9 отауға «маңдайға» «тұздық» салуға рұқсат жоқ болғандықтан ойыншы айналып тұздықты осы көкмойыннан алады. Тағы сол сияқты көптеген терминдер: «атөтпес», «атсұратар», «атсырау» т.б. осы ойынды қой бағып, мал айдаған дана ата-бабаларымыздан ойлап тапқанын дәлелдейді.

Айта кететін тағы бір кездесіп жүрген қиындық ойынның дұрыс теориясы әлі жоқ. Тек көп ойнап жаттыққан адам, әр алуан жаңалықты ойын үстінде тауып, тоғызқұмалақ ойынының қыр - сырын аша алады. Шыдамдылық пен қыруар еңбек, ұлттық ойынға деген шексіз махаббат пен ынта - жігер арқылы ғана ата - бабадан мұра боп қалған ұлттық өнерді асқақтатып, дамытып, қиындықтарды жеңе бермекпіз.

Сонымен, алғашқы жүрістер жасалды. Одан кейін ше? Ойын екі тоғызқұмалақшының алма-кезек жүруімен жалғаса береді. Әйтсе де мына ережелерді естен шығармаған жөн.

- а) Соңғы құмалақ түскен отаудағы құмалақтар жұп болса да өз отауларынан жеуге болмайды;
 - ә) Жеуге болатын мүмкіндік көрініп тұрса да басқа жүріс жасауға рұқсат;
 - б) Отауда бір құмалақ жатса, оны да келесі отауға жүруге болады. Мұндай жағдайда ол отау бос қалады.
 - в) Қарсыласыңның отауынан жүруге болмайды;
 - г) Жүрген кезде жолдағы отауларға құмалақ тастамай кетуге немесе бірден көп құмалақ тастауға болмайды;
 - ғ) Жүрісті оңнан солға қарай жасауға рұқсат жоқ;
 - д) Жүріс алма-кезек болуға тиіс, бір ойыншының екі рет жүруіне рұқсат етілмейді.
- Бір қарағанда жүріс жүрген сайын «жей» беретін секілдіміз. Бірақ ойын кезінде олай болмайды. Әр түрлі тактикалық әдіс – айдаларды қолданып, өз отауларындағы құмалақтарды берік қорғаныста ұстауға қол жеткізсек, бірте-бірте құмалақ ұтып алу қиынға түседі. Сондықтан да басты әдіс жүрістерді есептеуді өте жақсы білу керек.

Жүрістерді есептеу деген не?

Бұл – тоғызқұмалақ үшін өте жақсы білуге тиіс бірнеше әдіс. Оны тоғызқұмалақтың әліппесі десе болады. Ол әдістің «құпиясы» мынада.

Біз құмалақтарды қарсыласымыздың отауынан ғана ұтып ала аламыз. Яғни біздің өз отауларымыздағы, құмалақтарымыздың қайсысы қарсыласымыздың отауына жетеді және “ашық” отауға маңызды. Дәл басып тез тапқан ойыншы, тиісті жүріс жасап, көп құмалақ ұтып алады.

Сондықтан «ана тілді, ұлттық әдеп-ғұрыпты, ұлттық ойындарды жандандыруды мақсат тұтатындықтан, бала тәрбиесінде, оның математикалық қабілетін артыруда игі әсері бар тоғызқұмалақ ойынын жас ұрпаққа үйретуден жалықпаңыздар!» - демекпін.

Ұлтымыздың тұғыры мықты болуында ұлттық ойындардың ұмытылмай ойналып тұруы да өз үлесін қоспақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізім:

1. Құрманбаева С.К. «Ұлттық ойындардың бүгіні мен келешегі», «Алматы» 2004 жыл, 209 б.
2. Несіпбаев Б.К. «Ұлт мәдениеті мен өнері», «Білім» 2003 жыл, 198 б.
3. Интернет ресурстары

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"Ә.Н. Молдағұлова атындағы № 38 мектеп-лицейі" ШЖҚ МКК**

**Бастауыш сынып мұғалімі
Кусманова Нурсулу Заривна**

ЖЫЛЫТУ ҚҰРЫЛҒЫСЫ

Бөлім:	Табиғат физикасы	
Педагогтің аты-жөні:	Кусманова Н.З.	
Күні:		
Сыныбы: 1 ғ	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Жылыту құрылғысы	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	1.5.4.1 жылыту құрылғыларын анықтау 1.1.1.1 Қоршаған әлем құбылыстары, үдерістері мен нысандарын зерттеудің қажеттілігін түсіндіру.	
Сабақтың мақсаты:	Жылыту құрылғысымен танысу. Қоршаған ортаны бақылау.	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	I.Ұйымдастыру кезеңі: а) Оқушылармен сәлемдесу, түгендеу. Балалар , бүгін аптаның қай күні? Қай күн? Бүгін қандай мерекелік күн? Алғыс айту күні ә) Аялап бізді өсірген, Ата – анаға мың алғыс! Бірге ойнап, бір жүрген, Достарыма мың алғыс! Білім берген біздерге, Мектебіме мың алғыс! Оң мен солды танытқан, Ұстаздарға мың алғыс! II. Өткен бөлімді тиықтау. («Ғарыш» бөлімі бойынша) «Таза тақта» әдісі Жер, глобус, телескоп, обсерватория, сағат, күн жүйесі, дүрбі, ғарышкерлер суреттері Суреттер туралы білетіндерін айтады.	<i>Оқушылар хормен айтады</i> Дескриптор 1.Суреттерді сипаттап, мәліметтер айтады.	ҚБ.Мұғалімнің қолдауы	Жер, глобус, телескоп, обсерватория, сағат, күн жүйесі, дүрбі, ғарышкерлер суреттері

Жаңа сабаққа кіріспе	(Ұ) Алдыңғы білімді еске түсіру 1.Адамның тіршілігі үшін не қажет? (ауа, су, жарық, жылу, қорек) Табиғи жылуды неден аламыз? (Күннен) «Пазл» әдісі арқылы топқа бөлу, сабақтың тақырыбын анықтау. «Жылыту құрылғысы» Сабақтың мақсатымен таныстыру. 1.5.4.1 Жылыту жабдыктары мен құрылғыларын анықтау. 1.1.1.1 Қоршаған әлем құбылыстарын зерттеудің қажеттілігін түсіндіру. Оқулықпен жұмыс «Кел, ойланайық!» – Суретке назар аудар. Суреттер несімен ұқсас? Айырмашылығы неде? Жылыту құрылғыларды не үшін қолданады? Оны қай мезгілде қолданады? Жаңа материал бойынша мұғалім түсіндірмесі Жазда күн көзінің жарығы да, жылуы да мол. Сондықтан күн сәулесі жер бетін жылытады. Жазда дала да, үйдің іші де жылы болады. Ал қыста ше? Қыста далаға шыққанда тоңып қалмау үшін адамдар не істейді? Ал қыста күннің қызуы аз болса, үйдің іші қалай жылы болады? Қыста үйлерді пешпен жылытады. Кейбір пештер токпен жылиды. Көп қабатты үйлер де жылытылады. Ол үшін әр бөлмеге жылу радиаторларын орнатады. Оны жылу батареясы деп те атайды. Ал су арнайы станцаларда жылытылады. Жылу батареялары арқылы ыстық су жүреді. Ол бөлмелерді жылытады. Сол себепті ғимараттардың іші жылы болып тұрады. Мектеп, аурухана, банк, дүкендер тб. ғимараттар қыста жылы болады. Жылытқыш құралдар деп - жылу беретін және тарататын, үйді жылытып әрі жайлы ететін құралдарды атайды.	Сұрақтарға жауап береді. Пазл арқылы жылытқыш құрылғыларының суреттерін құрастырады, топқа бөлінеді. Дескриптор -Суреттерді салыстырады; -Сұрақтарға жауап береді; -Жылыту құрылғысы не үшін қолданылатынын айтады.	ҚБ. «Мадақтау» арқылы бағалау	Слайд арқылы СЛАЙД
Сабақтың ортасы	Дәптермен жұмыс 1.Жылыту құрылғыларды қарындашпен қоршап сыз. Сергіту сәті «Жылыну» «Кадр» әдісімен Т. «Зерттейік» 1-топ: «Қатесін тап!» суреттерді өз орнына орналастыру. 2-топ: «Кішкентай тапқырлар» жылытқыш құрылғыларын тауып, бояу. 3-топ: «Жылу қайда болады?» Эксперимент жасау, Қауіпсіздік ережелерін құрастыру	Дескриптор -Жылыту құрылғыларды қарындашпен қоршайды. Дескриптор -Суретшінің жіберген	өзіндік бағалау; ҚБ: «Топтық бағалау»	Интербелсенді тақта Слайдтар «Кадр» әдісі

ҚБ тапсырмасы
1. Суреттерге мұқият қара. Жылыту құралдарын белгіле.

2. «Тиісті сөзді сәйкестендір»

1. Радиатор мен батарея _____ кажет.	(батарея, радиатор, пеш)
2. Киіз үйлерде _____ пайдаланады.	(Жылыту үшін)
3. Жылыту құрылғыларға _____ жатады.	(пеш)

Саралау тапсырмасы

А. Жылыту құрылғысын қай мезгілде қолданады?

В. Суреттерге қара. Сен суретте бейнеленген құралдарды қандай екі топқа бөлер едің?

С. Ертеде ата-бабаларымыз киіз үйді қыста қалай жылытқан?

кателерін тауып,
суреттерді
сәйкестендіріп
жапсырмалайды;
-Жылытқыш
құралдарын
тауып, бояйды;
-Электр
жылытқыш
құралын токқа
косып, не
байқағандарын
айтады,
қауіпсіздік
ережесін
кұрайды.

Дескриптор:

Білім алушы
- жылыту
құрылғыларын
белгілейді;
-сөздерді
сәйкестендіреді;
-сөйлемдерді
толықтырып
жазады.

Дескриптор:

Білім алушы
-жылыту
құрылғыларын
қай мезгілде
қолданатынын
белгілейді;
-суретте берілген
құралдарды топқа
бөліп,
сипаттайды;
- сұраққа жауап
береді;

Мұғалім
нің
қолпашта
уы

ҚБ«Бағд
аршам»

Слайд
арқылы

**Сабақтың
соңы
Ой толғаныс.
Рефлексия**

Қорытынды. Кері байланыс
 («Plickers» бағдарламасы арқылы тест жұмысы)

Рефлексия

«Тик-ток» әдісі

«Жүрекше»-сабаққа өте жақсы қатыстым.

«Жалауша»- үйренгенімді есіме сақтадым.

«СМС»- сұрақтарым бар.

ҮТ. «Хабарландыру» әдісі

Жылытқыш құрылғысы

Берілген тесттің
дұрыс жауабын
QR-карта арқылы
көрсетіп кері
байланыс
жасайды
Өз-өздерін
бағалап,
рефлексия
жасайды.

Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы, Сарқырама ауылы
 "О. Орманов атындағы жалпы орта мектеп" КММ
 Тарих пәні мұғалімі
 Архабаев Жамалхан Жарқынбекұлы

XIX ҒАСЫРДАҒЫ МӘДЕНИЕТТІҢ ДАМУЫ

Бөлім:	7.4 XIX ғасыр -XX ғасырдың басындағы Қазақстанның мәдениеті	
Педагогтің аты-жөні	Архабаев Жамалхан Жарқынбекұлы	
Күні:		
Сынып:7	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	XIX ғасырдағы мәдениеттің дамуы. Зерттеу сұрағы: Неге XIX ғасыр қазақ халқының дәстүрлі музыка өнерінің гүлденген дәуірі деп саналады?	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	7.2.1.1 салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптардың құндылықтары мен маңыздылығын анықтау;	
Сабақтың мақсаты	XIXғ. өнер туындыларының қоғамдағы саяси-әлеуметтік жағдайды танып білудегі орнын анықтау	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру кезеңі	Ұйымдастыру сәті. Оқушылардың болжам жауаптары арқылы зерттелетін мәселе анықталады. 	Оқушылар өз жауаптарын ұсынады	мадақтау	Мұғалім презентациясы http://www.youtube.com/watch?v=2gWZeee4rO8
Жаңа сабақ	Мәтінмен жұмыс Зерттеу сұрағы: Неге XIX ғасыр қазақ халқының музыка өнерінің гүлденген дәуірі деп саналады? Зерттеу мен талдау Тапсырма. «Сұхбат беру» Оқушыларға қазақтың салт-дәстүрлерінен мәтін таратылады. Сұхбат сұрақтары слайдтан көрсетіліп немесе карточкаға жазылып ұсынылады. 1.Бесік той 2.Шілдеhana 3.Сүндет той 4.Тұсау кесер 5.Қыз ұзату ЕББК: оқушыға тапсырманың нақты бір бөлігін ерекшелеп көрсетіп беріледі. Тапсырма «Сұхбат беру»	Дескриптор: - Өнер иелері өмір сүрген кезең мен қоғамда қалыптасқан саяси-әлеуметтік жағдайды сипаттайды; -Өнер тұлғаларының шығармалардағы негізі идеяны талдайды; -Өнер саңлақтарының қоғамдағы	ҚБ Мұғалім оқушылар жауабын мұқият тыңдап кері байланыс беріп отырады «Ең үздік жауап»	Тақырыптық ақпараттық мәтіндер Ақпараттық карточкалар Қосымша -2 Сұхбат үлгісі

	-Салт-дәстүр қалай өткізіледі? -Салт-дәстүрлерге көзқарасыңыз туралы ой бөліссеңіз. -Салт-дәстүрлердің қандай ерекшеліктері бар? Неліктен? -Бүгінгі ұрпақ XIX ғасыр қазақ халқының музыка өнерінің гүлденген дәуірі деп санайды. Сіз осы пікірмен келісесіз бе? Өз ой-пікіріңізді түсіндірсеңіз. Интерпретация Сабақ соңында«Неге XIX ғасыр қазақ халқының музыка өнерінің гүлденген дәуірі деп саналады?» деген зерттеу сұрағына қайта оралу. Зерттеу сұрағының жауабын алу үшін төмендегі тапсырманы ұйымдастырылады. XIX ғ. өнер тұлғалары, олар XIX ғ. өнер тұлғаларының туындыларындағы негізгі ой. Шығармаларындағы ақпараттан қоғамдағы саяси-әлеуметтік жағдайдың... болғанын байқаймыз. Қазақ қоғамында өнер иелерінің орны.....болды. ЕББҚ: оқушыға жеке жұмыс кезінде қасындағы сыныптастары және мұғалім диалог арқылы қолдау жасайды	орнына баға береді.	«Алақан-жұдырық» «Жұлдызшалар» «Бармакпен»	"Қазақстан" ұлттық энциклопедиясы, Алматы, "Қазақ энциклопедиясы", 1998 ж. 4-том Қосымша -3 Таратпа-мәтіндер
Қорытынды	Кері байланыс «Жемістер» Сабақ өте қызықты өтті.Маған бәрі ұнады. Маған сабақ ұнады. Бірақ мәлімет аздау болды. Тапсырма түсінікті болмады, маған сабақ қызықты болған жоқ.	Тақырып бойынша не білетінін, не білгісі келетінін, не білгенін жазады	ҚБ – сабақтағы өз әрекетіне рефлексия жасау;	А4, конспект
Үй тапсырмасы	«Қазақтың өнері өшпес асыл мұра» Эссе			

Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы, Сарқырама ауылы
"О. Орманов атындағы жалпы орта мектеп" КММ
Мектеп алды даярлық тобының тәрбиешісі
Абдихаева Маржан Мамырбековна

«ОЙНАЙ ОТЫРЫП ОҚИМЫЗ»

Мақсаты: Балаларға 10 саны және цифрымен таныстыру, 10 көлемдегі сандарды қосып азайтуға үйрету.

Саласы: таным

Ұйымдастырылған іс әрекеті: Амандасу, Шаттық шеңбері:

Балалар қол ұстасып бір-бірлеріне жылы ықыластарын білдіреді.

Балаларға 1-10 ға дейінгі сандарды тура санату.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Балаларға 1-10-ға дейінгі сандарды кері санату.

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
----	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Балаларға адасқан сандардың орнын тауып қою.

4	7	1	10	2	5	3	8	6	9
---	---	---	----	---	---	---	---	---	---

«Шалқан егу» ойыны

Мұнда бақшаға шалқан егеміз, үлкен шалқанды тақтаға бекіту, егер мына тапсырмаларды дұрыс орындасақ онда шалқанды еккен боламыз.

Ойын: «Көршісін тап»

6	7	8
7	8	9
4	5	6

Балалар тапсырманы дұрыс орындасақ пісіп тұрған шалқанды жұлып алу керепііз. Бірінші ата келді. Шалқанды ата жұлып ала алмады. Енді кімді шақырады көмекке. Әжені шақырады.

Дидактикалық ойындар «Кім жылдам»

Топтық жұмыс.Топтағы балдарға жемістердің суретін таратып беру. Жемістерді санау арқылы есептерді шығару.

$$4+6=10 \quad 9+1=10$$

$$7+3=10 \quad 8+2=10$$

$$5+5=10 \quad 10+0=10$$

Әжесі шалқанды ары тартты бері тартты жұла алмады.

Әжесі көмекке қызын шақырды.

Сергіту сәті

Топпен жұмыс

Үш қатарға тапсырма беру.

Суретпен жұмыс

Суреттегі заттарды санап есептер шығару.

Қыз шалқанды ары тартты өзінің достары күшікті,мысықты,тышқанды көмекке шақырды.

Логикалық есеп

Маратта бар 5 іні,

Мұратта бар 2 іні

Қоссаң 5 пен 2

Неше болды шешуі (7)

Қолымда бар 10 асық

Асықтың 3 үшеуін

Досың сұрап алады

Айтшы сонда нешеуі

Өз қолыңда қалады ? $10-3=7$

Барлығы тартқанда шалқан жұлынып кетеді.

Балалар, бұл шалқан құр «шалқан емес екен, артында жазуы бар екен.

«Жұмыла көтерген жүк жеңіл»

Балалар, біздер сондай ұйымшыл, бәріміз бір нәрсе істесек те бірге, тату болу керек екенбіз.

Қорытынды: Себеттерге жеміс, көкөністерді санап салу.

Смайлик арқылы бағалау.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің
«Меновное орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Педагог-психолог
Турежанова Сауле Рысбаевна**

ЕРЕКШЕ БІЛІМДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды және қалыпты дамып келе жатқан қатарластарын бірлесіп оқыту процесі ретінде түсініледі. Осындай білім беру арқылы мүмкіндігі шектеулі балалар әлеуметтік дамуда барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізе алады. Инклюзивті білім берудегі психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік бейімдеуге және оңалтуға негізделген.

Психологиялық қолдау бүгінде жалпы білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Психологиялық қолдаудың мақсаты – мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балалардың психологиялық денсаулығын қамтамасыз ету. Нәтижесінде психологиялық қолдаудың негізгі міндеті балалардың психикалық, психофизикалық және тұлғалық дамуына ықпал ету болып табылады. Психологиялық қолдау баланың микроортаны, микроортаның баланы толық бейімделген өзара қабылдау үшін қолайлы психологиялық жағдай жасайды. Психологиялық қолдаудың бұл суперпозициясы онтогенездің сәйкес кезеңінде бастапқыда белгіленген тұлға дамуының жеке мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Білім беруді психологиялық қамтамасыз ету – ұйымдастырушылық, практикалық, қолданбалы және ғылыми бірнеше негізгі аспектілерді біріктіруге ықпал ететін күрделі құбылыс. Көрсетілген аспектілердің әрқайсысы орындаушылардың алдына белгілі міндеттер қоятыны, оларды шешу арнайы кәсіби дайындықты қажет ететіні анық.

Ғылыми зерттеулердің қорытындылары психокоррекциялық және дамытушылық бағдарламаларды, теориялық және әдістемелік негіздемелер жасауға мүмкіндік береді. Ғылыми аспект қазіргі білім беру жүйесінің қалыптасқан жағдайында психологиялық білімді кәсіби қолдануға бағытталған әдіс-тәсілдерді, құралдарды қалыптастырады.

Психологиялық қолдаудың қолданбалы аспектісі тәрбие мен оқытудың бүкіл процесіне қызмет етуі керек. Психологиялық қолдау көрсету маманының бүкіл оқу процесіне тікелей қатысуы тікелей талдауға ғана емес, болашақ кәсіби кадрларды дайындауға бағытталған оқу бағдарламаларын қалыптастырудың психологиялық негіздемесін жасауға мүмкіндік береді.

Қолданбалы аспектінің логикалық жалғасы – оқу орындарындағы психологтардың тікелей жұмысы болып табылатын психологиялық қолдаудың практикалық аспектісі. Осылайша, психологиялық қолдау ұйымдастырушылық аспектіге ие бола бастайды, мәні бойынша білім беру мекемесінің құрылымы болып табылады.

Психологиялық қамтамасыз ету, оның моделі және функционалдық мазмұны ғылыми аспектінің теориялық негізі болып табылады, ол өз кезегінде қолданбалы аспектіні, практикалық аспектіні, ұйымдастырушылық аспектіні дамытуға мүмкіндік береді.

Кез келген қызмет түріндегі сияқты психологиялық қолдауда екі негізгі бағыт бар: өзекті - қазіргі және келешегі бар – болашақ. Психологиялық қолдаудың бірінші қызметі балаларды тәрбиелеу мен оқытудағы қиындықтармен, олардың жеке басын қалыптастырудағы туындайтын ауытқулармен және микроортадағы өзара әрекеттесумен тығыз байланысты ағымдағы, бар мәселелер мен жағдайларды шешуді жүзеге асырады. Мұндай жағдайларда психологиялық қолдау бойынша маманның кәсіби көмегі шұғыл қажет. Ағымдағы мәселелердің бір сәттік шешімі психологиялық қолдау жұмысының тиімділігінің көрсеткіші емес. Әр баланың жеке басындағы даралықты дамыту және қалыптастыру,

баланың тек қалыптасқан микроортада ғана емес, сонымен бірге оның қоғамдағы өмірін одан әрі өзін-өзі анықтау үшін шығармашылық өмірге психологиялық дайындығын қалыптастыру қажет.

Психологиялық қолдау қызметінің бүгінгі бағыты мен болашаққа бағдары бір-бірімен тығыз байланысты. Психологиялық қолдау көрсету маманы болып табылатын психолог ұзақ мерзімді даму мәселелерін шешеді және күнделікті балаларға және олардың ата-аналарына, білім беру ұйымындағы әріптестеріне көмек көрсетеді.

Ең алдымен баланың психикалық және тұлғалық дамуы қамтамасыз етіледі; құрдастар микроортасында да, мұғалімдер мен білім алушылар (оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар) өзара әрекеттестігінің микроортасында да өнімді қарым-қатынаспен анықталатын қолайлы, дамуға бағытталған психологиялық климат құрылады. Осылайша, психологиялық қолдау көрсету маманы толерантты психологиялық жағдайларды құруға және сақтауға жауапты болады. Бұл әсіресе инклюзивті білім беру тұжырымдамасын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында психологиялық қолдау жөніндегі маман жұмыс істегенде маңызды. Психологиялық қолдау көрсету маманы өз қызметі барысында баланың ішкі әлемі сияқты нәзік психологиялық ұйымға назар аударуы керек: оның өзіне деген сенімділігі немесе керісінше, өзіне деген сенімсіздігі; баланың өз қабілеттерін, микроортаға және қоршаған әлемге қатынасын түсінуі және сезінуі; оқиғалылық. Баланың жеке тұлғасын дамытуға арналған ортадағы салауатты психологиялық климат қана өзін-өзі қамтамасыз етудің қалыптасуына ықпал ете алады. Яғни, психологиялық қолдау көрсету маманы баланың өсу кезеңдеріне сәйкес өзін-өзі түсінуіне, өзін-өзі дамытуға және айналасындағы адамдармен, қоршаған әлемнің шындықтары мен факторларымен толерантты және гуманистік қарым-қатынас принциптерін қалыптастыруға көмектеседі.

Психологиялық қолдау көрсету маманы, психолог үшін іс-әрекеттің тиімділігі, ең алдымен, ғылыми жағы қалыптасқан біліммен анықталады. Бірақ тиімділіктің абсолютті критерийі психологиялық қолдау маманының кәсіби тұрғыдан алғанда алған теориялық білімін (баланы, микроортаны, диагностика мен талдауды зерттеу және зерттеу әдістері) дұрыс және сауатты жүзеге асыру қабілеті болады. Психологиялық қолдау көрсету маманы – білім беру мекемесіндегі өзінің қызметінің ерекшеліктерін ескеретін және сәйкесінше психодиагностика, психопрофилактика, психокоррекция әдістерін, әдістерін кәсіби меңгеруі және қолдануы қажет практикалық психолог.

Психологиялық қамтамасыз ету ұйымдық құрылым ретінде маман психолог ұсынатын білім беру мекемесінің педагогикалық ұжымының бір бөлігі болып табылады, яғни шын мәнінде психологиялық қолдау білім беру вертикалына үйлесімді түрде біріктірілген. Психологиялық қолдау қызметінің тиімділігінің жоғары деңгейі білім беру мекемесінің барлық құрылымдық бөлімшелерінің кәсіби деңгейде өзара іс-қимылы арқылы ғана қамтамасыз етілуі мүмкін.

Психологиялық қолдаудың негізгі функцияларының бірі білім беру ұйымының кеңістігінің тек енгізуге ғана емес, сонымен қатар инклюзивті білім беру нысандарын жүзеге асыруға психологиялық дайындығын диагностикалау және одан кейінгі тұрақты бақылау болып табылады.

Түзету және дамыту бағдарламалары мүмкіндігі шектеулі балаларды білім беру ұйымындағы заманауи білім беру жағдайларына дайындауға және одан әрі бейімдеуге бағытталған. Профилактикалық бағдарламаларды іске асыруға психологиялық қолдау көрсететін функциялар дамуында ауытқуы бар балаларға қатысты жағымсыз әлеуметтік көзқарастар мен стереотиптер көрсеткіштерінің айтарлықтай төмендеуіне сөзсіз әкеледі. Сонымен қатар бұл оң үрдіс оқу үдерісіне қатысушылардың барлығында байқалады. Білім беру ұйымдарындағы психологиялық қолдаудың функциялары мен қызметі соңғылардың инклюзивті білім беру бағдарламасының негізгі қағидаттарын енгізуге және іске асыруға дайындығын айтарлықтай арттырады.

Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы аясында психологиялық қолдауды қалыптастыратын психологиялық жайлы және қауіпсіз орта мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғам өміріне белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Психологиялық қолдау көрсету маманының кәсіби құзыреттілігі инклюзивті білім беру бағдарламасын жүзеге асыратын білім беру мекемесінің табысты жұмысының кепілі болып табылады. Белгілі бір уақыт өткеннен кейін инклюзивті білім беру бағдарламасын жүзеге асыру барысында практикалық психологтардың нақты тапшылығы байқалып, олардың қоғамдағы, білім беру ордаларындағы рөлі мен қажеттілігі артып, педагог-психолог мамандарын даярлау жоғары оқу орындарында басым жаһандық міндеттердің бірі болып табылады, оның шешімі қазіргі заманғы қазақстандық білім беру құрылымында инклюзивті білім беру тұжырымдамасын табысты, тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, инклюзивті білім беру туралы айтатын болсақ, бұл мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беру ұйымдарына кедергісіз қол жеткізуі үшін техникалық жағдай жасау ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің ерекшеліктерін, ерекше қажеттіліктері бар баланың психофизикалық мүмкіндіктерін ескере отырып құрылуы керек екенін атап өткен жөн. Оқу орындарында психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету сапалы ұйымдастырылып, педагогикалық және оқушылар ұжымдарында ерекше моральдық-психологиялық ахуал жасалуы керек.

Инклюзивті білім беруді психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету инклюзивті білім беру моделінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Егоров, П. Р. Теоретические подходы к инклюзивному образованию людей с особыми образовательными потребностями [Текст] / П. Р. Егоров // Теория и практика общественного развития. - 2012. № 3. - С. 35-39.
2. Инклюзивное образование: результаты, опыт и перспективы [Текст]: сборник материалов III Международной научно-практической конференции / под ред. С. В. Алехиной. -М.: МГППУ, 2015.-528с.

Ақтөбе қаласы

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

«7M01505-Биология» білім беру бағдарламасының магистранты

Исағали Алтынсер Асқарбекқызы

Ғылыми жетекшісі: биология ғылымдарының кандидаты, доцент Атаева Гульшат Мукановна

БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ЖАЛПЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛДАР

Аңдатпа

Мақалада білім беру бағдарламасының жаңаруына тікелей байланысты болатын білім алушылардың толықтай барлық дағдыларды игеріп, қалыптасуына, тұлғалық ерекшеліктерін сақтауына көмек беретін биология пәнінде қолданылатын әдістемелік көрнекілік құралдардың маңызы туралы айтылып, салыстырмалы баға беріледі. Дәстүрлі форматта муляж, макет, гербарийлер, кестелер мен плакаттар және инновациялық технологиялар негізінде виртуалды зертхана және әртүрлі интерактивті әдістер қолданысының маңызы туралы айтылады.

Аннотация

В статье обсуждается значение методических наглядных пособий, применяемых в дисциплине биология, помогающих обучающимся полностью овладеть всеми навыками, формировать, сохранять личностные особенности, которые напрямую связаны с обновлением образовательной программы, дается сравнительная оценка. В традиционном формате говорят о важности использования виртуальной лаборатории и различных интерактивных методов на основе манекенов, макетов, гербариев, таблиц и плакатов, а также инновационных технологий.

Annotation

The article discusses the importance of methodological visual aids used in the discipline of biology, which help students to fully master all skills, form and preserve personal characteristics that are directly related to the updating of the educational program, and gives a comparative assessment. In the traditional format, they talk about the importance of using a virtual laboratory and various interactive methods based on mannequins, layouts, herbariums, tables and posters, as well as innovative technologies.

Кілт сөздер: биология, әдістемелік құралдар, виртуалды зертхана, макет.

Қазіргі білім беру жүйесінде биология пәнін оқыту барысында көрнекілік құралдарына ерекше мән беріледі. Аталған құралдар биология пәнін зерттеу және оны оқытудың барлық дерлік кезеңдерінде білім беру процесінің қажетті және табиғи, алмастырылмайтын, сонымен қатар дәстүрлі теориялық материалды игерудің ең оңтайлы жолы болып табылады.

Көрнекілік құралдардың басты маңызды функцияларын біз білім алушылардың оқу – танымдық іс – әрекеттерін қалыптастыру және басқару формасы түрінде және оқытудың негізгі әдістемелік құралдарының бірі ретінде қарастыра аламыз. Бұдан бөлек аталған әдістердің баланың ойлау жүйесіне, оның ішінде абстрактілі ойлап, анализ жасауға және көрген көріністі есінде сақтауға зор ықпал ететін құрал болып табылады.

Биологияны оқыту барысында негізгі мән берілетін жағдай ретінде біз білім алушылардың өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып оларға теориялық бағытта білім береміз, әрине білім беру процессінің тек мұнымен шектелмейтінін ескерсек, алынған білімді практикалық тұрғыда қолдануға, жалпы өмірде қолданысқа енгізуге негіз болу үшін әртүрлі әдістерді қолданып, мәліметтің есте толық сақталып, түсінілуі үшін біз білім алушылардың белгілі бір тақырып аясындағы білімінің бекітілуі мақсатында көрнекілік құралдарын қолданғанын, көзбен көрген бейненің толық есте сақтауға мүмкіндік беріп, зор рөл ойнайтынын ескереміз. Мұның барлығы оқушылардың тікелей қабылдауы көмегімен іске асырылып, айқын түрде түсініледі.

Ал нақты биология ғылымын оқыту үшін көрнекілік құралдарын қолданбай білім беру ол мүмкін емес, себебі биология – табиғат туралы және тіршілік туралы ғылым, және оның қоршаған ортадан тыс, бөліп алып, еш әрекеттесусіз қарастыру мүмкін емес. Биологияны оқытудың негізгі әдістері ретінде бақылау және эксперименттер жасауды, табиғи объектілерді қолданатын зертханалық жұмыстарды, экскурсиялар мен кішкене жол – сапарларды, тәжірибелерді қарастыруға болады.

Айта кететін тағы бір жағдай, біз биология сабағын оқыту барысында барлық дерлік жалпы білім беретін орта мектептерде табиғи объектілерді, мысалы, өсімдіктер гербарийлерін қолдану әрқазы мүмкін бола бермейді. Мұндай жағдайда рельефтік кестелерді, постерлер, муляждар мен макеттерді, модельдер, аппликациялар, даифильдмдер мен дидактикалық карталарды қолдануға болады. Бұл тізімге соңғы инновациялық технологиялық білім беру деңгейінің дамуына байланысты біз виртуалды зертхананы да жатқыза аламыз.

Бұл көрнекілік құралдарының негізгі мәні – саналы түрде білім алуға, оқу материалын терең игеруге, сонымен қатар білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Сондай – ақ, оқушыларға белгілі бір дәрежеде тақырыпты меңгеру барысында жұмыстану кезінен жағымды эмоцияларды есте қалдырып, білім беру мен ішінара тәрбие беру жұмысы міндеттерін де шешуге көмектеседі[1].

Көрнекілік құралдары биологияны оқытудың барлық кезеңдерінде қолданылады, атап айтқанда жаңа материалды зерттеу, білімді бекіту, практикалық дағдылар дамыту, үй тапсырмаларын орындау, сонымен қатар оқу материалын игеруді бақылау кезінде ерекше маңызға ие. Көрнекілік құралдары сабақта да, биологияны оқытудың басқа түрлерінде де қолданылады. Күн өткен сайын көрнекілік оқу құралдарының түрлері күрделеніп, мұғалімнің алдына қойған міндеттеріне жету барысында әлдеқайда ыңғайлы және тиімді болып отыр. Қазіргі жаңа білім бағдарламасы оқытушыларға тек аталған құралдарды қолданып қана қоймай, олардың пайдасы және білім беру міндеттерін жүзеге асыруға қаншалықты ықпал ететіндігі туралы ойлануға жауапкершілік артады.

Жаңа материалды зерделеу кезінде биологиялық процестер мен құбылыстардың динамикасын ашатын биология бойынша кешенді бағдарламаның оқу бөлігі (интерактивті плакаттар мен бейне ресурс) қолданылады. Бұл жағдайда компьютерлік бағдарлама оқушылардың дағдыларын қалыптастыру мақсатында қолданылады. Оны пайдалану жеделдетілген ақпарат беру нәтижесінде сабақтардың ақпараттық тығыздығын, сондай-ақ оқу материалының эмоционалды қанықтылығын арттыруға ықпал етті. Оқушылардың өзіндік жұмыстары барысында сабақта практикалық және зертханалық жұмыстарды жүргізуге арналған зертханалық жабдықтар, микроскоп және табиғи объектілер сияқты дәстүрлі көрнекілік құралдары қолданылады, сөздіктер, өмірбаяндар, 3D модельдер мен тапсырмалар ұсынылған биология бойынша кешенді компьютерлік бағдарламаның бөлігі біріктіріледі. Осылайша, студенттер зерттелетін заттың пайда болуымен ғана емес, сонымен бірге олардың қасиеттерімен, өзгерістерімен танысу және зерттелетін құбылысты немесе процесті динамикада бақылауға мүмкіндік алады[2].

Биологияны оқыту процесінде оқушыларды алған білімдерін тексеруге және іс жүзінде қолдануға үйрету маңызды. Оқу материалын бекіту кезеңінде дәстүрлі көрнекілік құралдары қолданылды: көлемді модельдер, кестелер. Органдар жүйесін және олардың құрылымын тану үшін көлемді модельдер қолданылды: адамның денесі және ішкі ағзалардың муляждары. Бекіту кезінде көрнекі оқу құралдарын

қолдану зерттелетін материалды жүйелеуге және ретке келтіруге және ондағы басты нәрсені бөлуге мүмкіндік береді.

Қайталау үшін дәстүрлі құралдар қолданылды, ал сабақта материалды жалпылау үшін кешенді бағдарламаның бақылаушы бөлігі қолданылады, бұл оқушының зерттелген материалды меңгергендігін тексеруге мүмкіндік береді. Зерттелген тақырыпты игеру нәтижелерін бағалау компьютердегі тестілік бақылау арқылы жүргізіледі, зерттелетін материалды саналы түрде қабылдау үшін қажетті базалық білім деңгейі анықталады. Сабақта жұмыс істеу барысында дәстүрлі көрнекілік пен АКТ құралдарын қолдану зерттелген объектінің тұтас бейнесін жасауға мүмкіндік береді, сондықтан оқытуда адамның өкілдік жүйесінің ақпарат ағынын қабылдау үшін барлық арналарды пайдалану маңызды болады.

Ақпараттық технологиялар негізінде жалпы білім беретін мектептерде ұйымдастырылған және өткізілетін оқу процесінің тиімділігін арттыру үшін электрондық оқу әдебиеттерінің жаңа түрлерін және зертханалық жаттығулар бойынша виртуалды зертханаларды құрған жөн. Ақпараттық технологиялар базасында жалпы білім беретін мектептердің сабақтарында электрондық оқу құралдарын құру және енгізу бірқатар артықшылықтар туғызады:

- оқу материалдарын электронды түрде ұсыну;
- оқу материалдарына тиісті өзгерістер енгізу тез және ыңғайлы;
- пән мен терминдерге қатысты анықтамаларды іздеу ыңғайлы;
- сурет арқылы қозғалыс пен дыбыс элементтерін егістік формасы бар оқу материалдарына қосу;
- сабақ барысында компьютерге еліктеу моделін қолдану;
- оқу процесінде интерактивті әдістерді қолдануды ұйымдастыру[3].

Ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, дәрістерді, практикалық және зертханалық сабақтарды тиімді ұйымдастыру, сондай-ақ зертханалық жабдықтар мен зертханалық материалдарға қажетті химиялық, физикалық және ұқсас материалдармен орындалатын процестердің имитациялық моделі, олар бүгінгі күні зертханалық жаттығулардан өту кезінде проблема болып табылады. Сондықтан виртуалды зертханалар зертханалық жаттығулардан өтуге өте ыңғайлы және оларды құру бүгінгі күнге дейін өзекті болып қала береді.

Виртуалды зертхана – бұл нақты қондырғымен тікелей байланыссыз немесе ол болмаған кезде эксперименттер жүргізуге мүмкіндік беретін бағдарламалық-аппараттық кешен. Бірінші жағдайда біз нақты зертхананы, алынған деректерді орнатуды және цифрландыруды басқаруға арналған бағдарламалық және аппараттық құралдарды, сондай-ақ байланыс құралдарын қамтитын қашықтықтан қол жетімді зертханалық қондырғымен айналысамыз. Екінші жағдайда, барлық процестер компьютерде модельденеді, бұл интерактивті тренажер болып табылады.

Виртуалды зертхананың бірнеше классификациясы бар: білім беру мазмұнын жеткізу әдісі бойынша: CD дискте; желіде (интернетте орналастырылған). Визуализация әдісі бойынша: екі өлшемді графика; үш өлшемді графика; анимация; бейне. Барлық ЭОР сияқты виртуалды зертханалардың бірқатар артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Виртуалды зертханалық жұмыстарды пайдаланудың артықшылықтары: қауіпсіздік; қалыпты жағдайда мүмкін емес эксперимент жүргізу мүмкіндігі; оқушының осы зертханалық жұмысқа дайындығын бақылауды жеңілдету; оқу процесін саралау мүмкіндігі.

Артықшылықтармен қатар жағымсыз жақтары да бар: жабдықпен жұмыс істеудің практикалық дағдыларының болмауы; тақырыптық көрнекіліктің қолжетімді болмай, тек қашықтан болмуы.

Биологияны оқытудағы көрнекі әдістердің жетекші бір түрі болып табылатын - ол мұражай, оқу құралы ретінде оқушылардың белсенді танымдық мотивациясын қалыптастыратын маңызды білім беру факторы бола алады. Жалпы білім беретін орта мектепке арналған кейбір заманауи биология оқулықтарында жәндіктер мен жануарлар туралы мәліметтер өте қарапайым және оқушылар осы нысандар туралы көбірек білім алуы керек. Мұражай экспозициялары мұғалімге табиғи гербаризацияланған нысандар туралы қосымша ақпарат алуға, оларды оқушыларға табиғи түрде көрсетуге көмектеседі[4].

Мұның барлығы табиғат аясына экскурсия түрінде жасалып, өсімдіктер жинақтап, олардан өз қолдарымен гербарий әзірлеумен бірге мұражай қабырғасында да кішігірім экскурсиялық топпен тамашалап, бақылауға болатын құрал түрі деп атаса болады. Әрине, оқытушылардың көпшілігі бұл құралдар түрлерін қосымша деп танып, оны демонстрациялау барысында біраз күрделіліктерге кездесуі мүмкін. Бірақ шын мәнінде, егер балада пәнге деген қызығушылықты арттыру мақсаты айқын болса,

танымдық қабілеттерін шыңдап, белгілі бір функционалдық дағдыларын қалыптастыру және игерту міндеті алдыға қойылған болса, оқытушы бұл міндеттерді орындап, нәтиже шығаруға әрекеттенеді. Бұл сұрақ турасында оқушылардың креативті ойлауын, сана биіктігін, ойлау көкжиегін кеңейтіп, анализ жасауға дағдыландырып, алынған материалды синтездеп, оларды саралауға, аналитикалық тұрғыда баға беріп, білімнің практикалық мақсатта қолданылу деңгейін түсінуге, игерілген материалды эксперименттермен бекітуге, сұрақтарға оңай жауап табуға және өз бетінше ізденуге мүмкіндік береді.

1-кесте. Биология сабақтарында АКТ қолданудың негізгі формалары

Бұл әрине тек көрнекілік құралдардың көмегімен ғана жүзеге асып, теориялық базаның қажеттілігін жоққа шығармайды. Аталған әдістер тек практикалық мақсатта білім алушылардың кітап мәліметімен ғана шектелмен, демонстрациялық тұрғыда көріністі тікелей бақылауымен немесе бақылаушы ретінде ғана емес, сол эксперименттерді өз бетімен және оқытушы көмегімен жасап көруіне бағытталады. Бұл арқылы оқушының тікелей қабылдауы жүріп, мәліметтің маңыздылығын түсініп, игеріп, болашақта жалпы іске асыруына септігін тигізу мақсатында жүргізіледі. Әрине тек аталған құралдар ғана емес, сонымен қатар басқа да жаңа инновациялық әдістемелік құралдарды негізге алып, түрлі форматта қызықты және жүктемесі жоғары деңгейде болатын, барлық білім беру сағатын толық қамтитын, сонымен қатар өз бетімен үй тапсырмасын орындау кезінде де сол эксперимент нәтижелеріне сүйенетіндей тапсырмаларды орындауға беруге болады. Мұның барлығы тікелей оқытушының күзіреттілігіне кіреді.

Жоғарыда аталған барлық әдістердің бірдей және бір мезгілде қолданылуы шарт болып табылмайды. Әрине, мүмкіндігінше, білім алушылармен етене байланыс орнатып, оларға гербарийдың қалай жасалу форматынан бастап, түрлі макеттерді де құрастыруды үйреткен жөн болады. Бұл мақсатта виртуалды зертхананың да өзіндік ойнайтын рөлі мен салмақты орны бар, ол білім алушылардың басқа елдің немесе оқу орындарының практикасымен танысуына, білім базасымен алмасуына және өз қатарының білім деңгейін бағалай білуіне көп септігін тигізеді [5].

Аталған жұмыстардың барлығының өзіндік жүктемесі бар, және олардың қолдану форматы мен формасын оқытушы білім беру барысында өзі таңдай алады. Басты мақсат – білім алушының өзіндік ерекшеліктерін сақтай отырып, тұлғалық бағытта дамыту, қалыптастыру, білік – дағдыларын игертіп, маңызы бар аспектілерін бекітуге бағыттау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Асмолов А.Г., Бурменская Г.В., Володарская И.А. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя. М., 2008.
2. учебнопознавательной компетенции // Интернет-журнал «Эйдос». 2007. 30 сент. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-9.htm>.
3. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования [Электронный ресурс]. URL: <http://standart.edu.ru>.
4. Верзилин Н.М. Общая методика преподавания биологии // М. : Просвещение, 1983. – 291 с.
5. Пономарева И.Н. Общая методика обучения биологии // М. : Academia, 2003. – 272 с.

Шымкент қаласы
"Первый образовательный" ЖШС мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі, директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары
Шакирбекова Карашаш Түлешовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ТҰРАҚТЫ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесін жаңғырту оны дамытудың тұрақты тетігін құруды және оның негізгі мақсатына – білім берудің жаңа заманауи сапасын қамтамасыз етуді көздейді.

Осыған байланысты мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін сапалы жаңа негізде қалыптастыру мәселесін шешу ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Қоғам өзгеруде, адами құндылықтар өзгеруде, солармен бірге мұғалімге қойылатын талаптар да өзгеруде. Расында, бұдан 10-15 жыл бұрын ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгеру мұғалімнің құзырында болмаса, қазір талап етіліп отыр. Өйткені оқушылардың мектепте білім алуы ғана емес, олардың ересек өмірге дайын болуы да мұғалімнің кәсіби шеберлігіне, біліктілігіне байланысты.

Сондықтан мұғалім әр сабақ алдында әр оқушының жеке тұлғасын дамытатын белсенді оқыту стратегияларын оңтайлы біріктіретін өз сабағының құрылымын ойластыруы керек. Мұғалім сабақтың әрбір минутында эксперимент режимінде болады деп айта аламыз. Бүгінгі таңда мұғалімнің рөлі өте зор, өйткені оның міндеті - тек білім беру ғана емес, сонымен қатар оқушының бойында пайда болатын жаңа қасиеттерді қолдау, оның сыни, стандарттан тыс ойлауға, өз білімі мен сыныптастарының әрекетін объективті бағалауға көмектесу, оқушылардың ізденіс әрекеттерін өз бетінше жүзеге асыра алатындай, алған білімдерін барынша тиімді пайдалануға үйренетіндей оқу үрдісін құра білу, сонымен қатар «есте сақтау мектебінен ойлау мен іс-әрекет мектебіне» ауыса отырып, оқушыларды тәрбиелеу. Ал бұл жолдан ойдағыдай өту үшін мұғалім өзінің кәсіби деңгейін үнемі жетілдіріп, көтеруге міндетті. Шәкірттерін өмір бойы оқуға үйрететін мұғалім де үздіксіз білім алуы керек.

Теориялық әдебиеттерді зерттеу мұғалімнің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігі түсінігінің анықтамасын анықтауға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігінің мәнін оның құрылымын қарастыру арқылы анықтауға болады. Сонымен, Н.В.Кузьмина [1] ұсынған мұғалімнің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігінің құрылымына сүйене отырып, мұғалімнің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігінің келесі құрамдас бөліктерін бөліп көрсетуге болады:

1. Пәндік құзыреттілік.
2. Әдістемелік құзыреттілік.
3. Коммуникативтік құзыреттілік.
4. Педагогикалық құзыреттілік.
5. Аутопсихологиялық құзыреттілік.

Дәстүрлі құрылым бойынша құзыреттілік бірқатар құрамдастарды қамтиды [2]:

- құндылық-мотивациялық;
- когнитивтік;
- ақпарат және коммуникация;
- техникалық және технологиялық;
- рефлексиялық.

Жоғарыда аталған құрылымға сәйкес сәйкес компоненттер мен олардың сипаттамаларын ажыратуға болады. Мысалы:

- құндылық-мотивациялық компонент мұғалімнің өз іс-әрекетінде инновациялық технологияларды пайдаланудағы жетістікке, табысқа бағдарлануын және инновациялық технологияларды оқуға оң мотивацияның болуын қамтиды.

- когнитивтік компонент мұғалімнің оқытудың заманауи әдістері мен технологияларын, оның ішінде ақпараттық-коммуникативтік дағдыларды білуімен, оқушылардың жетістіктерін диагностикалауды жүзеге асыруымен, білім беру процесінің сапасын қамтамасыз ету үшін заманауи білім беру ортасының мүмкіндіктерін құруымен анықталады.

- ақпараттық-коммуникациялық компонент мұғалімнің әртүрлі ақпарат көздерін пайдалану, ақпаратты жинау және өңдеу процесін дұрыс ұйымдастыру және мектепте оқыту процесінде заманауи компьютерлік құралдарды пайдалану қабілетін қамтиды.

- техникалық-технологиялық компонент заманауи оқыту әдістері мен технологиялары негізінде оқу процесін жобалау мүмкіндігін құрайды.

- рефлексиялық компонент инновациялық технологияларды қолдану процесінде өзін-өзі бақылауға, өзін-өзі талдауға және өзін-өзі сыни бағалауға мүмкіндік береді [3].

Іс-әрекеттегі кәсіби құзыреттіліктің құрамдастарын жүзеге асыра отырып, мұғалімнің дамуы оның бүкіл кәсіби іс-әрекеті барысында білім алу, тәжірибе және рефлексия арқылы жүзеге асады деп болжауға болады.

Педагогтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесінде ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен оқыту әдістерін қолдану маңызды рөл атқарады. Педагог кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесіндегі негізгілері ретінде мыналарды атап өтуге болады:

- негізінен жанама және перспективалық басқарудың дидактикалық жүйелерін пайдалана отырып ұйымдастырылған және эксперименталды түрде байқалатын тұрақты байланыстар мен қатынастардың түсіндірмесі мен дәлелін табуға бағытталған оқу және ғылыми-зерттеу қызметі;

- теориялық тұрғыдан талданған фактілер, құбылыстар, процестер [4];
- іс-әрекеттер мен операциялардың белгілі логикасы болып табылатын мәселелік оқыту технологиясы: мәселелік жағдайды білу, тапсырманы тұжырымдау және шешу, оның барысында сөйлеу-ойлау әрекеті белсендіріледі және білімді меңгерудің әртүрлі тәсілдерін меңгеру жүзеге асырылады;

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- жобалық қызмет;
- тәрбиелік пікірталастарды, диспуттарды ұйымдастыру;
- семинарларға, шеберлік сыныптарына, ғылыми-практикалық конференцияларға, рөлдік және іскерлік ойындар және т.б. қатысу.

Кәсіби құзыреттіліктің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі – педагогтың жаңа білім мен дағдыларды өз бетінше меңгеруі, сонымен қатар оларды практикада қолдана білуі. Өзін-өзі тәрбиелеудің құрылымдық элементтері интроспекция және оның қажеттілігін сезіну, өзін-өзі дамытуды жоспарлау (мақсаттар, міндеттер, шешімдер), өзін-өзі көрсету, талдау, өзін-өзі түзету болуы мүмкін. Білім беру мекемесінде мұғалімдердің өз бетімен білім алуына жағдай жасау, оларға әдебиеттермен жұмыс істеу процесінде әдістемелік көмек көрсету, кез келген ақпараттық материалда негізгі түйінді ұғымдарды көрсету, негізгі диаграммаларды, жоспарларды құрастыру, өнімділік нәтижелерін болжау және бағалау қажет.

Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі - статикалық емес (бір рет орнатылған, өзгермейтін), динамикалық, үздіксіз өзгертін күй. Құзыреттілікті сипаттайтын маңызды қасиеттердің бірі – бастамашылық, яғни іс-әрекеттің жаңа түрлеріне ішкі мотивация, кез келген әрекеттегі жетекші рөл. Бастама мұғалімнің элеуметтік нормаларды қарапайым сақтау талап ететін жауапкершіліктен үлкен өлшем алуымен сипатталады. Сондықтан әрбір білім ошағында педагогтардың кәсіби деңгейін арттыруға жағдай жасау, балалардың сапалы тәрбие мен білім алуына заманауи жағдай жасауда олардың шығармашылық бастамасын қолдау қажет.

Кәсіби құзыреттілікті дамытуда білім, әрекет және этика үштігі шешуші болып табылады. Ғалымдар білімді мұғалімдердің өз білімі туралы ойлары бар екенін, сонымен қатар оны оқушыларға жеткізудің стратегияларын атап өтеді. Құзыретті мұғалімдердің барлық іс-әрекеттері тез шешім қабылдауға және тиімді әрекет етуге мүмкіндік беретін кәсіби мәселелерді шешудің өзіндік үлгілерін жасау кезінде ақпаратты тезірек қабылдауымен сипатталады.

Мұның бәрі мұғалімге әртүрлі білім беру жағдайларында педагогикалық сезімтал және табысты жауап беруге мүмкіндік береді.

Құзыретті мұғалімдердің кәсіби этикасы деп мұғалімнің өзіне, педагогикалық еңбекке, әріптестеріне, шәкірттеріне белгілі бір жауапкершіліктер мен міндеттер жүктейтін қатынасы түсініледі.

Педагогика ғылымының қазіргі даму кезеңінде жақсы білім беру формуласын жасаумен айналысатын американдық ғалымдар М.Барбер мен М.Муршедтің ғылыми зерттеулері қызықты, ол эффективті мұғалім үлгісінде көрсетілген:

Эффективті мұғалім = Э (Б+О+К),

мұндағы Э – этикалық принциптер;

Б – білім;

О – ойлау;

К - көшбасшылық дағдылар [5].

Бұл модельді талдау оның құрамдас бөліктері неміс ғалымдары (К.О. Bauer, А.Корка, S.Brindt) жасаған модельде де көрініс тапқанын көрсетеді:

Құзыретті мұғалім = Б+Ө+Э, мұндағы Б – Білім; Ө - әрекеттер; Э – Этика

Сонымен, кәсіби құзыреттілік оның ең маңызды құрамдас бөліктеріне: білімге, іс-әрекетке, этикаға негізделеді [6].

Жалпы алғанда, құзыреттілік білім мен мүмкіндіктердің, тәжірибе мен қабілеттердің, этика мен рефлексияның өзара әрекеті екенін атап өтуге болады. Сонымен бірге құзыреттілікке ие болу кейбір әдістерді қолдануды және білімді жаңғыртуды білдірмейді, керісінше қоршаған әлемге, бір-біріне, өзіне қатысты қабілеттердің, кәсіби педагогикалық іс-әрекеттердің көрінуін қамтамасыз ететін кеңірек ұғымға ие.

Білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы барысында оқытуды жетілдірудің табысты стратегияларын әзірлеуге және қолдануға назар аудару қажет. К.Д.Ушинскийдің ойы өзекті болып қала береді, адамның қолында ең жақсы бағдарлама, тамаша инфрақұрылым және ең жақсы басқару принциптері болуы мүмкін, бірақ жақсы мұғалімдер болмаса, бәрі жоғалады. Өз ісін жақсы көретін ұстаздар болмаса, оқуды жақсы көретін оқушылар қайдан шығады?

Мұғалім өз ісінің маманы болуымен қатар, оның бойында баланы жақсы көру, баланың көзқарасын мен пікірін сыйлау, тек өз пәнінің төңірегінде ғана қалып қоймай, қоғамда болып жатқан өзгерістерге көзі ашық, жан – жақты талдау жасай білетін маман болуы шарт. Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынұлы «Бала оқытуды жақсы білейін деген адам әуелі балаларға үйрететін нәрселелерін өзі жақсы білуі керек» деп «Шығармашыл ұстаз шығармашыл шәкірт дайындайды» деген ойды анық аңғартады. Осылайша, жоғарыда аталған құзыреттіліктерді меңгерген мұғалім – шығармашыл шәкірт дайындауға даяр.

Қорытындылай келе, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту мектептегі білім сапасын арттырудың абсолютті талабы деп тұжырымдауға болады. Шәкірттің, кейін тұлғаның қаншалықты табысты болатыны мұғалімге байланысты. Заманауи мұғалім ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгерген, педагогика ғылымының соңғы жетістіктерін біледі, әр балаға көзқарас табады, қалай оқыту керектігін біледі және үнемі өзін-өзі жетілдіру үстінде.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. - СПб, 1993.
2. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. - М.: Высш. шк., 1990. - 119 с.
3. Компетенции и компетентностный подход в современном образовании // Серия: «Оценка качества образования» / Отв. редактор Курнешова Л.Е. - М.: Московский центр качества образования, 2008. - 96 с.
4. Образовательные технологии в системе повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров : материалы Респ. науч.-практ. семинара / ред. кол. А.Ф. Климович, В.А. Шинкоренко, С.И. Невдах и др. – Минск : БГПУ, 2010. – С. 166-167.

КГУ "Школа-лицей №21" города Кокшетау

Учителя математики

Хохлова Наталья Михайловна, Сагинаева Шынар Тлеухановна,

Рахимжанова Жулдызай Султанкызы

LESSON STUDY - ИССЛЕДОВАНИЕ УРОКА С ЦЕЛЬЮ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКЕ

В каждом классе есть ученики, которые не подозревают о своем учебном потенциале и не могут выйти за пределы своего привычного статуса «троечника». В таком случае задачей учителя становится раскрыть потенциал ученика и вывести его на новый уровень. Но часто «троечника» устраивает его статус, и выходить из зоны комфорта в активную деятельность на уроке он не торопится. В решении такой проблемы могут помочь различные педагогические подходы. Наиболее современным подходом, способным помочь в данной ситуации является подход Lesson Study.

Lesson Study – это подход в педагогике, который представляет собой исследование урока в действии. Он предполагает цикл, совместно планируемых, преподаваемых, наблюдаемых и анализируемых группой учителей уроков. При исследовании Lesson Study легко диагностировать ошибки учащихся и учителей и найти пути их ликвидации, что позволяет влиять на качество обучения.

Целью исследования Lesson Study является усовершенствование методики преподавания и повышение мотивации к обучению у учащихся.

Задачи и возможности Lesson Study:

- увидеть обучение детей более наглядно, чем обычно;
- увидеть разницу между тем, что запланировано, и тем, что происходит во время урока;
- выяснить, как организовать обучение, чтобы достичь желаемых результатов.

Групповая и парная работы на уроках алгебры, как средство мотивации в обучении

Этапы Lesson Study

Планирование.

По итогам 1 четверти процент качества знаний в 8 Е классе снизился на 2 % в сравни с 1 четвертью прошлого учебного года. По решению педагогического совета учителям математики было рекомендовано провести в 8 Е классе исследование **Lesson Study** для повышения мотивации у учащихся к учебе.

В связи с этим была собрана творческая группа учителей математики Сагинаева Ш.Т., Хохлова Н.М., Рахимжанова Ж.С., которые должны были провести серию открытых уроков по предмету алгебра в 8Е классе. В организации и проведении открытых уроков оказали содействие учителя МО Акимбетова С.Р., Сыздыков С.Т.

Согласование идей исследования.

На первом заседании творческой группы был составлен план работы **Lesson Study**.

Цель «Повысить мотивацию к обучению, применяя групповую и парную работы на уроках алгебры»

Задачи: Посредством групповой и парной работы

— вовлечь слабомотивированных учащихся в процесс выполнения задания

- Развить коммуникативные навыки участников группы
- Привлечь учащихся с хорошей успеваемостью к активности в группе и паре

Ожидаемые результаты: учащиеся вовлечены в процесс совместного выполнения и обсуждения группового задания, проявляют коммуникативные навыки; повышение мотивации к обучению и качества знаний.

Изучение литературы.

Члены творческой группы изучили специальную литературу, посетили коучинги и семинары по Lesson Study.

Определение объектов.

Ученик В₁- ученик с хорошей успеваемостью по всем предметам, задание выполняет самостоятельно, на уроке активен. На уроках всегда показывает стабильные результаты. Ожидаемые результаты: научить проявлять активность в групповой и парной работе.

Ученик В₂- ученик с хорошей успеваемостью по предмету алгебра, задание выполняет самостоятельно, но не проявляет активность при обсуждении решения задач. На уроках не всегда показывает стабильные результаты. Ожидаемые результаты: научить участвовать в групповом обсуждении и проявлять коммуникативные навыки.

Ученик С: - ученик с удовлетворительной успеваемостью по всем предметам, имеет низкую мотивацию к учебе, на вопросы учителя отвечает не уверено, сомневается в своих знаниях. Ожидаемые результаты: вовлечь в процесс совместного выполнения задания.

Планирование и проведение урока.

На втором заседании творческой группы было совместно обсуждено и утверждено КСП первого урока по теме «Квадратный трехчлен» учителя Сагинаевой Ш.Т.

По итогу проведения урока можно выделить:

Удавшиеся моменты:

- Во время парной и групповой работах прослеживалось сотрудничество при выполнении заданий

Неудавшиеся моменты:

- Деление на подгруппы было по желанию, количество учеников в группе было не равномерным, образовались группы по 8 человек, не все участники групп были вовлечены в процесс выполнения задания.

При планировании второго урока учителя Рахимжановой Ж.С. по теме «Решение текстовых задач» были учтены недочеты первого урока. Деление на группы было проведено жеребьевкой. Количество учащихся в группе составляло 4 человека.

Удавшиеся моменты:

- В группах по 4 человека работа была продуктивнее и комфортнее чем по 8 человек, все участники группы были задействованы.
- Ученик группы С проявил способности по сплочению участников группы и организации работы.

Неудавшиеся моменты:

- Деление на группы жеребьевкой тоже было неудачным, так как ученик С попал в группу низкомотивированных учащихся и задание не было завершено.

При планировании третьего урока учителя Хохловой Н.М. по теме «Полигон частот. Гистограмма частот» были учтены недочеты первого и второго урока. Деление на группы было проведено с учетом слабых и сильных учащихся.

Удавшиеся моменты:

- Ученики группы В проявили активность и оказывали помощь слабым учащимся в решении задач.
- Ученик группы С в паре с успешным учеником достиг хороших результатов.

Опрос учащихся.

После каждого урока было проведено анкетирование и интервьюирование нескольких учеников класса для выяснения их мнения об эффективности исследовательского урока;

Результаты.

Групповая работа развивает творческую самостоятельность учащихся, самокритичность, повышает сплоченность класса и взаимопомощь. Учащиеся научились лучше понимать друг друга и самих себя.

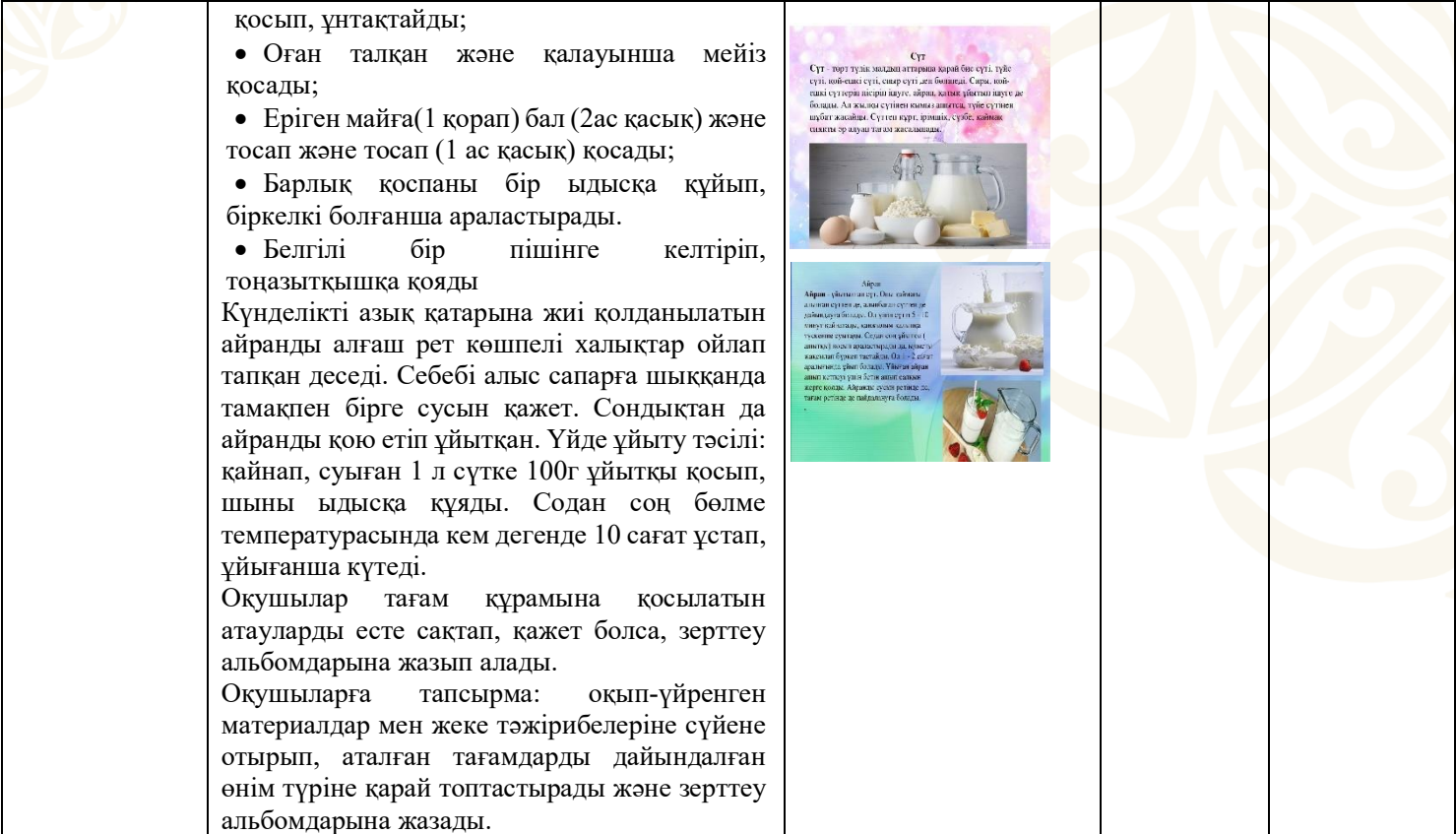
По результатам четверти ученик С получил оценку хорошо. Качество знаний в данном классе было повышено.

Из проделанной работы можно сделать вывод: что групповая работа повышает познавательный интерес учащихся, но при делении на группы нужно учитывать уровень успеваемости учащихся, отношение учащихся в классе, также тщательно подбирать задания для проведения уроков.

Планирование дальнейшего проекта.

Публикация отчета о проведении **Lesson Study** в журнале.

Совместно создать авторскую программу по данному исследованию.

Қосымша ақпарат	
Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары/оқыту мақсаттары жүзеге асырымды болды ма? Бүгін оқушылар нені үйренді? Оқыту ортасы қандай болды? Менің бөліп оқытқаным өз мәнінде жүзеге асты ма? Мен өз уақытымды ұтымды пайдалана алдым ба? Мен жоспарыма қандай өзгерістер енгіздім және неліктен?	
Қорытынды бағалау Ең жақсы өткен екі тапсырманы атап көрсетіңіз (оқытуға және үйренуге қатысты) 1: 2: Қандай екі нәрсе немесе тапсырма сабақтың одан да жақсы өтуіне ықпалын тигізер еді (оқытуға және үйренуге қатысты)? 1: 2: Осы сабақтың барысында барлық сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі сабағыма қажет болуы мүмкін қандай ақпаратты білдім? 1: 2:	

**"Ақмола облысы білім басқармасының Бұланды ауданы бойынша білім бөлімі
Макинск қаласының Балуан Шолақ атындағы мектеп-лицей" КММ
Математика пәні мұғалімі
Бейсенбаева Рысалды Жаксылыковна**

МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Математика – күнделікті өмірімізде шешуші рөл атқаратын іргелі пән. Ол бізге күнделікті міндеттерді шешуге, сыни тұрғыдан ойлауға және логикалық ойлауға қажетті құралдар мен дағдыларды береді. Дегенмен, көптеген білім алушылар математикалық сауаттылықта қиындықтарға тап болады, бұл оларға күрделі математикалық түсініктермен және қолданбалармен жұмыс істеуге кедергі жасайды. Есептеу дағдыларын жетілдіру және оқушылардың математиканы түсінуін тереңдету тиімді оқыту стратегияларын, қызықты әрекеттерді және қолайлы оқу ортасын біріктіретін көп қырлы тәсілді қажет етеді. Бұл мақалада біз оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырып, оларға математика пәні бойынша өз іс-әрекетіне сенімді әрі білікті болуға мүмкіндік беретін бірнеше стратегияларды қарастырамыз.

Мықты іргетас құру

Математикада берік негіз құру оқушылардың ұзақ мерзімді табысы үшін маңызды. Оқушылардың математикалық сауаттылығы негізгі ұғымдарға назар аударудан және олардың сандардың, амалдардың және есептерді шешу стратегияларының мағынасын толық түсінетініне көз жеткізуден бастау алады. Оқытуды нығайту және процедураларда еркін орындауды дамыту үшін сыныпта да, үй тапсырмасы арқылы да тәжірибеге кең мүмкіндіктер беріледі.

Математиканы өзекті ету

Оқушыларға оның практикалық қолданбаларын түсінуге көмектесу үшін математиканы нақты өмір сценарийлерімен байланыстыра отырып оқыту қажет. Математикалық түсініктердің өзектілігін көрсету үшін жеңілдіктер, бюджет құру немесе рецепт үшін ингредиенттерді өлшеу сияқты нақты өмірлік мысалдарды қосу ұсынылады. Оқушыларды өзекті және мағыналы контекстке тарту олардың математиканы үйренуге деген қызығушылығын және ынтасын арттырады.

Көрнекі құралдарды қолдану

Түрлі тақырыптық материалдар мен көрнекі құралдар оқушылардың математиканы концептуалды түсінуін жақсартудың қуатты құралы болып табылады. Оқушыларға дерексіз ұғымдарды елестетуге көмектесу үшін блоктар, геометриялық фигуралар немесе санау құралдары сияқты нысандар пайдаланылады, олар балаларға үлгілерді зерттеуге, есептерді шешуге және математикалық идеялар арасында байланыс орнатуға көмектеседі.

Мәселені шешуге және сыни тұрғыдан ойлауға ынталандыру

Математика - дұрыс жауапты табу ғана емес, сонымен қатар өмірлік тапсырмалар мен міндеттерді шешу және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыту негізі. Оқушыларды аналитикалық ойлау мен шығармашылықты қажет ететін күрделі тапсырмаларды орындауға шақыру оларды аналитикалық және сыни сипатта белсенді ойлауға ынталандырады. Сыныпта білім алушыларды әртүрлі стратегияларды талқылауға, бірлесіп жұмыс істеуге және өз пікірлерін дәлелдеуге ынталандыратын атмосфераны жасау да аса маңызды. Есептерді шешуге қатысу оқушыларға төзімділікті, табандылықты және математикалық қабілеттеріне сенімділікті дамытуға көмектеседі.

Инновациялық технологияларды оқыту мазмұнына енгізу

Математика сабақтарында оқушылардың сауаттылығын арттыруда заманауи технологиялар оқушылардың белсенділігін және математиканы түсінуін арттыру құралы ретінде пайдаланылады.

Интерактивті қолданбалар, білім беру веб-сайттары және онлайн платформалар математиканы үйренуді қызықты әрі интерактивті ете алатын әртүрлі ресурстарды, ойындарды және модельдеулерді ұсынады. Саралап оқытуды қолдау, жекелендірілген кері байланысты қамтамасыз ету және өзін-өзі зерттеу мүмкіндіктерін ұсыну үшін технологияны сыныпқа кіріктіру қажеттігі негізделген.

Дифференциалды инструкция

Оқушылардың оқу мәнері мен қабілеттері әртүрлі екенін мойындау - жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін әртүрлі оқу мүмкіндіктерін ұсына отырып, саралап оқыту. Барлық оқушылардың математикалық ұғымдарға қол жеткізе алатынына және түсіне алатынына көз жеткізу үшін бүкіл сыныпты үйлесімді оқыту, шағын топтағы әрекеттер және жеке тапсырмалар пайдаланылады. Әртүрлі дағдылар деңгейлері үшін қосымша қолдау және байыту мүмкіндіктері қамтамасыз етіледі.

Сауаттылық пен математиканы біріктіру

Оқушылардың жалпы түсінігін жақсарту үшін сауаттылық пен математиканы біріктіру оқу, жазу және коммуникация дағдыларын баса көрсете отырып, математикалық лексиканы, таңбаларды және белгілерді енгізуге негізделеді. Оқушыларды ойлау процестерін түсіндіруге, математикалық пайымдауларды тұжырымдауға және есептерді шешу стратегиялары туралы жазуға ынталандырамыз. Математикалық сауаттылықты біріктіру оқушылардың тереңірек түсінуіне көмектеседі және олардың математикалық идеяларды тиімді тұжырымдау және жеткізу қабілеттерін арттырады.

Қалыптастырушы бағалау және кері байланыс

Күшті және әлсіз жақтарын анықтау үшін формативті бағалау арқылы оқушылардың үлгерімін жүйелі түрде бағалау – ең бастысы. Оқушылардың білімі мен біліктілігін жақсартуға бағыттау үшін дер кезінде және сындарлы кері байланыс беру жүргізіледі. Жеке кері байланыс оқушыларға қателіктерін мойындауға, стратегияларын түзетуге және білімдерін дамытуға көмектеседі. Оқушылардың математикалық қабілеттерін жан-жақты көру үшін бақылау, викториналар, жобалар және интроспекцияны қоса алғанда, әртүрлі бағалау әдістері қолданылады.

Қорытындылай келгенде, жоғарыда аталған стратегияларды тиісті әрі дұрыс қолдану арқылы педагогтар оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыру әлеуетін толықтай аша алады.

"Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы" КММ

"Солтүстік Қазақстан Есіл ауданының білім бөлімі " КММ

"Кеңес Одағының батыры Т. Позолотин атындағы №1 Явленка орта мектебі" КММ

Қазақ тілі және әдебиеті мұғалімі

Бекина Гульнара Кайратовна

ҚАЗАҚ БАТЫРЛЫҚ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Халық ауыз әдебиеті үлгілеріндегі сөздерді қолдану дағдыларын талдау - бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Қазақ әдеби тілінің қалыптасу кезеңінде олардың тіл байлығын молайтуға қосқан үлесін, тілін тереңдетіп зерттеп, оның рухани дамуына қатысқан батырлардың стильдік дәстүрлерін саралап, жалпылау арқылы ашудың маңызы зор. Бұдан көркем сөз зергерлері қалыптастырған стильдік дәстүрлер мен өнер қазіргі әдеби тілде қаншалықты сіңісіп, қаншалықты дамып жатыр деген сауал туындайды. Халық ауыз әдебиетінің үлгілері - қазақ әдеби тілінің негізгі арналарының бірі.

Қазақ ауыз әдебиетінің ең көне де күрделі тармағының бірі – батырлық жырлар. Бұл дастандардың көпшілігі халықты сүю, елді сыртқы жаудан қорғау, халық үшін ерлікпен еңбек ету идеяларынан туған.

Шабуылда көзге түсіп, халықты қорғаған батырлардың ерліктері халық аңыздары мен жырларына енген. Әрине, мұндай жырлар - бір ғасырдан астам уақыттың жемісі. Бұл - халықтың тұрмыс-тіршілігіне, қоғамдық өміріне сай сан алуан өзгерістерге ұшырап, әр тарихи кезеңнің көптеген әсерлерін, қоғамдық пікірді, сан алуан көзқарастарды жинақтап, біздің заманымызға дейін жеткен эпостар.

Кеңес дәуіріне дейінгі және одан кейінгі фольклор тарихында эпикалық шығармалардың көп қырлары ескерілді десек қателеспейміз. Бұған Ш.Уәлиханов, В.Радлов, Н.Ильминский, Г.Потанин, А.Диваев және басқа зерттеушілер жинап, жариялаған батырлар жырлары мен соларға негізделген зерттеулер дәлел. Ғалымдардың еңбектерінде эпостың қай ұлтқа жататынын анықтауға, эпосты тарихи оқиғаның нақты көшірмесі, жалпы эпостың тарихи ескерткіші ретінде ғана емес, сонымен бірге тарихи оқиғаның нақты көшірмесі ретінде қарастыруға болмайтындығына баса назар аударылды. Эпосты зерттеуде өткен ғасырдың 20-жылдарының соңы – 30-жылдары С.Сейфуллин мен М.Әуезов ерекше рөл атқарса, кейінірек С.Мұқанов, Ә.Марғұлан, Қ.Жұмалиев, Е.Ысмайылов, Б.Кенжебаев, М. Ғабдуллин жалғастырды. Қазақ эпосының тарихпен байланысы, шығу жолдары, көркемдік ерекшеліктері, халықтық сипаты, ерекшеліктері бұл ғалымдардың еңбектерінде жан-жақты қарастырылады. М.Әуезов қазақ эпосының халық жырларымен (жоқтау, естіру, қоштасу, т.б.) байланысты екенін, бұл жырлардың жалпы қазақ эпосының қалыптасуына негіз бола алатынын айтты.

Бізде көне мұралардан, көне заман аңыздарынан жырлар мен дастандар жеткілікті. Бұл – Моңғол, Алтын Орда, Қыпшақ, Қалмақ заманынан бергі әдебиетіміздің болмысын алып келе жатқан ескерткіштер. Атап айтқанда, «Алпамыс», «Қобыланды», «Ер Тарғын», «Қамбар батыр» т.б.

Эпостық жырларды кезеңге, жанрлық ерекшеліктеріне қарай бөлудің бірнеше түрі бар. М.Әуезов қазақ эпосын былайша бөледі:

1. Батырлық эпостар
2. Лирозпостар
3. Тарихи эпостар
4. Шынайы-тарихи эпостар

«Өткеннің өлмес, өшпейтін, дана шежіресі – эпостар бізге ғасырлар тынысын сыйлап, сол заманның жан дүниесі өмірге келіп, сырын, ойы мен мызғымас арманын, бақытқа деген құштарлығын паш еткендей».

Қазақ эпосын жинақтап, зерттеуге атсалысқан көптеген ғалымдар әртүрлі тұжырымдар жасаған. Олардың көптеген еңбектері ғылымда бағаланғаны анық. Эпикалық мұрамыздың жанрлық сипатын айтып отырмыз. Қазақ эпосын зерттеуде эпостық жырларды жанрлық классификациялау тәжірибесіне мән берілген еңбектерде Ә.Х.Марғұлан мен Ә.Қоңыратбаевтың атақты эпостардың классификациялары басым. Ең алдымен Ә.Х.Марғұлан ұсынған жіктеуге назар аударайық:

1) Көне эпостық жырлар. Олардың қатарында «Ер Төстік», «Ақ Көбек», «Құламерген», «Шолпан Мерген» сияқты аңыздар бар.

2) Оғыз-қыпшақ дәуіріндегі эпостар (XI-XII ғғ.). Бұл кезеңнің өзі іштей екі аймаққа бөлінеді.

3) Қазақ даласындағы Жошы ұлысының құрылуы, оның ішкі қайшылықтары («Қобыланды», «Ер Тарғын») және осы ұлыстың ыдырауын көрсететін жырлар («Қамбар», «Қазтуған», т.б.). Дәуір бөліміне жүгінер болсақ, олар ноғай жырлары деп аталады.

4) Жоңғар шапқыншылығына қарсы күрес туралы эпос (XIII ғғ.). Оған Қабанбай, Бөгенбай, Олжабай, Есімхан, т.б. туралы тарихи жырлар жатады.

5) Эпос XIX ғасырдағы хандардың озбырлығы мен патша езгісіне қарсы күресті баяндайтын жеке дәуірдің жасалуы ретінде сипатталады. Мұнда Исатай, Махамбет, Бекет, Жанқожалар туралы тарихи шығармалардың жанрлық айырмашылықтары түгел айтылады.

6) Кеңес дәуірінде пайда болған эпостар.

Жоғарыда аталған қазақ эпосының топтастыруларында Ә.Марғұлан негізінен тарихи ұстанымды ұстанған. Мұндай классификацияның шығу тегі XIX ғасырдағы Ш.Уәлихановтың, Г.Н.Потаниннің, В.В.Радловтың идеяларынан көрінеді. Солардың ішіндегі ең маңыздысы Ш.Уәлихановтың қазақ эпосы туралы пікірлері болды. Шоқанның тарихи мектеп өкілі ретінде эпостың шығу тегін тереңдете түсуі көптеген зерттеушілерді таң қалдырды. Шындығында, Шоқан эпикалық мұраның тарихи жырларындағы ерекшеліктерді бірден байқап, «тарихи эпос» терминін алғаш ұсынған.

Қазақ эпостық жырларын жіктеу тәжірибесі Ә.Диваев, А.Байтұрсынов, Х.Досмұхамедұлы еңбектерінде көрініс тапқан. Олар рухани мұраны тарихи тұрғыдан дәлелдеу мақсатында этнография мен

археологияның үлкен жетістіктерін біріктірді. Ә.Х.Марғұланның эпикалық мұраны жіктеуі хронологиялық тұрғыдан дұрыс. Дегенмен, оны таза жанр ретінде емес, эпостың шығу тегі мен құрамына қарай жіктеген жөн. Қазақ эпосын жанрлық жағынан ерекшелеген тағы бір шығарма Ә.Қоңыратбаевқа тиесілі. Ғалым эпосты он салаға бөледі: ертегі жырлар, Түрік қағанаты дәуірінде туған шежірелік эпос (Орхон жазбалары, «Күлтегін» жырлары), Оғыз эпосы («Кітаби дадам Қорқыт» жырлары), тайпалық эпосы («Алпамыс», «Қобыланды», «Қамбар»), Ноғай эпосы («Ер Тарғын», Мұрын Сеңгірбаевтың орындауындағы «Қырымның қырық батыры» және т.б.), тарихи дастандар («Бекет», «Досан батыр»), лиро-эпос («Қозы Көрпеш-Баян сұлу», «Қыз Жібек», «Айман-Шолпан»), шығыс эпостары («Рүстем-Дастан»), авторлық дастандар («Еспембет», «Өтеген батыр», «Сұраншы батыр», «Нарқыз») және кеңес эпосы (Аманкелді, Мәлік, Төлеген туралы жырлар).

Талай жылдар мен ғасырларды бастан өткеріп, адамдардың сан алуан дүниетанымын жинақтап, дәуірлер мен дәстүрлерге байланысты арнасын қалыптастырған эпосты шығу тегі мен түріне қарай топтастыру оңай шаруа емес. Мысалы, мұнда барлық эпостар оғыз эпосы, тайпалық эпос, ноғай эпостары – «батырлық эпостар» деп ажыратылады. Әрине, бұлар шығу тегі болмаса, жанры жағынан батырлық эпостар. Ал автордың эпикалық шығармалары ауыз әдебиеті мен жазба әдебиетінің байланысын танытады десек, оларды таза халық ауыз әдебиетінің үлгісі деудің еш қисыны жоқ. Ауыз әдебиетінің қасиеті болса, оның әдебиеттің заңдылығына сәйкес келетіні дәлелденуі керек.

Ауыз әдебиетінің бағы заманнан ескірмей ұрпақтан-ұрпаққа ауысып отырған күрделі де мол бір саласы - батырлар жыры. Бұл жырларды жыршы-жыраулар ғасырлар бойы қобызға немесе домбыраға қосып, белгілі бір әнмен айтып, ауыздан-ауызға таратып келген. Қазақ батырлар жырындағы басты қаһарман елін сүйген батыр, ал оның басты мақсат-мұраты-халқын, Отанын басқыншы жаудан қорғау. Батырлар жырларынан ерте замандағы баласы жоқ қарттың, бастаушысы жоқ елдің басқадан жәбір-жапа көретіні де танылады. Басқыншылардан қорғайтын батыр жайлы жырлар ел қиялында осындай зарығу, торығу тұсында туады. Мұндай батырды халық қартайған ата-ананың амандығы үшін қажет деп біліп, оның көршілес рулармен де күш біріктіруін көздейді. "Алпамыс батыр", "Қобыланды батыр", "Ер Тарғын", "Қамбар батыр" сықылды қазақ батырлар жырларында қалмақ, моңғол басқыншыларының шабуылы баяндалып, қазақ батырларының сол күрестегі ерлігі жырланады. Олардың отаншылдығы мен адалдығы, уәдеге беріктігі зұлымдық пен қиянатқа қарсы қойылады.

Батырлық эпостардың шығу тегі мен қалыптасу үлгісі қазіргі оқырманды ертегілер әлеміне қалай жетелейді. Бұрынғы эпос тыңдаушы мен бүгінгі оқырманның арасында айқын айырмашылықтар бар. Ерлікті дәріптеу ертегілерден басталғаны белгілі. Бұл ертегілер «Ер Төстік», «Желім батыр», «Құла мерген» сияқты ұлы эпостарда жырланған, ертегілердің эпосқа айналуын түсіндіреді. Батырлар жыры – өмірдің ертегілері. Батырлық эпостар осылай жырланбаса, жеңілмейтін батырлар бейнесін жасамаса, тыңдаушының ықыласы жоғалар еді. Осыған байланысты эпосты көбінесе оның айтушыларымен байланыстыра зерттеу қажет. Фольклордағы бұл заңдылықты елемей, эпостың тарихи негіздерін ашу әрекеті көбінесе теориямен шектеледі. Ең алдымен, эпостың қалай пайда болғанын, кімнен шыққанын анықтау тарихқа қатысты екенін түсіну керек. Батырлық эпостарда ең бастысы – батырдың елі мен жері үшін күресуі. Әсіресе, ел жүрегіне жақындататын батырлық дастандар патриоттық идеялармен сусындаған. Адамзат қоғамы дамуының барлық кезеңдерінде татулық пен тайпалардың, рулардың, мемлекеттік бірлестіктердің тұтастығын қорғау, жауды талқандап, бақытты өмірді орнату ең күрделі мәселе болды. Бұл аңсау – батырлық эпостардың ерекшелігі. Бұл мәселеде фольклоршылар ортақ пікірде. Бұл мақсат тұрақты рулық, ұлттық бірлік мәселелерін терең тарихи тұрғыдан түсінуді талап етеді.

Тәрбие мүддесіне сай халық эпостық шығармаларға тыңдаушы сезінетіндей етіп эмоциялық әсері күшті сюжеттер ендірді, мінездеу мен шарықтау шегі неғұрлым әсерлі болуын қарастырды, жеке образдар көркем де шебер жасалынып, есте мәңгі қалатындай әсерлі болды, ой түйіндері өнегелі өрнекпен құрылды. Бағдарлай зерттеп байқасақ, бір ғана батырлар жырының өзінде тәрбиенің алуан түрі бар. Дене шынықтыру тәрбиесі, ақыл-ой тәрбиесі, эстетикалық тәрбие, отансүйгіштік тәрбие, еңбексүйгіштік тәрбие, еңбек тәрбиесі- батырлық жырлардың табиғатындағы мақсатты мұрат – міне, осылар.

Осылайша, «патриотизм өзінен-өзі келетін қасиет емес. «Отанды сүй» деп жалаң айғайлау жастарды патриотизмге тәрбиелеу боп табыла бермейді, міне, мынадай Отанды сүй деп тәрбиелесек, сірә, сол ұғымды болар. Ол үшін ауқымды мемлекеттік бағдарлама, мәдениет жөніндегі заң керек» деген Д.Исабековтің пікірі де батырлық жырларының өскелең ұрпақты тәрбиелеудегі рөлін көрсетіп тұрғандай.

**Қарағанды облысы білім басқармасының Теміртау қаласы білім бөлімінің
"№24 жалпы білім беретін мектебі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Алдабергенова Эльмира Бедилхановна**

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Сөздік қор – адамдар өміріндегі сауатты сөйлеудің ажырамас бөлігі, ал оқушылардың сөздік қоры қазақ тілі сабағында ақпаратты сәтті қабылдауға ықпал етеді. Сөздік қоры мол оқушы сабақта не талқыланып жатқанын түсініп қана қоймай, өз ойын сауатты, анық жеткізе білуге дағдыланады. Сондықтан да мектептегі қазақ тілі пәнінің негізгі міндеті – оқушылардың сөздік қорын үздіксіз байыту. Тілдің негізгі бірлігі – сөз. Ол оқушылардың сөздік қорын байыту жұмысында маңызды рөл атқарады, өйткені ол бірнеше қызмет атқара алады. Біріншіден, сөз ұғым мен мағынаны қамтиды, яғни концептуалды ақпаратты алып жүреді. Екіншіден, сөздік қорды үнемі толықтырып отыру қажет, өйткені бай лексика адамдар арасындағы ауызша да, жазбаша да коммуникативті функцияны сәтті жүзеге асыруға ықпал етеді.

Сөздік қормен жұмыс жолындағы негізгі көмекшілер - сөздіктер. Барлығымыз білетіндей, адамдар бұрыннан сөздердің белгілі бір санын пайдаланады. Сондықтан қазақ тілі сабағында оқушылардың сөздік қорын байытуға шығармаларда немесе мәтіндерде берілген сөздердің мағынасын анықтауға арналған сөздіктермен тапсырмалар көмектеседі. Егер оқушының қазақ тілінде сөздік қоры артып, сөздердің мағынасын ұғына алса, онда олар сөздерді дұрыс, сауатты қолдануға үйренеді, оның сөйлей білуі тиянақты болады, қазақ тілінің орфоэпия, орфография, грамматика сияқты бөлімдерін оңай меңгереді.

Бүгінгі таңда оқушылардың сөздік қорын байыту сөйлеу тілін дамыту элементтерінің бірі болып саналады, сондықтан қазіргі білім беру кезеңдерінде сөздік қорды толықтыру жұмыстарының маңызы зор.

Оқушылардың сөздік қорын байыту мәселесі бүгінгі таңда өзекті болып отыр. Ол қазақ тілінің коммуникативті маңызды нормаларына негізделген сөздерді дұрыс қолданудан тұрады. Әрбір оқушы үшін сауатты дамыған сөйлеу қарым-қатынас құралы болып табылатынын есте ұстаған жөн, ол интеллект пен өзін-өзі тәрбиелеуге де ықпал етеді.

Бұл тақырып өзектілігі бүгінгі күні тек қазақ тілі сабақтарында ғана емес, күнделікті өмірде де оқушылар жүйелі және сауатты жауап беруді білмейтіндігінде жатыр. Мұның себебі - сөздік қорының нашарлығы. Мектеп оқушылары монотонды, мәнерсіз сөйлейді, сөйлеуінде әдеби емес (диалект, жаргон) сөздер басым. Сөздерді игеріп, сөйлеуде қолдана алмау оқушылардың сөздік қорының жеткіліксіздігін көрсетеді.

Мақала тақырыбымыздың мақсаты – әдістемелік материалдарды зерделеу және – оқушылардың сөздік қорын байыту бойынша жұмыстың тиімді жолдарын анықтау.

Мақала мақсатына қол жеткізу үшін төмендегідей міндеттер атқарылады:

- оқушылардың сөздік қорын байытуға қызмет ететін тілдік және психологиялық-педагогикалық аспектілеріне талдау жасау;
- сөздік қорын байытудың негізгі көздерін анықтау;
- қазақ тілін оқытудың коммуникативтік бағыттылық принципін жүзеге асыра отырып, сөздік жұмысының кейбір әдістері мен тәсілдерін жекелеген мысалдар арқылы көрсету;
- мұғалімнің оқушылардың сөздік қорын байыту жолдарын анықтау.

Оқушылардың қандай нәтижеге жететіндері тікелей мұғалімнің ұйымдастырылған іс-әрекеттеріне байланысты болғандықтан, балалардың қазақ тілі мен әдебиеті сабағында сөздік қорын арттыру

тақырыбы бойынша әдістемелік ұсыныстарды, сөздік жұмысының теориясы туралы ережелер және осы мәселемен айналысатын мұғалімдердің еңбектерін пайдаланған жөн деп кеңес беремін.

Қазақ тілі оқу тілі ретінде мазмұны мен мақсаты жағынан басқа пәндермен байланысты. Бұл қатынас пәнаралық материалды құрайтын мақсаттық және мазмұндық ұқсастықтарда көрінеді. Пәнаралық материал – қазақ тілі сабағында оқушылардың сөздік қорын байыту үшін мол дереккөз. Демек, оқушылардың сөздік қорын байыту жұмысына сөздің тақырыптық топтарын таңдауға мүмкіндік беретін пәнаралық коммуникативті принципті бөліп көрсетуге болады.

Осыған байланысты сөздің тақырыптық топтары: қоғамдық-саяси лексика, моральдық-этикалық, спорттық, гигиена және денсаулық сақтау лексикасы, моральдық-этикалық, өнер және мәдениет, құқықтық лексика болып бөлінеді. Бұл тақырыптар оқушылардың өмірінде маңызды рөл атқарады, өйткені олар балаларды өмір жолына дайындайды, белгілі бір саланы түсінуге үйретеді.

Сөйлеуді дамыту мен сөздік қорын байытуға үйретудің әртүрлі әдістерін қолдана отырып, үлгілік әдістерді пайдаланғаннан гөрі маңызды нәтижелерге қол жеткізуге болады. Мұғалім нақты тілдік құралдарға деген бағасын қалыптастыру арқылы коммуникативтік мақсатқа сай үйлесімді оқушылардың сабақтас сөйлеуін дамытудың негізін қалайды. Осыған сүйене отырып, оқушының сөздік қорын байыту сөйлеу тілін дамытудың негізі болып табылады деген қорытынды жасауға болады.

Оқушылардың сөздік қорын толықтыру жұмыстарының мазмұны ерекше. Бүгінгі күні оқушылардың сөздік қорын байыту барысында мұғалімдер қазақ тіліндегі оқулықтар мәтіндерінің сөздігін, оқытылатын әдеби шығармаларды пайдаланып келеді.

Оқушылардың белсенді сөздік қорын толықтыру сөздің лексикалық мағынасын білуді талап етеді. Сөздің мағынасын түсінбеу және оны іс жүзінде қолдана алмау балалардың сөйлеу тілін дамытуға кері әсерін тигізеді. Сөздердің мағынасын түсіндіруге болатын бірнеше әдіс-тәсілдер бар:

- Балалар түсіндірместен сөздің мағынасын өз бетінше түсінетін контекстті қолдану;
- Сөздің мазмұндық мағынасы болса, көрнекі түсініктеме көмектеседі. Мұғалім бұл жағдайда объектінің өзін немесе оның бейнесін көрсетеді.
- Ауызша түсіндіру. Ол көрнекі түсініктеме болмаған кезде қолданылады.

Келесі кезең – емлені білу және түсіну. Жұмыс сөз тіркестері мен сөйлемдерден басталады, бірақ сөзбен жұмыс аяқталмайды. Белгілі бір емлесі бар, жазылуы әртүрлі, орфографиялық блоктары бар сөздерден синонимдерді, антонимдерді іріктеу, өз ойын жеткізу үшін айтылу стиліне сәйкес келетін сөзді таңдау, шығармашылық тапсырмалар, сөздік диктанттар, орфографиялық талдау, оқушылардың жалпы сауаттылығын арттыратын жаттықтыру жаттығулары, қатемен жұмыс, орфографиялық диктант та оқушылардың сөздік қорларын байыту үшін қолданылады.

Түсінбейтін сөздердің семантикасы мен орфографиясын сәтті дамыту үшін мұғалім беретін этимологиялық сілтемелер бәрінен де маңызды. Бұл әдіс оқушылардың сөзге, тілге, оның тарихына деген қызығушылығын қалыптастырады.

5-9 сыныптарда қазақ тілін оқыту әдістемесінің бірі ретінде сөзге жалпы талдау жасалады. Шығарманың мәні мынада: бір сөзбен оның фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, стильдік немесе басқа да ерекшеліктерін табу, сонымен бірге оның тілдің басқа бірліктерімен байланысын орнату және бар бір түбірлік, синонимдік, антонимдік тіркестерді көрсету, т.б. Сөзді жалпы немесе жан-жақты талдау талдаудың жаңа сапалы түрі болып табылады. Бұл әдісті қолдану мектеп оқушыларында сөздің жанды сөйлеу бірлігі ретінде жан-жақты көзқарасын қалыптастырады, ол әртүрлі үлгілерді біріктіреді. Бұл жұмысты орындаудағы оқушылардың міндеті – сөздерді үнемі қайталау, есте сақтау, сабақта қолдана білу.

Мұғалім 5-сыныпта бастауыш сыныптан өткен балаларға сөздің грамматикалық белгілерін көрсету, дұрыс жазылуын, жасалуын түсіндіру, сөздің лексикалық мағынасын анықтау тапсырмасын береді. Осыдан кейін мұғалім жаңа, күрделірек жаттығуларды қосады. Мұндай бірлескен жаттығулар балаларға жұмыстың орындылығын, оның көлемін, қиындықтарын, тосын сыйларын көрсетеді. «Қарлы кесек» ойынынан бастауға болады. Ойынның мақсаты – тақырып немесе объект туралы мүмкіндігінше көп сөз тіркесін немесе сөйлемдер айтатын оқушыны таңдау.

Осылайша, қазақ тілі сабағында сөздік жұмысы, сөйлеуді дамыту жұмыстары басты орын алуы керек. Бұл жұмыстың нәтижелі болуы, әрине, тіл мұғалімінің кәсіби шеберлігіне байланысты.

Жамбыл облысы, Шу қаласы
ЖШС «Дияр №7 Аяла бөбекжай бақшасы»
Тәрбиеші
Толтебаева Айжан Кенжебековна

БІЛІМ БЕРУДЕ ГЕОКЕШИНГ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ РЕТІНДЕ

Қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланысты білім беру жүйесіне жеке тұлғаның жеке дамуына бағытталған жаңа педагогикалық технологияларды қолдану талап етілуде. Білім беру мекемелері мұғалімдерінің алдына қойылған міндет – мүлде жаңа ұрпақты: дені сау, белсенді, ойлы, ізденімпазды дайындау. Сондай тиімді құралдардың бірі – мұғалімнің интерактивті әдістерді қолдануы.

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқытуды ұйымдастыру сабақта балаларға үнемі эмоционалды қолдау көрсетуді және олардың оқытылатын материалға қызығушылығын қамтамасыз ететін ерекше тәсілді қажет етеді. Біздің міндетіміз - баланы сөйлеуді түзету процесіне, танымды іс-әрекетке қатысқысы келетіндей қызықтыру. Сондықтан педагогикалық іс-әрекет бүгінде сапалы жаңа, жаңашыл болуы керек.

Бұл жұмыс формасының инновациялық бағыты мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істеудің интерактивті әдістерінің барлық сипаттамаларына сәйкес келетін геокешинг болуы мүмкін. Педагогикалық геокешинг тұлғаның жеке дамуына бағытталған инновациялық технологияларды қолданудың тиімді құралдарының бірі болып табылады.

Мектепке дейінгі жастағы балалармен геокешинг элементтерін жүргізу әдістемесі 4 кезеңді қамтиды:

1 кезең – алдын ала жұмыс. Бағдарлау ойындары өткізіледі, макетпен, карта-схемамен жұмыс істей білу, олардағы әртүрлі заттардың орнын анықтай білу.

2 кезең – дайындық. Бұл кезеңде мұғалім сценарий жасайды, әр тапсырма бойынша тапсырмаларды тандайды және ойынның өзіне қажеттінің бәрін дайындайды, оның мақсаты жасырынатын жерді табу.

3 кезең – ойын ойнау. Бұл кезеңде құпия орынға баратын жолдың карта-схемасы балалармен бірге қарастырылады, балалар жасырылған нысанға немесе орынға байланысты сұрақтарға жауап береді, табылған жердің фотосуреттері түсіріледі.

4 кезең – нәтижелерді көрсету. Бұл кезеңде балалар нәтижені ұсынады, алған білімдерін жалпылайды, оны қорытынды өнімге салады.

Баланың негізгі іс-әрекеті баланың салауатты дамуының негізгі құрамдас бөлігі болып табылатын ойын, оның орталық әрекеті мағынаға толы болғандықтан, біз мектепке дейінгі тәрбиеде геокешингпен, дәлірек айтқанда, тәрбиешілерге әртүрлі білім беру бағыттары мен дене шынықтыру-сауықтыру жұмыстарын біріктіруге мүмкіндік беретін квест ойынымен айналысуды шештік.

«Квест» ұғымы компьютерлік ойындарды жақсы көретіндердің барлығына жақсы таныс. Ағылшын тілінен аударғанда «квест» «іздеу», «шытырман оқиға» дегенді білдіреді. Мұндай ойындарға тән қасиет мақсатқа жету үшін тапсырмаларды логикалық, сатылы шешу болып табылады. Геокешинг - бұл бүкіл әлемде қызығушылыққа ие жаңа ойын және біздің мектепке дейінгі білім беру ұйымымызда геокешинг АКТ, мультимедиялық жабдық, планшет, навигатор, карталар мен диаграммаларды қолданатын мектеп жасына дейінгі балаларға арналған бейімделген нұсқасын қамтиды.

Квесттердің сюжеті әртүрлі, бірақ оларды жүзеге асыру тәсілі бірдей: бір мәселені шешіп, келесіге нұсқау алу арқылы орындалады, бұл қозғалыс белсенділігі мен білім мен зерттеуге мотивациялық дайындықты арттырудың тиімді құралы болып табылады.

Әрбір квесттің өз сюжеті және өз кейіпкерлері бар. Әдетте, олардың біреуі бір тапсырманы жасырады, қашып кетеді, қазынаны алып кетеді, ал екінші кейіпкер – позитивті, ол балаларға іздерді ашуға, анықтамаларды оқуға көмектеседі, ойынға барлығының қатысуын қадағалайды.

Квесттер әрқашан қозғалыспен байланысты: бір нүктеден екінші нүктеге жылдам өту, бір жерге көтерілу немесе жорғалау, секіру, ұстау керек. Бұл белгілі бір ептілікті, төзімділікті, күшті талап етеді, дене қажетті физикалық белсенділікті алады, жаттығады, бұл баланың денсаулығын нығайтады. Квест балалардың қоршаған ортаға оптимистік қатынасын қалыптастырады, қиын жағдайдан шығудың жолын табуға үйретеді, яғни оның жағымды эмоционалды-тұлғалық және әлеуметтік-коммуникативтік дамуын қамтамасыз етеді. Бірақ мектеп жасына дейінгі балаларға квест тек осы себепті ғана қажетті саналмайды, балалар үшін бұл - қызықты шытырман оқиға, жарқын эмоциялар ойыны, жеңіске жетудің ләззаты.

Біздің бөбекжай- бақшамыздағы геокешинг ойынының мақсаты – спорттық-танымдық ойын арқылы салауатты өмір салтын насихаттау, өз денсаулығын сақтауға пайдалы әдеттерді дамыту және балаларды дене шынықтырумен және спортпен шұғылдануға ынталандыру.

Қорыта келгенде, геокешинг ойынының басты артықшылығы мен ерекшелігі - балалар әр кезде оларды қандай шытырман оқиға күтіп тұрғанын, немен бетпе-бет келуге тура келетінін және қандай жолды еңсеру керектігін білмейтіндігінде, нәтижесінде балалардың қызығушылығы ойыннан ойынға артады, мықты болуға, епті, батыл болуға бағыттайды. Геокешинг ойындары – баланың белсенді танымдық позициясы бар шығармашылық, физикалық сау тұлға ретінде өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі дамытуға бағытталған қызықты құралдардың бірі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Интерактивные формы работы с детьми дошкольного возраста (Учебно-методический комплекс) / авт.-сост.: Л. А. Попова, С. В. Адаменко, Р. М. Литвинова, Т. Г. Олешкевич и др.// — Ставрополь: СКИРО ПК и ПРО, 2012. —125с.
2. Гурьянова Л. С., Гаврилина Л. В. Кондратьева Н. Л. Использование элементов геокешинга в организации досуговой деятельности старших дошкольников. М.: 2009. — 298 с.

Ақтау қаласы

"Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті" КАҚ
Педагогика және психология мамандығының магистранты "Білім беру" факультеті

Махмутов Жансейіт Нұралыұлы

Жетекшісі: Айджанова Замира Жанадиловна

ТҰЛҒАНЫҢ ДАМУЫНА ОТБАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ӘСЕРІ

Аннотация. Адамның тұлға болып қалыптасуында отбасылық қарым-қатынастар шешуші рөл атқарады. Отбасындағы динамика адам өмірінің әртүрлі аспектілеріне, соның ішінде оның эмоционалдық әл-ауқатына, когнитивті дамуына, әлеуметтік дағдыларына және жалпы тұлғаның қалыптасуына айтарлықтай әсер етеді. Бұл мақала отбасылық қарым-қатынастардың тәрбие беру стильдері, бауырластар арасындағы қарым-қатынастар және үлкен отбасы мүшелерінің болуы сияқты әртүрлі аспектілерін зерттеу арқылы жеке тұлғаның дамуына отбасылық қатынастардың әсерін зерттейді. Ол сондай-ақ отбасылық оң қарым-қатынастардың төзімділікке, өзін-өзі бағалауға және психикалық денсаулыққа әсері, сондай-ақ дисфункционалды отбасы динамикасының ықтимал теріс әсерлері талқыланады. Отбасылық қарым-қатынастардың маңыздылығын түсіну арқылы жеке адамдар, отбасылар және мамандар оң жеке өсу мен әл-ауқатқа ықпал ететін салауатты және қолдау көрсететін ортаны құра алады.

Түйінді сөздер: отбасылық қарым-қатынастар, жеке даму, тәрбие беру стильдері, бауырлар арасындағы қарым-қатынас, үлкен отбасы, төзімділік, өзін-өзі бағалау, психикалық денсаулық.

Кіріспе

Отбасы – адамдар туып-өсетін, тәрбие алатын негізгі әлеуметтік бірлік және ол жеке тұлғаның дамуының негізі қызметін атқарады. Отбасылық ортадағы тәжірибе мен өзара әрекеттестік негізінен адамның өсуін, мінез-құлқын және жалпы әл-ауқатын анықтайды. Отбасылық қарым-қатынас динамиканың кең ауқымын қамтиды, оның ішінде ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынас, бауырлар арасындағы қарым-қатынас және үлкен отбасы мүшелерімен байланысты айтуға болады. Бұл қарым-қатынастар эмоционалдық және когнитивті дамудан әлеуметтік дағдылар мен тұлғалық қасиеттердің қалыптасуына дейін тұлға дамуының әртүрлі аспектілеріне әсер етеді.

Ата-ана тәрбиесі және жеке тұлғаның дамуы

Балаларды тәрбиелеудегі ата-ананың көзқарастарымен сипатталатын тәрбиелік стильдер тұлғаның дамуына үлкен әсер етеді.

«Ата-аналық стиль» немесе «тәрбие стилі» ұғымдары «позиция» ұғымының синонимі ретінде жиі қолданылады. Біз «стиль» терминін қалыптасқан ұғымдарды және талапқа сай мінез-құлықты білдіру үшін сақтауымыз дұрыс деп санаймыз, бұлар нақты баламен емес, жалпы балалармен қарым-қатынасты сипаттайды. Келесі ата-аналық тәрбие стильдерін атап көрсетуге болады: 1. Демократиялық стиль. 2. Бақылаушы стиль. 3. Авторитарлық стиль. 4. Либералдық стиль. 5. Кері қайтару стилі. 6. Индифферентті стиль. 7. Гиперсоциалды стиль. 8. Эгоцентрикалық стиль. 9. Беделдік стиль.

Демократиялық стильдегі отбасында тәрбиеленген балалар көшбасшылыққа деген қабілеттілік пен агрессивтілік, басқа балаларды бақылауға деген құштарлықпен сипатталады, бірақ ол балалардың өздері сырттай бақылауға әрең көнеді.

Бақылаушы стиль – бұл:

- Баланың іс-қимылына шектеу қою;
- Балаға шектеу сөзінің мағынасын айқындап түсіндіру;
- Тәртіп мәселесі бойынша ата-ана мен бала арасында келіспеушіліктің болмауы.

Тәрбиенің авторитарлық стилі. Балалар мен ата-ана арасында қарым-қатынас мүлде жоқ, оны қатал тәртіп пен ережелер алмастырады. Ата-аналар көбінесе бұйрық беріп, оның нақты орындалатынына, талқыланбайтынына сенімді болады. Мұндай отбасыларда балалардың оқшау, тұйық, қорқақ, жалтақ болатыны заңды.

Тәрбиенің либералды стилі. Балалармен қарым-қатынастағы ашықтық. Ата-аналар балалардың іс-әрекетіне тыйым салмайды десек те болады. Ата-ана тарапынан аздаған басқару жүргізіліп, балаларға толық еркіндік берілген.

Тәрбиенің индифферентті стилі. Ата-аналар балаларға ешқандай шектеу қоймайды, оларға немқұрайлылықпен қарайды, қарым-қатынасқа түспейді. Көбінесе олардың өз мәселелерімен бастары қатып, балаларын тәрбиелеуге уақыты болмайды.

Тәрбиенің гиперсоциалды стилі. Ата-аналар «үлгілі» тәрбиелеуде барлық нұсқауларды тәптіштеп орындауға ұмтылады. Мұндай отбасындағы балалар өте тәрбиелі және ұқыпты болып келеді. Олар үнемі өздерінің эмоцияларын және қалауларын тежеуге мәжбүр болады.

Тәрбиенің эгоцентрикалық стилі. Отбасындағы жалғыз немесе зарығып көрген балада көбінесе өзін өте бағалы адам деп санау пікірі қалыптасады. Ол ата-ананың табынушысына және «өмірінің мағынасына» айналады.

Тәрбиенің беделдік стилі. Баланың үйлесімді тұлғасын дамытудағы ең тиімді, әрі жақсы тәрбиелеу стилі. Ата-аналар балаларының өсіп келе жатқан дербестігін қабылдап, қолдайды. Белгіленген тәртіп бойынша балалармен ашық түрде өздерінің талаптарын талқылайды, шешімдерін саналы деңгейге дейін өзгерте алады.

Ағайындылардың қарым-қатынасы және жеке даму. Ағайындылар арасындағы қарым-қатынас тұлғаның дамуына үлкен үлес қосады, өйткені олар көбінесе адамның құрдастарымен алғашқы тәжірибесі болып табылады. Ағайындылар серік, сырлас және әлеуметтік қолдау көзі ретінде қызмет етеді. Бауырлар арасындағы оң қарым-қатынастар әлеуметтік дағдыларды, эмпатияны және эмоционалдық интеллектті жақсартады. Олар жанжалдарды шешу, келіссөздер жүргізу және ынтымақтастық үшін мүмкіндіктер береді, бұл тұлғааралық қарым-қатынаста құнды дағдылар болып табылады. Дегенмен, бауырластар арасындағы бәсекелестік, агрессия немесе немқұрайлылық сияқты жағымсыз қарым-қатынастар эмоционалдық стресске, әлеуметтік қиындықтарға және ұзақ мерзімді қарым-қатынас мәселелеріне әкелуі мүмкін.

Кеңейтілген отбасы және жеке даму. Ата-әжелер, апалар, нағашылар және немере ағалары сияқты үлкен отбасы мүшелерінің болуы да тұлғаның дамуына әсер етеді. Кеңейтілген отбасылық қарым-қатынастар жақын туыстардан тыс тиесілілік сезімін, мәдени мұраны және қолдауды қамтамасыз етеді. Әсіресе, ата-әжелер баланың өмірінде маңызды рөл атқарады, эмоционалды түрде қолдау көрсетіп, ақыл-кеңес беріп, бағыт-бағдар береді. Зерттеулер көрсеткендей, үлкен отбасы мүшелерімен оң қарым-қатынастар тұрақтылықты, өзін-өзі бағалауды және жалпы психологиялық әл-ауқатты арттыруға ықпал етеді. Алайда, үлкен отбасылық қарым-қатынастар шиеленіссе немесе жоқ болса, адамдар оқшаулану сезімін, жеке басын жоғалтуды және әлеуметтік қолдауды азайтуды сезінуі мүмкін.

Позитивті отбасылық қарым-қатынастардың психикалық денсаулық пен тұрақтылыққа әсері. Позитивті отбасылық қарым-қатынастар психикалық денсаулық пен тұрақтылықты нығайтуда маңызды рөл атқарады. Қолдау көрсететін және қамқорлық жасайтын отбасылық орта эмоционалдық әл-ауқатқа, стрессті басқаруға және күресу механизмдерінің дамуына ықпал етеді. Салауатты отбасылық қарым-қатынастар адамдар әлемді зерттеп, мәселелерді шеше алатын сенімді базаны қамтамасыз етеді. Күшті туыстық байланыстар қобалжу мен депрессия сияқты психикалық бұзылулардан қорғайтын фактор бола алатын тиесілік сезімін нығайтады. Сонымен қатар оң отбасылық қарым-қатынастар адамдарға бейімделуге және қиындықтардан қайта шығуға мүмкіндік беретін төзімділікке ықпал етеді.

Отбасының дисфункционалды динамикасының тұлғалық дамуға әсері. Керісінше, отбасының функционалдық динамикасы жеке тұлғаның дамуына зиян тигізуі мүмкін. Жанжал, немқұрайлылық, қорлау немесе сәйкес келмейтін ата-ананың тәрбие беру стилі эмоционалдық және психологиялық қиындықтарға әкелуі мүмкін. Өзін-өзі функционалдық емес отбасылық ортада тапқан балаларда өзін-өзі бағалаудың төмендігі, эмоционалдық реттеудегі қиындықтар және салауатты қарым-қатынастарды қалыптастыру қиын болады, сондай-ақ психиатриялық бұзылулардың, нашақорлықпен байланысты мәселелердің немесе қауіпті мінез-құлықтың даму қаупі жоғарылайды. Терапия немесе қолдау жүйелері

арқылы отбасының дисфункционалды динамикасын тану және шешу жеке тұлғаның оң дамуына ықпал ету үшін өте маңызды.

Қорытынды

Отбасылық қарым-қатынас жеке тұлғаның дамуына, эмоционалдық әл-ауқатына, когнитивті өсуіне, әлеуметтік дағдыларға және жалпы тұлғаның қалыптасуына әсер етеді. Қолдау көрсететін ата-аналық стильдермен, салауатты бауырластармен және үлкен отбасы мүшелерімен берік байланыстармен сипатталатын оң отбасылық қарым-қатынастар төзімділікке, өзін-өзі бағалауға және психикалық денсаулыққа ықпал етеді. Дегенмен, отбасындағы дисфункциялық динамика тұлғаның дамуына кедергі келтіріп, жағымсыз нәтижелерге әкелуі мүмкін. Отбасылық қатынастардың маңыздылығын түсіну жеке тұлғаларға, отбасыларға және мамандарға оң жеке өсу мен әл-ауқатқа ықпал ететін тәрбиелік және қолдаушы орталарды құруға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
2. Dunn, J. (2002). Sibling relationships. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development* (pp. 223-237). Wiley-Blackwell.
3. Hill, N. E., & Bush, K. R. (2001). Relationships between parenting environment and children's mental health among African American and European American mothers and children. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 954-966.
4. McHale, J. P., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913-930.
5. Umberson, D., & Williams, K. (Eds.). (2018). *Handbook of the sociology of mental health*. Springer.
6. Vangelisti, A. L. (Ed.). (2004). *Handbook of family communication*. Routledge.

IZBASARLARY

Республикалық ғылыми - әдістемелік журналы

